

PETER KUMER • JERNEJA MILOST

IRSKA

EVROPA

- 1 IRSKA (1997, 2014)
- 2 BOLGARIJA
- 3 SLOVENIJA I – Ekскурzije LGD
- 4 SLOVENIJA II – Ekскурzije LGD
- 5 SLOVENIJA III – Ekскурzije LGD
- 6 SLOVENIJA IV – Ekскурzije LGD
- 7 ZAMEJSKA HRVAŠKA
- 8 TRŽAŠKO IN GORIŠKO
- 9 SLOVENIJA V – Ekскурzije LGD
- 10 SLOVENIJA VI – Ekскурzije LGD
- 11 VIDEMSKO

AFRIKA

- 1 MAROKO
- 2 LIBIJA

AZIJA

- 1 SIRIJA
- 2 IRAN
- 3 KIRGIZISTAN
- 4 CIPER
- 5 JEMEN
- 6 ŠRILANKA

AMERIKA

- 1 KALIFORNIJA

VODNIKI LJUBLJANSKEGA GEOGRAFSKEGA DRUŠTVA

EVROPA

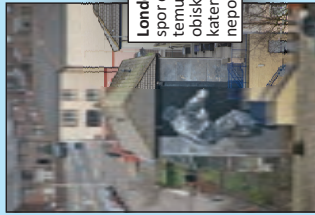
PETER KUMER
JERNEJA MILOST

IRSKA

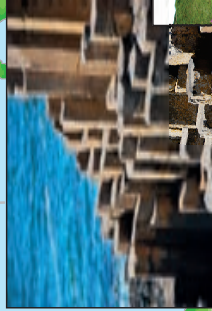

LJUBLJANA 2015

GLAVNE IRSKE ZNAMENITOSTI

Londonerry ni le etnično razdeljeno mesto, spor obstaja tudi zaradi njegovega imena. Kljub temu to nekdanje prizorišče kvavkih spopadov obiskovalcu ponuja mnoge znamenitosti, med katerimi je morda še najbolj privlačna skoraj nepoškodovana trdnjava iz 16. stoletja.

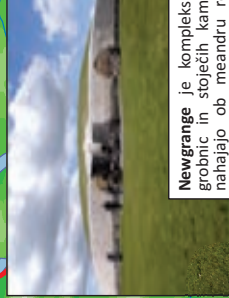
Velikanevo stopinje s 40.000 bazaltnimi stebri in dih jemajoči vrhni most **Carrickarede** na severni obali otoka sta zaščitna znaka in najbolj obiskani znamenitosti Severne Irske. Se najboljše pa je prevoziti kar celo severnoirsko obalo, ki je s svojo osupljivo lepoto prepračala celo filmsko ekipo HBO, da je tu posnela velik del prizorov priljubljene serije Igra prestolov.

Connemara je slikovita pokrajina, prepredena z jezeri, sočnimi barji, zatoki morja in valovitim grčevjem, kjer so kraji, kjer je irščina še vedno prevladujoč pogovorni jezik. Priporočljivo jo je obiskati avgusta, ko v pokrajinskem središču Clifden pripravijo razstavo dolgodlakih connemarskih ponijev.

Galway, mesto s podzemskim utripom, a umetniško in boemsko dušo, velja za kulturno srce Irske. Ponasa se z bogato arhitekturno dediščino in številnimi glasbenimi festivali ter drugimi dogodki.

Newgrange je kompleks neolitiknih grobnic in stoječih kamnov, ki se nahajajo ob meandru reke Boyne nedaleč od Droghede. Najbolj impresivno osrednjo hodniško grobnico je mogoče obiskati tudi v času zimskega solsticija, ko sonce posije skozi špranjo nad vhodom.

Ornagh

Donegal

Sligo

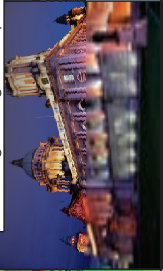
Mohaghan

Lisburn

Belfast

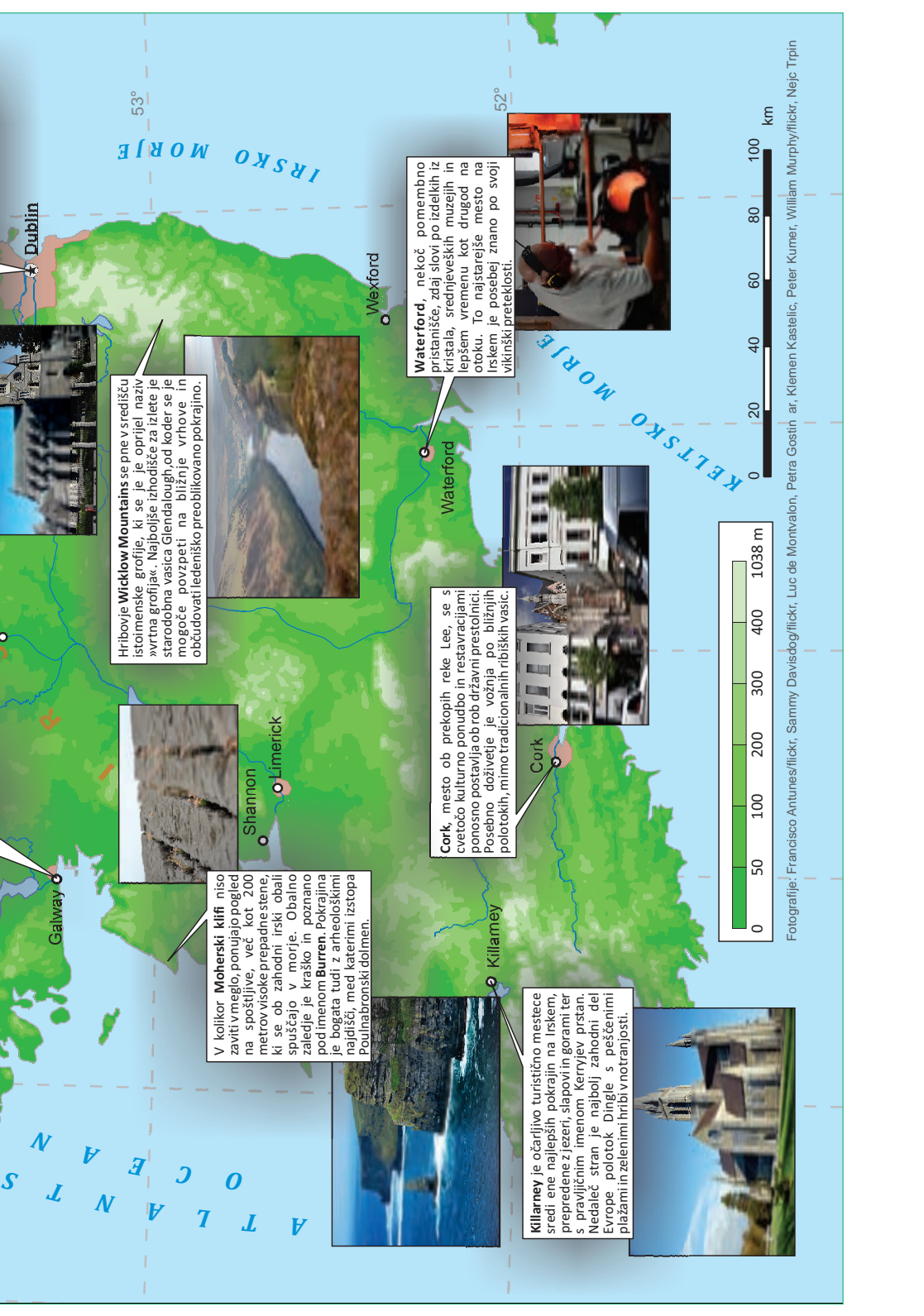
Drogheda

Dublin, glavno mesto Republike Irske in največje mesto na otoku, je kraj z neštetiimi publi z živo glasbo, kavarnami, trgovskimi ulicami in znamenitostmi. V njem sta delovala tudi slavna literata Oscar Wilde in James Joyce.

54°

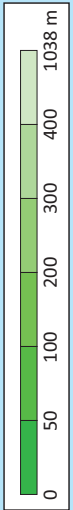
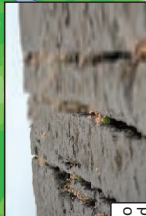
Hribovje **Wicklow Mountains** se pne v središču istoimenske grofije, ki se je oprjel naziv »vrtna grofija«. Najboljše izhodišče za izlete je starodobna vasica Glendalough, od koder se je mogoče povzpeti na bližnje vrhove in občudovati ledeniško preoblikovano pokrajino.

V kolikor **Moherški klifi** niso zaviti v meglo, ponujajo pogled na spoštijve, več kot 200 metrovisoke prepadnesteine, ki se ob zahodni irski obali spuščajo v morje. Obalno zaledje je kraško in poznano pod imenom **Burren**. Pokrajina je bogata tudi z arheološkimi najdišči, med katerimi izstopa Poulina-bronski dolmen.

Waterford, nekoč pomembno pristanišče, zdaj slovi po izdelkih iz kristala, srednjeveških muzejih in lepšem vremenu kot drugod na otoku. To najstarejše mesto na Irskem je posebej znano po svoji vikinski preteklosti.

Cork, mesto ob prekopih reke Lee, se s čvetočo kulturno ponudbo in restavracijami ponosno postavlja ob rob državnih prestolnici. Posebno doživetje je vožnja po bližnjih polotokih, mimno tradicionalnih ribiških vasic.

Killarney je očarljivo turistično mestce sredi ene najlepših pokrajin na Irskem, prepređene z jezeri, slapovi in gorami ter s praviljnim imenom Kerryjev pristan. Nedaleč stran je najbolj zahodni del Evrope - polotok Dingle s peščenimi plažami in zelenimi hribiv notranjosti.

Fotografije: Francisco Antunes/flickr, Sammy Davisog/flickr, Luc de Montvalon, Petra Gostin, ar, Kllemen Kastelic, Peter Kumer, William Murphy/flickr, Nejc Trpin

VODNIKI LJUBLJANSKEGA GEOGRAFSKEGA DRUŠTVA
Evropa

IRSKA

Peter Kumer, Jerneja Milost

© 2015, Ljubljansko geografsko društvo, Založba ZRC

Urednik: Drago Kladnik
Recenzenta: Naja Marot, Blaž Repe
Oblikovanje in prelom: Brane Vidmar
Pisci
posameznih prispevkov: Colin Thomas, Veronika Rot Gabrovec, Matej Gabrovec
Kartografija: Rok Ciglič, Peter Kumer
Fotografije: Petra Gostinčar, Klemen Kastelic, Peter Kumer, Lucija Lapuh,
Naja Marot, Jerneja Milost, Luc de Montvalon, Leni Ozis, Miha Pavšek,
Nataša Pavšek, Jerneja Topole Kastelic, Nejc Trpin, flickr
Izdajatelj: Ljubljansko geografsko društvo
Za izdajatelja: Primož Pipan
Založnik: Založba ZRC, ZRC SAZU
Za založnika: Oto Luthar
Glavni urednik: Aleš Pogačnik

Tisk: Collegium Graphicum, d. o. o.
Naklada: 400

Fotografija na ovitku: Ena glavnih irskih znamenitosti so slovite Velikanove stopinje (Giant's Causeway). Foto: Leni Ozis.

Vodnik je posodobljena in izpopolnjena izdaja vodnika Irska, ki je izšel leta 1997 na podlagi tega leta izvedene ekskurzije Ljubljanskega geografskega društva.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

913(415)(036)
908(415)

KUMER, Peter, 1988-

Irska / Peter Kumer, Jerneja Milost ; [pisci posameznih prispevkov Colin Thomas, Veronika Rot Gabrovec, Matej Gabrovec ; kartografija Rok Ciglič, Peter Kumer ; fotografije Petra Gostinčar ... et al.]. - Ljubljana : Založba ZRC, ZRC SAZU, 2014. - (Vodniki Ljubljanskega geografskega društva. Evropa, ISSN 1408-6395)

ISBN 978-961-254-744-8
1. Milost, Jerneja
276515328

UVOD

TEMELJNI PODATKI:

Ime:	Republika Irska (Republic of Ireland/ Poblacht na hÉireann)	Severna Irska (Northern Ireland)
Zastava:		 *
Glavno mesto:	Dublin/Baile Átha Cliath (527.612 prebivalcev leta 2011)	Belfast (286.000 prebivalcev leta 2011)
Površina:	70.273 km ²	13.843 km ²
Najvišja točka:	Carrauntoohil (1038 m)	Slieve Donard (850 m)
Število prebivalcev leta 2011:	4.581.269	1.810.863
Gostota poselitve leta 2011:	65,2 prebivalca/km ²	130,8 prebivalca/km ²
delež katoličanov leta 2011:	84,2 %	40,8 %
Uradni jezik:	irščina, angleščina	angleščina
Denarna enota:	evro (€)	funt šterling (£)
Sistem merskih enot v uporabi:	mednarodni merski sistem (decimalne enote)	anglosaški merski sistem (imperialne enote)
Bruto domači proizvod (BDP) leta 2010:	156,5 milijarde evrov	51,0 milijarde evrov
BDP na prebivalca leta 2010:	35.000 evrov/prebivalca	28.100 evrov/prebivalca
Časovni pas:	srednjeevropski čas – 1 ura	srednjeevropski čas – 1 ura

*Severna Irska od leta 1973 nima lastne uradne zastave, zato se pri protokolu uporablja zastava Združenega kraljestva.

Ob omembi Irske se nam v misli prikradejo valovita zelena pokrajina, gradovi in dobrovoljni Irci, ki se ob dobri glasbi in pintu Guinnessa zbirajo v pubih. To so prizori, ki jih poznamo iz nešteti filmov, posnetih na »smaragdnem otoku«, kot je Irsko poetično poimenoval domači pesnik William Drennan. Filmi s prizori idiličnega podeželskega okolja, kot so Ryanova hči iz leta 1970, Sestre Magdalenke iz leta 2002 in Parkiran iz leta 2011, so odličen prerez irske družbe in se dotikajo politične, socialne in izseljenske problematike. Dejansko bi značilnosti tega otoka težko strnili v en sam odstavek. Irska je otok z dolgo in zapleteno zgodovino. Morda je prav to pripomoglo k stereotipni podobi o Ircih, ki radi pregloboko pogledajo v

PREGLEDNI ZEMLJEVID IRSKE

Število prebivalcev

- več kot 500.000
- od 100.000 do 500.000
- od 20.000 do 100.000
- manj kot 20.000

- državna meja
- glavna cesta
- pozidano
- naselje
- Dublin/
Baile Átha Cliath** glavno mesto države

Vir podatkov: Natural Earth, Jarvis s sodelavci 2008

kozarec, prihajajo iz velike revne družine, so nagnjeni k črnemu humorju in obenem globoko verni katoličani.

Obdobje do konca srednjega veka so zaznamovali keltska kultura, plenjenje Vikingov in vdor Normanov, celotni novi vek pa boj za prevlado na otoku med Britanci in Irci ter številna in dolgotrajna medsebojna krvava obračunavanja. Delno umiritev razmer je prineslo šele dvajseto stoletje, ko je bil otok razdeljen na večjo Irsko svobodno državo (poznejšo Republiko Irsko) na jugu in Severno Irsko na severu, ki je leta 1921 postala sestavni del Združenega kraljestva. Izjemno pomemben je bil tudi podpis sporazuma na Veliki petek leta 1998, s katerim se je formalno končalo krvavo obdobje nasilja, simbolno pa ga je zaključil prihod angleške kraljice Elizabete II. v Dublin maja 2011, ki je kot prva britanska monarhinja obiskala Irsko, odkar je ta postala neodvisna.

Medtem ko se je Severna Irska dolgo soočala z državljsko vojno in uličnimi spopadi med katoliško in protestantsko skupnostjo, je Republika Irsko izkoristila prednosti vstopa v Evropsko unijo in se iz ene najrevnejših evropskih držav v zvezi postopoma prelevila v razvito gospodarstvo, ki se ga je oprijel vzdevek »keltski tiger«. Gospodarska rast je prinesla optimizem med ljudi, nova delovna mesta, vračanje izseljencev in priseljevanje delovne sile od drugod, pri čemer prednjačijo Poljaki.

Gospodarski razvoj je dosegel vrhunec leta 2007, keltski tiger pa je začel vidno pešati sočasno z nastopom svetovne gospodarske krize. Irsko je bila prisiljena zaprositi za mednarodno denarno pomoč in sprejeti stroge varčevalne ukrepe, ki so nekatere prebivalce pahnili na rob preživetja. Zvišala se je brezposelnost, Irci so se ponovno začeli množično izseljevati. Državo so pretresali škandali, ki so razkrili rakavo rano katoliške cerkve in prehitrega, umetno napihnjenega vzpona gospodarstva. To pesimistično obdobje je prekinila razglasitev irske vlade o izstopu iz mednarodnega programa pomoči konec leta 2013, čeprav s tem pot do gospodarskega okrevanja še ni bila sklenjena.

Kljub nedavnim travmatičnim dogodkom je dosti razlogov za optimizem. Mednje spadata povečanje turističnega obiska na otoku, s čimer je Irsko med pomembnejšimi evropskimi turističnimi destinacijami, ter razmah računalniške industrije. Ta se osredotoča v predelu Dublina, ki se ga je oprijelo ime Silicijev dok (*Silicon Dock*).

Slovenci smo vedno radi zahajali na ta otok, morda zaradi osupljivih naravnih čudes, sorodno melanholičnih otočanov, dobro ohranjene kulturne dediščine, prijetne glasbe, okusne pijače in mastne hrane ali nemara pestre zgodovine, v kateri so bili Irci, tako kot Slovenci, pogosto zatirani narod s strani »velikih« sosedov, s tem da so v njihovem primeru imeli odločilno vlogo britanski zavojevalci.

Pričujoči vodnik je posodobljena različica in nadgradnja vodnika Irsko, ki ga je Ljubljansko geografsko društvo izdalo leta 1997 ob tradicionalni prvomajski ekskurziji, med katero so člani društva obiskali tako Severno Irsko kot Republiko Irsko. Avtorji prve izdaje so bili upokojeni profesor Colin Thomas z Ulstrske univerze v Colerainu, po rodu iz Walesa, ter domača strokovnjaka Veronika Rok Gabrovec in Matej Gabrovec.

Irska je zaznamovana z bogato, prej ko ne nemirno zgodovino, zato jo krasijo mnoge utrdbe, tudi družinski grad Dunguaire južno od Galwaya, zgrajen okrog leta 1520. Foto: Klemen Kastelic.

O imenu Irska

Keltsko ime za Irsko je *Éire*. V obliki *Ierne* se je pojavilo v grških zapisih v petem stoletju pred našim štetjem, na Ptolemajevem zemljevidu iz leta 150 pa je navedeno kot *louernia*. Njegov latinski prevod je bil *luverna*. V staroirskih besedilih (od šestega do devetega stoletja) se pojavlja ime *Éiru*, kot se je imenovala gelska boginja Irske.

Angleško ime *Ireland* je sestavljenka keltske imenske oblike *Éire* in germanske besede *land* v pomenu 'dežela'.

Izbrani simboli Irske in Severne Irske

Barve irske nacionalne zastave simbolizirajo prijateljstvo med katoliško in protestantsko skupnostjo, ki si že stoletja delita otok: zelena barva predstavlja katoličane, oranžna protestante, bela pa trajni mir med obema skupnostma.

Triperesna deteljica je med najbolj prepoznavnimi simboli irskega naroda in se jo pogosto nosi na Dan svetega Patrika, zavetnika Ircev, ki se praznuje 17. marca. V viktorijanskih časih so deteljico pogosto uporabljali v medicinske namene, po nekaterih razlagah pa naj bi predstavljala sveto Trojico iz krščanskega izročila.

Zlata harfa s srebrnimi strunami na modri podlagi je uradni irski grb, na katerem je upodobljena harfa Briana Boruja, visokega irskega kralja iz druge polovice 10. stoletja. Ta srednjeveška keltska harfa je na ogled v Kolidžu svete Trojice v Dublinu, njen odtis pa se kot simbol uporablja na kovancih, v potnih listih in drugih državnih dokumentih.

Zastava Združenega kraljestva (*Union Jack*), ki jo sestavljajo križ svetega Gregorja, križ svetega Andreja in križ svetega Patrika, je bila sprejeta z zakonom leta 1801. To je tudi uradna zastava Severne Irske.

Zastava vlade Severne Irske ali zastava Ulstra (*Ulster Banner*) temelji na križu svetega Gregorja. Med letoma 1953 in 1973 je bila uradna zastava Severne Irske. Zaradi krone, Davidove zvezde in rdeče ulstrske dlani jo tamkajšnja katoliška skupnost razume kot zastavo protestantske skupnosti.

Zastavo ozvezdja Velikega voza je kot simbol sprva uporabljala vojska irskih državljanov, socialistična skupina, ki se je borila v Velikonočni vstaji leta 1916. Odtlej jo kot svoj simbol uporabljajo številne katoliške para-vojaške organizacije.

Zastava reda Oranževcev je bila sprva simbol vojske Viljema Oranskega, zdaj pa jo uporablja red Oranževcev, izključno protestantska organizacija, ki med svoje člane ne sprejema ne katoličanov ne tistih, ki so z njimi poročeni.

IRSKÉ REGIJE

Zahodna regija ime regije

Belfast/Béal Feirste središče regije

REGIONALNA RAZDELITEV

Severna Irska z Belfastom

Severna Irska obsega šest od nekdanjih devetih grofij province Ulster. Kot politična enota v okviru Združenega kraljestva ima poseben status. Poleg burne zgodovine, ki so jo zaznamovala nasprotja med katoličani in protestanti, je zanjo značilna precejšnja pokrajinska pestrost. V zadnji ledeni dobi je bil njen večji del pod ledom, ki je med umikom za seboj pustil številne poteze ledeniško preoblikovane pokrajine. Težišče regije je Lough Neagh, največje sladkovodno jezero na Britanskem otočju. Na severu je vulkanska aktivnost ustvarila bazaltne stebre, ki so jih poimenovali Velikanove stopinje (*Giant's Causeway*) in so od leta 1986 na UNESCO-vem seznamu svetovne naravne dediščine. Na jugu Antrimске obale stoji ob izlivu reke Lagan urbano, gospodarsko in upravno središče Severne Irske Belfast, ki se ponša z bogatima zgodovino in kulturno dediščino.

Severozahodna regija s Sligom

Ta regija obsega grofiji Leitrim in Sligo ter Donegal, nekdanjo grofijo province Ulster. Tako v gospodarskem kot demografskem pogledu gre za periferno regijo. Zaznamujeta jo razčlenjena obala s klifi (*Slieve League* spadajo med največje v Evropi) in hribovita notranjost. Proti zahodu se nadaljuje valovita kmetijska pokrajina, prekrita z jezeri (*loughs*) in zaplatami nekdanj sklenjenega gozda.

Zahodna regija z Galwayem

Ta regija obsega zahodni del Irske, med Atlantskim oceanom in reko Shannon. Njeno središče je Galway z nekaj več kot 75.000 prebivalci. To mesto velja za izhodišče do nekaterih najbolj slikovitih naravnih znamenitosti v državi, čeprav je vredno obiska tudi njegovo središče s številnimi muzeji, pubi, kavarnami in pešcem namenjenimi ulicami. Regija je ohranila podeželski značaj, saj le okrog 30 % njenih prebivalcev živi v mestih, njena povprečna gostota poseljenosti pa je le približno 27 oseb na kvadratni kilometer, kar je dvakrat manj od državnega povprečja. Prebivalci svoje vezi z irsko tradicijo niso nikoli zares pretrgali, na

kar kažejo tudi tamkajšnja območja s prevlado irščine kot pogovornega jezika, imenovana *gaeltacht*. Največje regijske znamenitosti so slikovita granitna pokrajina Connemara, prepredena z gričevjem, jezeri in zatoki morja, in kraški Aranski otoki (*Aran Islands*).

Shannonska regija z Limerickom

Shannonsko regijo sestavljajo grofije Clare, Limerick in Tipperary. V njenem zahodnem delu je kraška pokrajina Burren s tipičnimi površinskimi in podzemnimi reliefnimi oblikami ter značilnim rastlinstvom in živalstvom. Na zahodnem robu se ta pokrajina konča z visoko obalo, imenovano Moherske pečine (*Cliffs of Moher*), ki je zaradi izjemne naravne lepote turistično močno privlačna. Proti zahodu stoji središče regije Limerick, mesto, skozi katerega teče reka Shannon, ki se kmalu zatem v obliki estuarija izliva v Atlantski ocean. V tem predelu prevladuje ravnina, ki jo občasno prekinjajo hribovja in gričevja. Njen vzhodni del, imenovan Zlata dolina (*Golden Vale*), je znan po pašnikih in mlečni živinoreji.

Jugozahodna Irska s Corkom

To je najbolj gorat del otoka, kjer se vzpenja tudi najvišji vrh, 1038 m visoki Carrauntoohil, ki je del gorske verige Macgillycuddy's Reeks. Obala je razčlenjena, prevladuje riaški tip, kjer so v potopljenih rečnih dolinah dolgi in globoki zalivi, imenovani rie, ki potekajo prečno na geološko zgradbo. Obdajajo jih gorati polotoki, med katerimi sta turistično najbolj priljubljena Dingle in Iveragh, prvi zaradi obale s klifi, gorate notranjosti in krniških jezer, drugi pa z eno najbolj doživljajsko privlačnih pokrajin, po kateri poteka Kerryjev obroč (*Ring of Kerry*), 179 km dolga turistična krožna cesta. Upravno središče regije in drugo največje mesto v državi Cork, ki stoji ob reki Lee, je nastalo v šestem stoletju kot samostanska naselbina.

Jugovzhodna regija z Waterfordom

Te regije se je oprijel vzdevek »sončni jugovzhod« (*Sunny Southeast*), saj letno prejme največ ur sončnega obsevanja na otoku. V njej so mesta Kilkenny, Waterford in Wexford. S turističnega zornega kota je Kilkenny zanimiv zaradi srednjeveške podobe in zmagovite ekipe hurlinga Kilkenny GAA, Waterford zaradi izdelkov iz kristala in plaž, Wexford pa zaradi srednjeveških festivalov in muzejev s tematiko gelske zgodovine. Zaradi prijetnega podnebja je regija priljubljen cilj turistov, ki tamkajšnje plaže obiskujejo s prikolicami in avtodomi.

Osrednja regija z Athlonejem

Regija je na pol poti med glavnim mestom in turistično oblegano obalo zahodne Irske, zato tudi njo prečka in obišče precej turistov. V njej so številna jezera, reke in plovne poti, kulturna dediščina pa izhaja iz zgodnjekrščanskega obdobja. Gospodarsko pomembne dejavnosti so pridobivanje šote in njena uporaba v energetiki, predelava lesa, živilskopredelovalna industrija, proizvodnja medicinskih naprav, zdravil in kemikalij ter cvetoča industrija programske opreme. Nedaleč od središča regije, mesta Athlone, je geografsko središče Irske. Njegova natančna lokacija je blizu zahodne obale jezera Lough Ree. Po irski mitologiji velja za središče otoka Uisneachov grič (*Hill of Uisneach*), kjer si je na dveh kvadratnih kilometrih mogoče ogledati vrsto prazgodovinskih spomenikov.

Vzhodna regija z Dublinom

Vzhodna regija je prebivalstveno središče otoka z okrog 2,5 milijona prebivalcev, med katerimi jih večina živi na širšem urbanem območju Dublina, irskega upravnega, kulturnega in izobraževalnega središča, ki slovi po bogati kulturni dediščini in pestrem nočnem življenju. Mesto je dobro prometno povezano. Tu so glavna železniška in cestna vozlišča, obmorski terminali s čezmorskimi povezavami z Veliko Britanijo in mednarodno letališče, kjer letno poskrbijo za več kot 20 milijonov potnikov. Poleg Dublina in okoliških krajev je najbolj turistično privlačno ledeniško preoblikovano hribovje Wicklow Mountains, nagubano že v kaledonski orogenezi.

Irska je otok z mnogimi zanimivimi naravnimi pojavi. Foto: Petra Gostinčar.

NARAVNOGEOGRAFSKE ZNAČILNOSTI

Položaj Irske je imel velik pomen za njen zgodovinski razvoj. Otok s površino 84.421 km² se razprostira med 51. in 55. stopinjo severne zemljepisne širine ter 5. in 10. stopinjo zahodne zemljepisne dolžine. Najbližji stik s celinsko Evropo je prek Irskega morja in večjega sosednjega otoka Velike Britanije. Od najvzhodnejšega dela Irske je Škotska oddaljena le 20 km, Wales pa je od irske jugovzhodne obale oddaljen približno 100 km. In vendar se Irske zaradi precejšnje izoliranosti nekatere širše evropske izkušnje, na primer prodiranje Rimskega cesarstva, zgodnejši razvoj krščanstva in druga svetovna vojna, niso dotaknile oziroma so se najprej »prečistile« na Veliki Britaniji, kot na primer keltsko in normansko naseljevanje. Nasprotno so bila zelo pomembna druga obrobna gibanja ob zahodnih morskih poteh, na primer prazgodovinsko postavljanje megalitov v mlajši kameni dobi ter vikinška ropanja in naseljevanja.

Površje

Osrednji del otoka prekriva obsežno, približno 12.000 km² prostrano nižavje na nadmorski višini od 60 do 120 m, kjer so številna barja. Zgrajeno je iz karbonskih apnencev in deloma prekrito z ledeniški nanosi. Ponekod na apnencih so razviti kraški pojavi, na primer na zahodu, v pokrajini Burren. Nižavje, ki ga sestavlja nizka planota, je odprto na vzhod, proti Irskemu morju, drugod je obdano z nesklenjenim obročem nižjih hribov. Zahodna obala je močno razčlenjena s številnimi riami in strmimi klifi, ki sestavljajo podnožja tamkajšnjih polotokov.

Po geoloških značilnostih je Irska nadaljevanje visoke Velike Britanije. Južni del otoka se je nagubal v času hercinske orogeneze, tamkajšnja hribovja so del Armorikanskega gorstva. Zgrajena so iz paleozojskih peščenjakov in apnencev. Večina otoka se je nagubala in dvignila v kaledonski orogenezi. Nastalo je Kaledonsko gorstvo, ki je zgrajeno iz predkambrijskih magmatskih in metamorfnih kamnin, najvišji vrhovi so iz odpornega kvarcita. V karbonu je potekala morska sedimentacija, na podlagi katere so nastali peščenjaki in apnenci, ki sestavljajo 65 % površja. Mezozojski sedimenti so bili večinoma odstranjeni z denudacijo, ki je površje znižala in uravnala. Pred približno 65 milijoni let, torej na začetku terciarja, je bil za severni del Irske značilen intenziven vulkanizem. Pozneje so bile z denudacijo vulkanske kamnine večinoma odstranjene, razen skoraj 4000 km² prostrane bazaltne Antrimске

Klifnata obala polotoka Loop Head severno od izliva reke Shannon. Foto: Jerneja Topole Kastelic.

Pokrajina resav in pašnikov na območju romarske gore Croagh Patrick. Foto: Klemen Kastelic.

Kamnite orgle kot del bazalnega naravnega spomenika Velikanove stopinje. Foto: Peter Kumer.

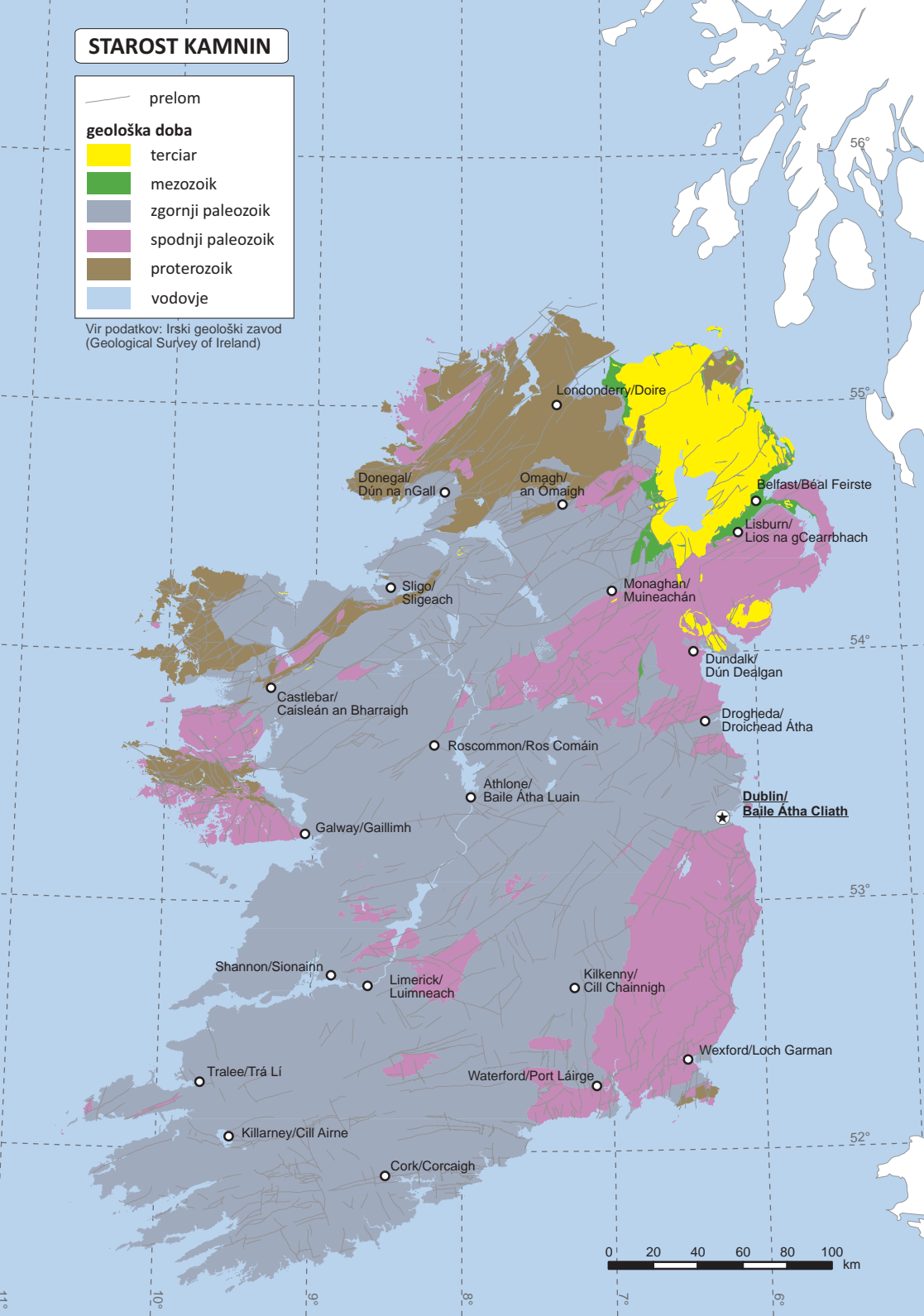

Kamniti labirint zakrasele pokrajine Burren v grofiji Claire na zahodu Irske. Foto: Peter Kumer.

STAROST KAMNIN

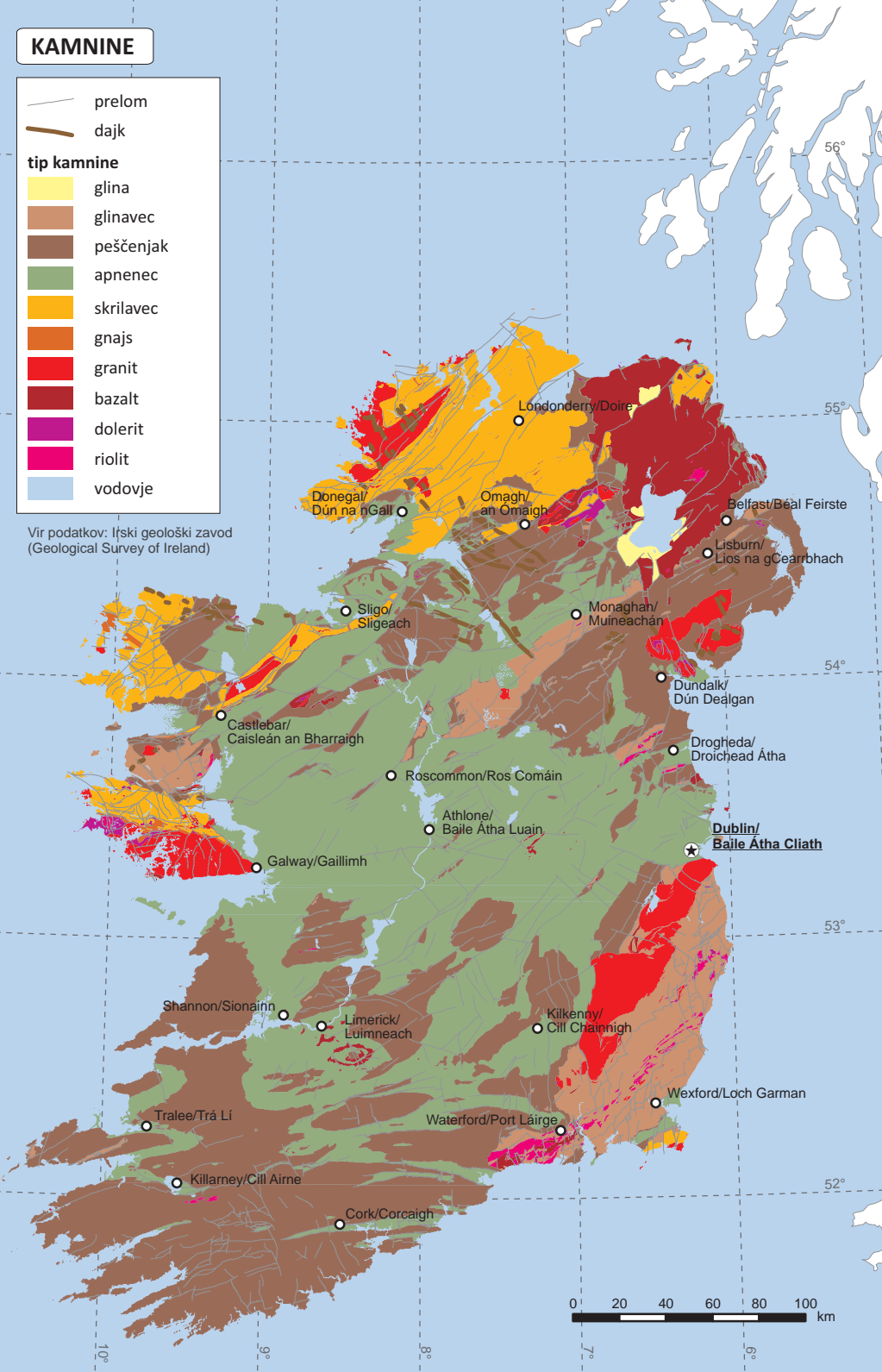
Vir podatkov: Irski geološki zavod
(Geological Survey of Ireland)

KAMNINE

- prelom
- dajk
- tip kamnine**
- glina
- glinavec
- peščenjak
- apnec
- skrilavec
- gnajs
- granit
- bazalt
- dolerit
- riolit
- vodovje

Vir podatkov: Iŕski geološki zavod
(Geological Survey of Ireland)

Ledeniško preoblikovana dolina. Foto: Petra Gostinčar.

planote (*Antrim Plateau*) v Severni Irski. Bazaltni stebri na severozahodni obali Irske, imenovani Velikanove stopinje (*Giant's Causeway*), so postali priljubljena turistična točka.

V pleistocenu je Irsko prekrival celinski ledeni pokrov. Poledenitev je vplivala na celotno podobo otoka, spremenila njegove višje dele in ustvarila manjše griče, ki se tudi v mednarodni strokovni javnosti imenujejo z irskima izrazoma *drumlin* in *esker*, medtem ko je v nižjih območjih prevladovala ledeniška akumulacija.

Najvišji vrhovi so Carrauntoohil, imenovan tudi Carrantuohill (1038 m), Binn Chaorach oziroma Beenkeragh (1010 m) in Cathair na Féinne oziroma Caher (1001 m) v grofiji Killarney, Mount Brandon (951 m) v grofiji Kerry ter Lugnaquilla (925 m) v grofiji Wicklow, dobrih 60 km južno od Dublina.

Vodovje

Irski nima velikih vodotokov. Njeno površje je zamočvirjeno ter posejano s številnimi šotišči in jezeri (*loughs*). 360,5 km dolga reka Shannon je najdaljša reka tako na otoku kot na celotnem Britanskem otočju, s povprečnim pretokom dobrih 200 m³/s pa tudi tamkajšnja najbolj vodnata reka. Pomembna plovna pot je bila že v antiki, prvič pa jo je na zemljevid vrisal znameniti grško-egipčanski geograf Ptolemaj. V prvih 225 kilometrov toka se reka

Irška je z vodo bogato obdarjen otok. Foto: Klemen Kastelic.

VODOVJE

- večji vodotok
- prekop
- opuščen prekop
- jezero

Vir podatkov: Natural Earth

spusti zgolj za 18 metrov. Posledično je njen naravni tok izredno plitev. Prvič so v njeno strugo posegli že leta 1755, ko so, da bi jo naredili plovno, zgradili sistem prekopov in zapornic.

Reka Shannon na svoji poti teče prek enajstih grofij. Izdatno jo napajajo pritoki Suck, Inny in Brosna. Zaradi majhnega strmca in počasnega toka se je je med mestoma Athlone in Portumna oprijelo ime *Shannon Callows*, kar bi lahko prevedli kot »poplavne ravnice reke Shannon«. Ravnice, ki so najpogosteje poplavljenе v zimskem času, so uvrščene v evropska varstvena območja Natura 2000. Največje jezero vzdolž reke Lough Derg je tudi akumulacijsko jezero za hidroelektrarno Ardnacrusha, ki je začela obratovati že leta 1929. Spada med največje inženirske projekte tistega časa, zato so ji takrat mnogi Irci rekli kar »osmo čudo sveta«. Izgradnja hidroelektrarne je pomenila tudi začetek elektrifikacije otoka. Shannon se v Atlantski ocean izliva v obliki estuarija, na čigar začetku je mesto Limerick.

Druge irske reke so krajše od 200 km: Barrow jih ima 192 km, Suir 184 km, Blackwater 168 km, Erne 120 km in Bann 129 km.

Največje jezero Lough Neagh je tudi največje na Britanskem otočju in po velikosti šestintrideseto v Evropi. Napajajo ga številne reke, njegova voda pa v morje odteka prek reke Bann, ki od jezera teče proti severu. Jezero, ki je 30 km oddaljeno od Belfasta, je prav tako dolgo 30 km, široko do 15 km in ima površino 392 km². Zaradi velikega števila rek, ki se izlivajo vanj, je v njem veliko usedlin. Te ustvarjajo ugodne naravne razmere za ličinke, ki so glavna prehrana endemičnih jegulj. Jegulje so ribolovno pomembne in imajo zato posebno geografsko označbo EU.

Večja jezera so še Lough Corrib (175 km²), Lough Erne (112 km²), Lough Derg (118 km²) in Lough Ree (105 km²).

Ledenodobni nanosi so zajezili vodotoke, zato so nastala številna ledeniška jezera in šotna barja. Največje visoko šotno barje *Bog of Allen* v osrednjem delu Irske meri kar 1000 km². Šotna barja po ocenah zavzemajo 15 % površine otoka, ponekod šoto tudi kopljejo in jo uporabljajo za kurjavo. Prav mokrišča in šotišča ustvarjajo značilen irski pejzaž neobdelane pokrajine, saj je prst na območjih nahajališč šote skrajno neprimerna za kmetijstvo. Obala je zelo dolga in zaradi globoko v notranjost zajedajočih se zalivov, ki so potopljene nekdanje rečne doline, visokih klifov in dolgih peščenih plaž zelo razgibana. Predvsem vzdolž zahodne in severne irske obale je precej manjših otokov. Med njimi je le nekaj naseljenih, denimo Achill, Valentia, Bear, Inishbofin, Rathlin in Aran.

Podnebje

Podnebje je pod močnim vplivom Atlantskega oceana, kar se odraža v prevladujočih zahodnih vetrovih in pogostih depresijah. Že tako zmerno podnebje še bolj blažijo vplivi razmeroma toplega Severnoatlantskega morskega toka. Severnoatlantski tok in segret vlažen zrak nad njim imata najmočnejši vpliv v bližini obal Atlantika, proti notranjosti otoka pa se njun vpliv zmanjšuje. Zaradi bližine oceana so poletja manj vroča, zime pa manj mrzle oziroma mile in vetrovne, manjša so tudi letna in dnevna temperaturna kolebanja. Snežne padavine so redke.

Mesto Athlone je zraslo ob najdaljši irski reki Shannon. Foto: Peter Kumer.

Irskaja je otok brezštevilnih jezer, velikih in majhnih. Foto: Nataša Pavšek.

Eno od šotišč, kjer še vedno režejo šoto. Foto: Petra Gostinčar.

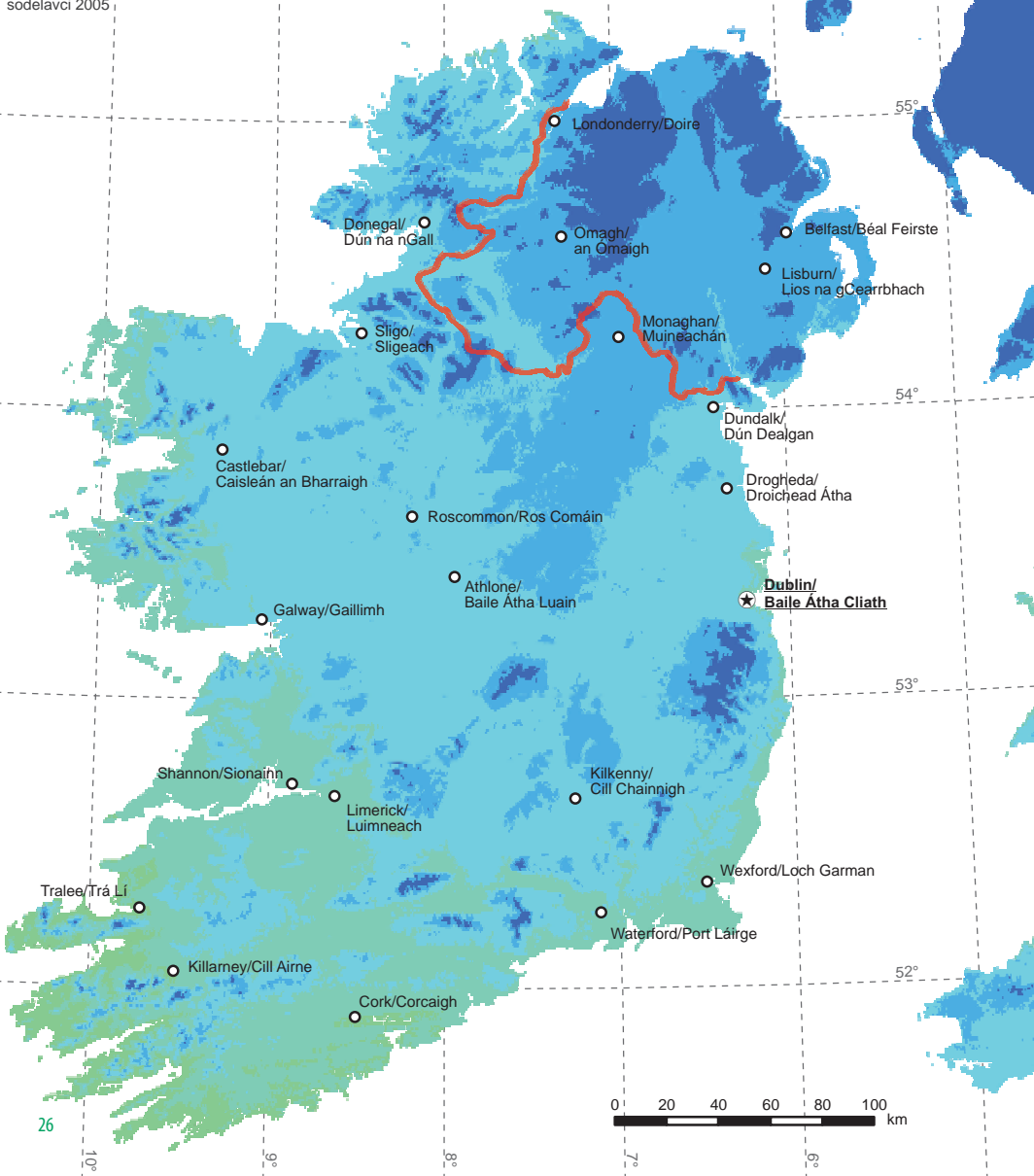
Razčlenjena obala na zahodu Irske. Foto: Klemen Kastelic.

POVPREČNA JANUARSKA TEMPERATURA ZRAKA

temperatura (° C)

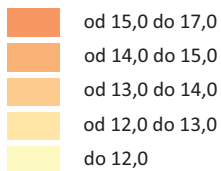
- od 6,0 do 7,1
- od 5,0 do 6,0
- od 4,0 do 5,0
- od 3,0 do 4,0
- do 3,0

Vir podatkov: WorldClim; Hijmans s sodelavci 2005

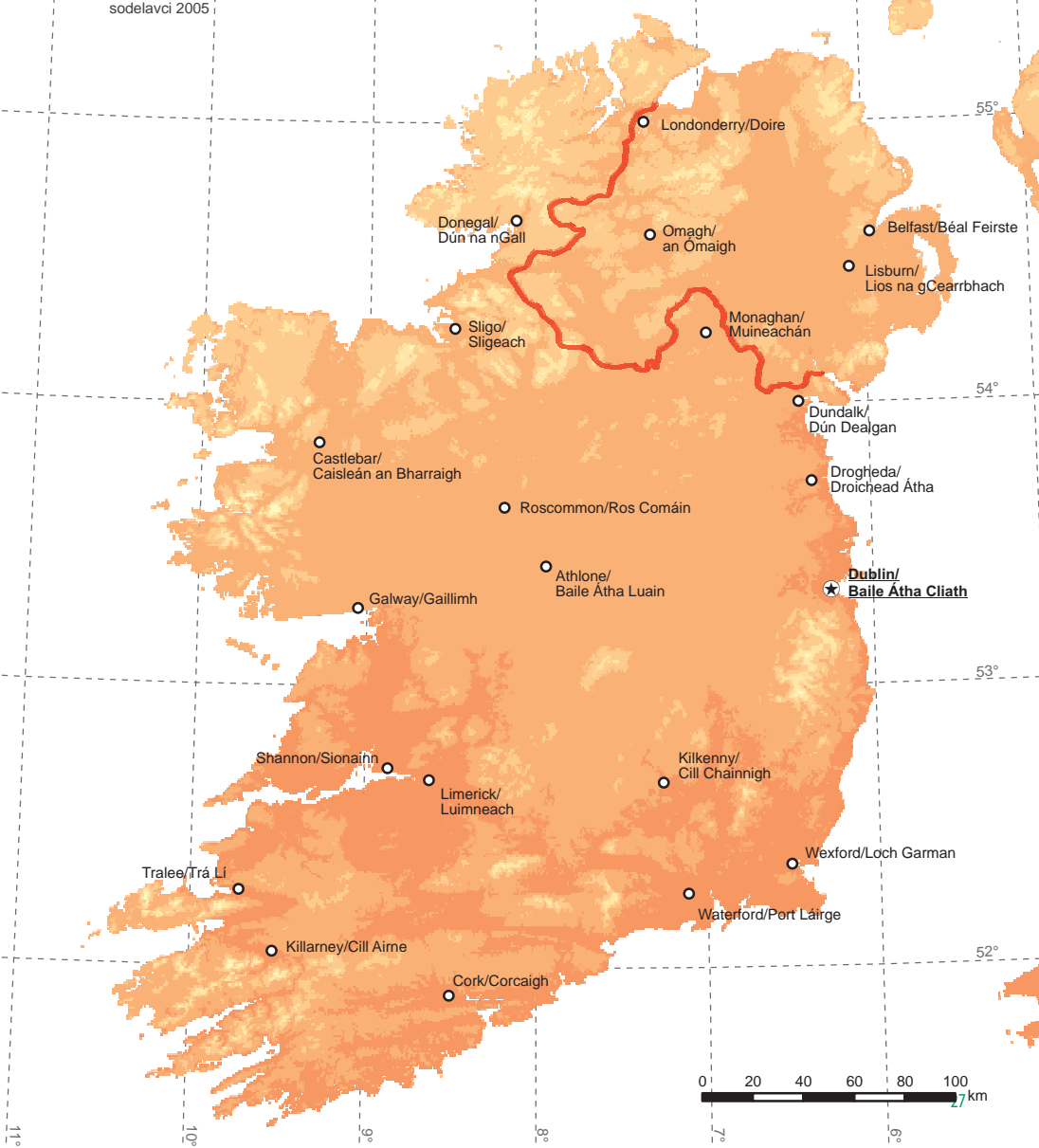

POVPREČNA JULIJSKA TEMPERATURA ZRAKA

temperatura (° C)

Vir podatkov: WorldClim; Hijmans s sodelavci 2005

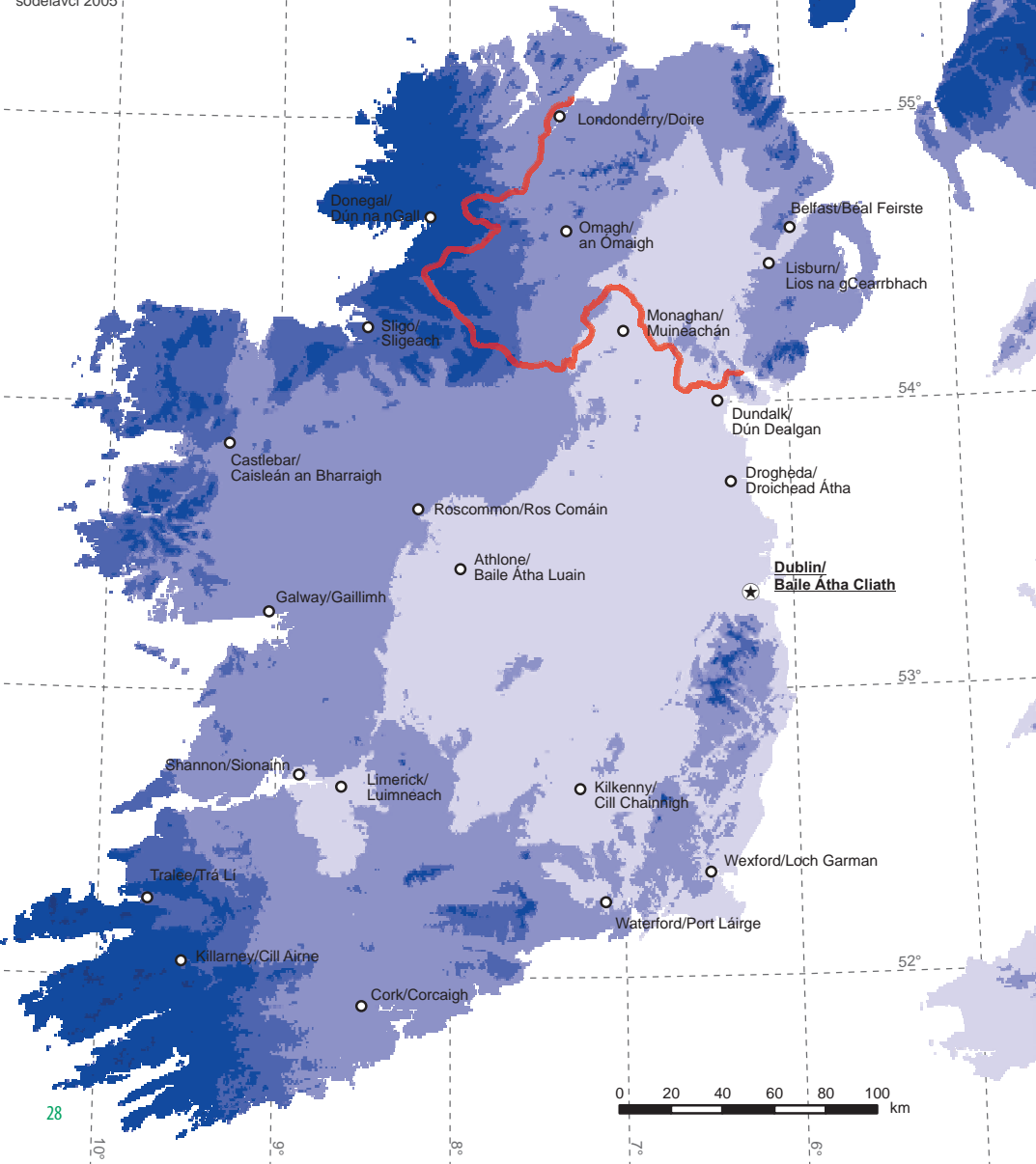
LETNA VIŠINA PADAVIN

EVROPA • IRSKA

višina padavin (mm)

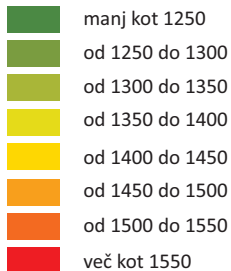
- od 1600 do 2300
- od 1300 do 1600
- od 1200 do 1300
- od 1000 do 1200
- do 1000

Vir podatkov: WorldClim; Hijmans s sodelavci 2005

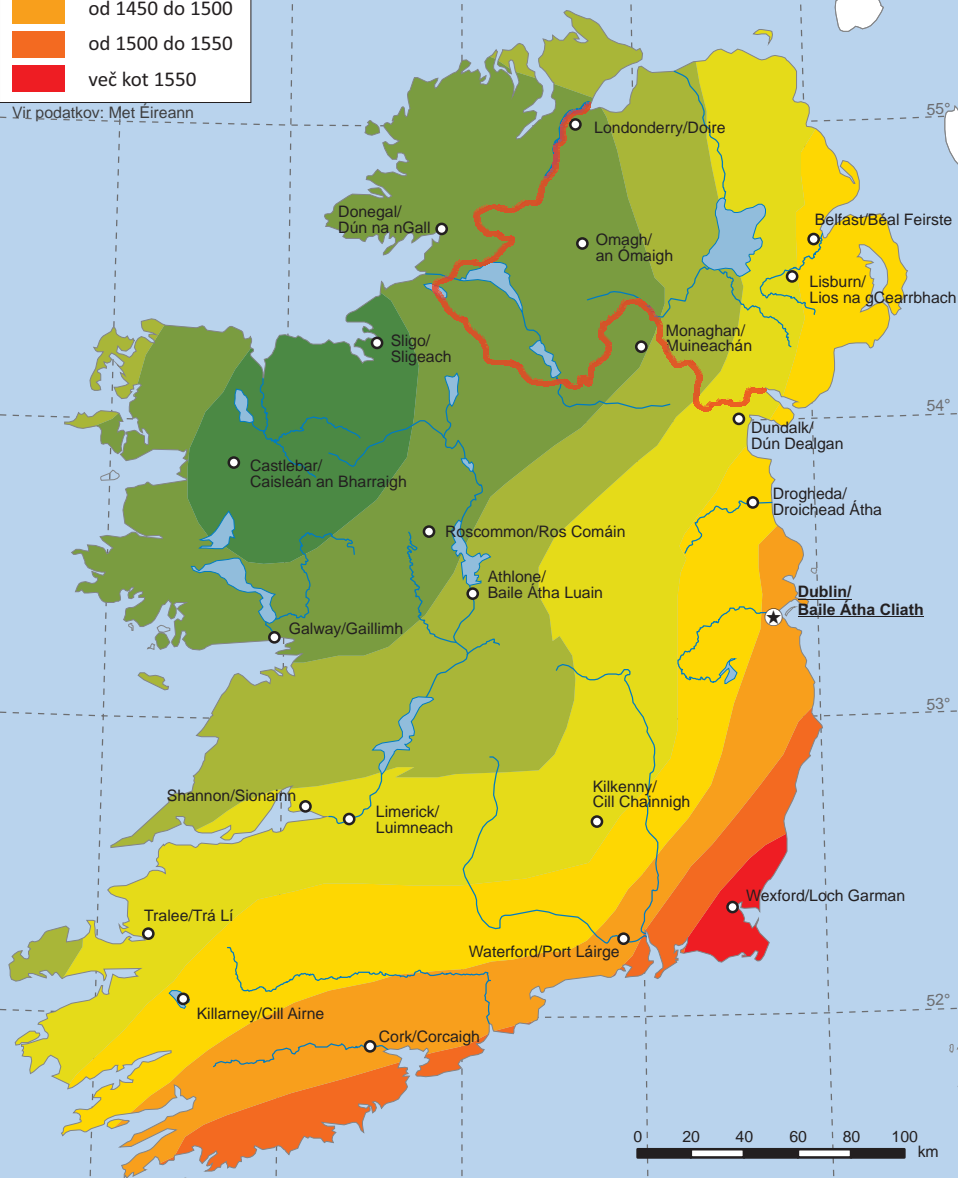

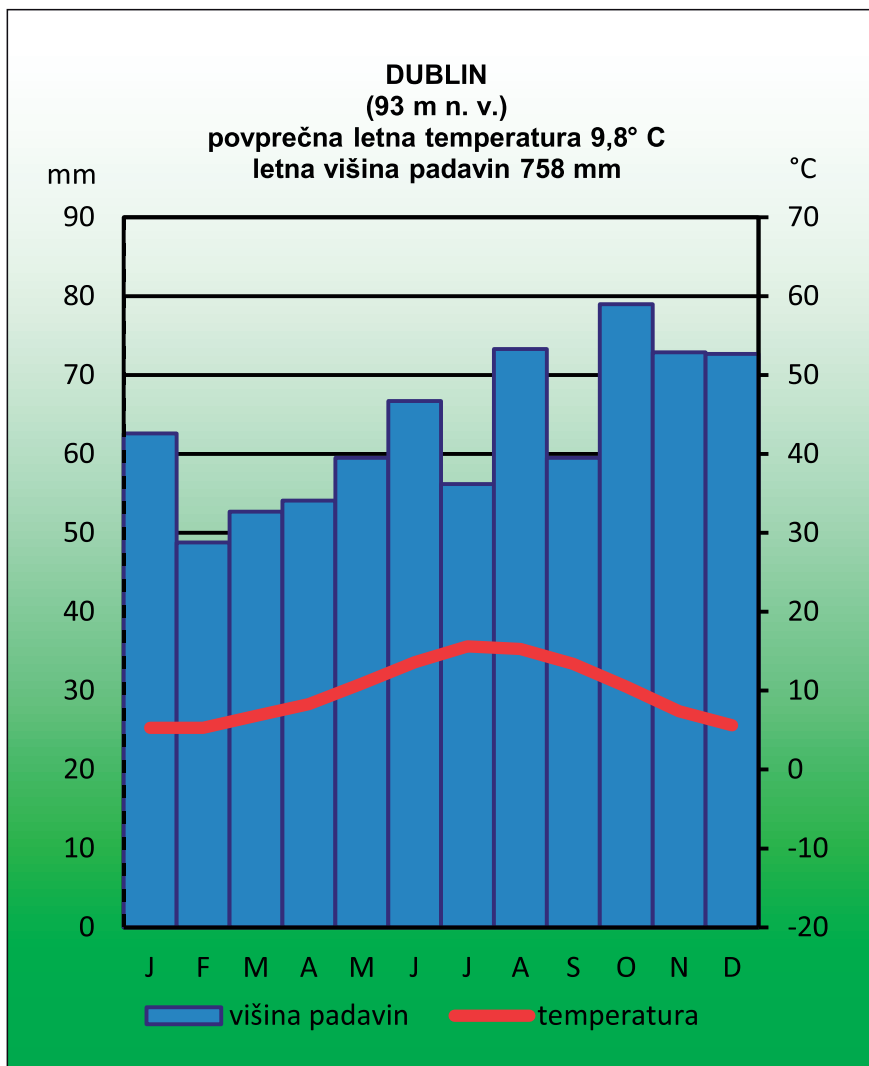
OSONČENOST

povprečno letno število ur sončnega obsevanja (1981–2010)

Vir podatkov: Met Éireann

Povprečna januarska temperatura je okrog 5° C. Vremenske postaje v notranjosti otoka približno 40 dni na leto beležijo temperaturo zraka pod lediščem. V večini obalnih predelov je takšnih dni manj kot 10 na leto. Poletja so topla, sončna, z občasno oblačnostjo. Julija in avgusta je zaradi velike količine vlage v zraku tudi več neviht. Povprečna julijska temperatura je okrog 15° C.

Irska, znana po vzdevkih »smaragdni otok« in »zelena dežela«, ima svojo značilno zeleno barvo prav zaradi stalnega rastlinskega pokrova kot posledice velike količine padavin. Večji

Dež je razmeroma pogost spremljevalec turistov. Foto: Jerneja Topole Kastelic.

del vzhodne polovice otoka jih prejme med 750 in 1000 mm letno. Še najmanj dežja prejmeta grofiji Dublin in Kildare na vzhodu otoka. V zahodnem delu otoka je letna višina padavin med 1000 in 1400 mm. Med bolj namočena območja spadajo območja grofij Kerry, Galway in Donegal. V hribovitih predelih se namočenost precej poveča, tako da letna višina padavin lahko preseže 2000 mm. Na skoraj celotnem otoku sta najbolj namočena meseca december in januar. Za najbolj suh mesec velja april, predvsem na jugu pa junij.

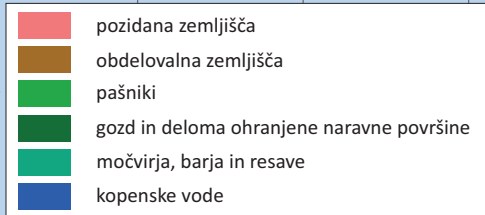
Občasno na otok prodrejo hladne zračne gmote iz Arktike, ki jih spremljajo mrzli vetrovi, sneg in zmrzal. Kadar pihajo vetrovi z vzhoda, kar ni prav pogosto, je poleti vroče in suho vreme, pozimi pa hladno in suho. Najmočnejši vetrovi so ob zahodni obali.

Sončnega obsevanja je razmeroma malo, nekako od 1100 do 1600 ur letno. Najbolj sončna meseca sta maj in junij. Območje z največ sonca je skrajni jugovzhod, kjer je na začetku poletja več kot 7 ur obsevanja na dan.

Rastlinstvo in živalstvo

V zadnji ledeni dobi, ki se je končala pred dobrimi 10.000 leti, je bila Irska v celoti prekrita z ledom. Po umiku ledu so se rastline in živali na otok selile iz drugih delov Evrope, še posebno s sosednjega otoka Velika Britanija. Selitev vrst je zlahka potekala prek kopenskih mostov, saj je bila gladina morja nižja od zdajšnjih.

RABA TAL

Vir podatkov: European Environmental Agency 2006

Naravno rastlinstvo Irske je že skoraj povsem izginilo. Naravni gozdovi so bili mešani; sestavljali so jih hrast graden, gorski brest, breza in tisa. Na slabših oziroma manj hranljivih prsteh so prevladovali borovci, pomešani z jerebiko in brezo.

Krčenje gozda se je začelo sredi 16. stoletja. Les so uporabljali za gradnjo ladij, izdelovanje sodov ter pridobivanje železa in stekla. Na začetku 17. stoletja so les za gradnjo ladij izvažali tudi v Anglijo, ladjedelnic pa je ustanovilo takrat pomembno prekomorsko podjetje Vzhodnoindijska družba (*East India Company*). V 17. stoletju je bila na vrhuncu kolonizacija Angležev, Valižanov in Škotov. Po naselitvi so krčili zemljišča za poljedelstvo, živinorejo in naselja. Do konca 17. stoletja so izkrčili hrastove gozdove, ki so prekrivali osrednjo in vzhodno Irsko. Krčenje gozda je še spodbudila silovita rast prebivalstva, ki je trajala vse do srede 19. stoletja. Po kratkem obdobju pogozdovanja v 18. stoletju se je krčenje nadaljevalo v 19. stoletju, saj so fevdalci potrebovali denar, ki so ga videli v lesu, kmetje pa so širili zemljišča za poljedelstvo in živinorejo. Med prvo svetovno vojno so les potrebovali za gorivo in gradnjo, po nastanku neodvisne irske države pa je bilo treba ohraniti obdelovalna zemljišča, da so lahko zadovoljili potrebe po hrani.

Država je s posebnim programom v osemdesetih letih 20. stoletja začela spodbujati pogozdovanje. Posledica tega je bila, delež površja, pokritega z gozdom s 4,8 % leta 1983 povečal na zdajšnjih 10 %, vendar je Irska še vedno med najmanj gozdnatimi evropskimi državami. Povečala se je predvsem površina smrekovih nasadov.

Dve tretjini površja zavzemajo kmetijska zemljišča, med katerimi prevladujejo pašniki. V zahodnem delu Irske in po hribovjih je precej šotnih barij.

Za kmetijstvo so najbolj primerne rjave kambične in izprane prsti na ledeniških nanosih osrednjega nižavja. Predvsem v zahodnem in osrednjem delu otoka so najbolj razširjene z vodo čezmerno zasičene oglejene in šotne prsti. V vzhodnem delu so spet pogostejše kambične in izprane prsti, v hribovjih prevladujejo različne oblike podzolov, rendzin in kamnišč.

Živalstvo je podobno tistemu na Veliki Britaniji, vendar je opaznih nekaj razlik. Tako na primer na Irskem ni podlasice, divje mačke, večine rovk in krtov, srnjadi ter kač. Zaradi izginjanja gozda so izumrli divja svinja, volk in rdeča veverica. V primerjavi z Veliko Britanijo ima Irska tudi manj ptičjih vrst in žuželk. Nekatere živali je prinesel človek, med drugimi zajca in rjavo podgano, ki sta se okolju zelo uspešno prilagodila.

Med domačimi živalmi je Irska znana predvsem po connemarskem poniju (*Connemara pony*), psih irskem volčjem hrtu (*Irish wolfhound*) in kerryjskem modrem terierju (*Kerry blue terrier*), govedu ter ovcah.

Gozd na otoku je dodobra izkrčen; prevladuje kmetijska pokrajina. Foto: Petra Gostinčar.

Tudi v hribovitem svetu praviloma prevladujejo pašniki. Foto: Petra Gostinčar.

Naravni mešani gozdovi so že skoraj povsem izginili. Foto: Klemen Kastelic.

V brezovem gozdu. Foto: Klemen Kastelic.

Na morsk obali je še vedno precej tjulnjev, med katere spadajo tudi morski Levi. Foto: Lucija Lapuh.

Connemarski poni. Foto: Naja Marot.

ZGODOVINA

Irska, otok neskončnih pašnikov, travnikov, močvirij in številnih gradov, je znan tudi po prepoznavnih simbolih, kot so irska glasba in ples, pivnice, praznovanje svetega Patrika in še bi lahko naštevali. Irska kultura ima korenine v keltskih običajih, vendar so otoško nemirno tisočletno zgodovino zaznamovali tudi vpadi in poznejša naselitev različnih ljudstev. Najbolj prepoznavne sledi v irskih ljudeh, njihovi kulturi in njihovem jeziku so pustili Kelti, Vikingi, Normani, Angleži in Škoti.

Prvi naseljenci

Ko so se v zgodnji dobi po poledenitvah temperature dvignile in se je razširil gozd, so, kot je videti, na Irsko prišli naseljenci z zgodnjo mezolitsko kulturo. Prispeli so z območja zdajšnje Škotske, kjer so se njihovi predniki ustalili že v starejši kameni dobi. Na začetku jih je verjetno privlačilo kopno, ki so ga lahko opazovali in tudi raziskovali iz domačih naselbin. Kremen v nahajališčih na obalah novega ozemlja so uporabljali za izdelavo orodja.

Preprosta bivališča in ostanke ribiško-lovskega gospodarstva, ki segajo v obdobje med letoma 7000 in 6500 pred našim štetjem, so našli pri kraju Mountsandel blizu mesta Coleraine v spodnji dolini reke Bann na Severnem Irskem. Podobna nahajališča so tudi ob severnih in vzhodnih fosilnih dvignjenih obalah, pa tudi ponekod v notranjosti na jugu, ob tamkajšnjih jezerih in še posebno v Shannonski kotlini (*Shannon Basin*).

Neolitik, od približno leta 4000 do leta 2000 pred našim štetjem

Lovsko-nabiralniška družba se je v višjih predelih notranjosti otoka, kjer so bili gozdovi redkejši, pričela ukvarjati s primitivnim kmetijstvom. Izkopavanja v srednjem Ulstru so pokazala, da so njeni pripadniki živeli v lesenih hišicah, uporabljali lončevino in krčili gozdove s pomočjo ognja.

Pomembna značilnost in posebnost tega obdobja so megalitni grobovi. Irska ima pri raziskovanju neolitske Evrope zelo pomembno mesto prav zaradi precejšnjega števila in slogovne raznolikosti teh grobov. Ti grobovi so bili pokriti s tumuli oziroma gomilami, od

Pomembnejši mejniki v zgodovini Irske

- okrog 8000 pr. n. št.** Na otoku se ustalijo mezolitske kulture.
- okrog 3500 pr. n. št.** V neolitiku gradijo kamnite grobnice in postavljajo stoječe kamne.
- 600 do 150 pr. n. št.** Prihod Kelto.
- 432** Prihod svetega Patrika in začetek širjenja krščanstva.
- 795** Prvi vpadi Vikingov.
- 1170** Prihod Anglo-Normanov.
- 1366** Zapis Kilkennyjskih statotov, s katerimi prepovejo asimilacijo Angležev v irsko družbo.
- 1541** Britanski kralj Henrik VIII. je razglašen za kralja Irske.
- 1592** Ustanovitev elitnega kolidža Svete Trojice v Dublinu.
- 1606** Škotska kolonizacija province Ulster.
- 1608** Kolonizacija angleških kmetov, predvsem v Ulstru.
- 1654** Cromwellovska kolonizacija.
- 1690** V bitki pri reki Boyne Viljem Oranski porazi katoliškega kralja Jakoba II.
- 1692** Sprejem zakona, ki katoličanom prepoveduje, da volijo, imajo v lasti zemljo ali izražajo svojo veroizpoved (v veljavi do leta 1829).
- 1845 do 1849** Velika irska lakota.
- 1916** Velikonočna vstaja v Dublinu.
- 1919 do 1921** Irska vojna za neodvisnost (prvi krog »obdobja težav«)
- 1921** Z anglo-irsko pogodbo je priznana neodvisnost Irski svobodni državi, ustanovi se Severna Irska.
- 1922 do 1923** Irska državljanska vojna.
- 1931** Éamon de Valera postane prvič irski ministrski predsednik.
- 1937** Irska svobodna država se preimenuje v Irsko.
- 1949** Irska postane republika.
- 1955** Irska postane članica Organizacije združenih narodov
- 1959** Éamon de Valera postane predsednik Republike Irske.
- 1969–1994** Drugi krog »obdobja težav« (The Troubles) na Severnem Irskem.
- 30. januar 1972** Krvava nedelja (Bloody Sunday).
- 1973** Irska se pridruži Evropski gospodarski skupnosti (zdajšnji Evropski uniji).
- 1985** Podpisan je anglo-irski sporazum, ki opredeli pristojnosti Republike Irske v notranjih zadevah Severne Irske.
- 1994** Paravojaške skupine na Severnem Irskem razglasijo premirje (konec »obdobja težav«)
- 1998** Podpis sporazuma na Veliki petek med Združenim kraljestvom, Republiko Irsko in vsemi pomembnejšimi severnoirskimi strankami.
- 2002** Evro nadomesti irski funt (na Severnem Irskem še naprej plačujejo z britanskim funtom).
- 2005** Frakcije IRE končno odložijo orožje, kljub temu občasno še izbruhnjejo napetosti v obliki nasilnih protestov skrajnežev.
- 2007** Na Severnem Irskem stopita v veljavo devolucija in diarhija.
- 2008** Republika Irska zavrne Lizbonsko pogodbo in kot prva država v evroobmočju zdrsne v recesijo.
- 2011** Kraljica Elizabeta kot prvi britanski monarh obišče Irsko, odkar se je ta odcepila od Združenega kraljestva.
- 2013** Irska razglasi izstop iz programa mednarodne finančne pomoči.

katerih jih je nekaj še ohranjenih. Vsakemu tipu lahko najdemo vzporednice v Veliki Britaniji in celinski Evropi, natančne povezave pa so še vedno predmet živahnih strokovnih razprav.

Bronasta doba, od približno leta 2000 do leta 500 pred našim štetjem

Značilna novost tega obdobja je bila uporaba kovin, sprva brona, pozneje železa. Ljudstva, ki jih povezujemo s prvo uporabo bakra in za katera sta značilni keramika in žarna kultura pokopavanj, so iz Velike Britanije prišla okrog leta 2000 pred našim štetjem. Ostanke naselbin so našli na nižjih območjih, predvsem na morenskih nanosih, ki so omogočali suhe prehode in posledično razvitejšo notranjo trgovino. Tako so na teh območjih našli kupe orodja in okrasja, ki kažejo na široko rabo kovin in nakazujejo krajevni slog lončarstva. Videti je, da so se ljudje ukvarjali z mešanim kmetijstvom, v katerem je vse pomembnejše postajalo pašništvo, še naprej so krčili gozdove; mogoče je tudi, da so že uporabljali konje. Za bronasto dobo na Irskem je značilna trgovina s kovinskimi izdelki, kakršni so na primer bronaste sekire, bakrene helebarde in zlato okrasje.

Pomembne stike so imeli tudi s pomembnimi takratnimi središči, kakršno je bilo Halstatt na območju zdajšnje Avstrije. Primerke njihovih izdelkov so našli tudi drugod po Evropi.

Železna doba, od približno leta 500 pred našim štetjem do leta 500

Širjenje železarske dejavnosti je pripeljalo do razvoja halštatske kulture (od 750 do 450 pr. n. št.), ki se je razvila neposredno iz kulture žarnih grobišč. Nasledila jo je latenska kultura (od leta 500 pr. n. št. do začetka našega štetja) srednje Evrope, ki je sledi pustila tudi na Irskem.

Določene značilnosti železnodobne Velike Britanije, kot so utrdbe na hribih ali latenske pogrebne navade in oblike lončarstva, so na Irskem redko zastopane. Utrdbe so bile manj kompleksne in jih povezujejo s prevladujočimi območnimi plemeni. Večje in bolj dodelane utrdbe so izvedbe najpogostejših naselitvenih oblik. Gre za iz zemlje grajeno okroglo utrdbo *rath* ali/in kamnito utrdbo *cashel*. Njihova vloga ni povsem jasna; lahko je šlo za obrambno ali ritualno funkcijo, lahko pa so bila bivališča pomembnejših družin. Razširjena in edinstveno irska utrdba *rath* (znana tudi kot *dun*, *lios* in *cathair*) je manjša ravna ploskev, ki sta jo obkrožala okrogel nasip in jarek s premerom od 15 do 50 metrov. Prepoznavni so bivališča za družino, običajno obdana z lesom in pogosto okrogla, shrambe, vključno s podzemnimi sistemi (*souterrains*), in ograde za živali. Na celotnem otoku so našli več kot 30.000 tovrstnih utrdb. Imena takih in podobnih bivališč so ohranjena v irskih krajevnih imenih.

Do prihoda Vikingov v osmem stoletju je družba na otoku že popolnoma sprejela keltško kulturo in jezik, pri čemer je bila s skupinami keltskih plemen z evropske celine vzpostavljena kulturna vez. Večina razpoložljivih virov kaže, da je predkrščanska keltska družbena ureditev temeljila na vladarju in družbenih razredih. Ti so se delili na vojaško aristokracijo, razred intelektualcev, kamor so spadali druidi, pravniki in poeti, ter ostalo prebivalstvo. Kelti so bili nadarjeni rokodelci in srditi bojevniki. Vojskovanje med plemeni v keltski družbi je

Dolmen je grobnica iz pokončno stoječih kamnov, ki podpirajo vodoravno kamnito ploščo. Foto: Petra Gostinčar.

Znameniti Poulnabronski dolmen na kraški planoti Burren. Foto: Peter Kumer.

Neolitska grobnica Newgrange je na UNESCO-vem seznamu svetovne dediščine. Foto: Klemen Kastelic.

Detajl z grobnice Newgrange. Foto: Leni Ozis.

V spomin na zgodnjekrščanskega misionarja in irskega škofa svetega Patrika je na ulicah Dublina in drugih irskih mest vsako leto 17. marca tradicionalno praznovanje katoličanov. Praznujejo ga že od začetka 17. stoletja. Foto: Lucija Lapuh.

bilo nekaj običajnega, glavna motiva zanj sta bila uveljavljanje politične moči in gospodarska korist. Znan je tudi keltski kult odsekanih glav v bitki ubitih mož, saj so verjeli, da glava simbolizira dušo, božanskost in življenje.

Kelti so prakticirali mnogoboštvo. Obrede in žrtvovanja so opravljali svečeniki, poznani kot druidi. Za zgodnjo srednjeveško keltsko umetnost na Irskem je značilen precejšen vpliv nekeltskih kultur, vendar daje prednost geometrijskim okrasom pred simboličnimi motivi, ki so pogosto izjemno stilizirani.

Celinska in otoška keltska kultura se je do petega stoletja zaradi naraščajočega pritiska Rimskega cesarstva in selitev germanskih ljudstev ohranila samo na Irskem, v zahodnih in severnih delih Velike Britanije (Wales, Škotska, polotok Cornwall in otok Man) ter severni Franciji (Bretanija). Irska je prestopila iz mnogoboštva v krščanstvo šele v petem stoletju.

Srednji vek, od okrog leta 500 do leta 1500

Zgodnesrednjeveška Irska je bila edinstvena v zahodni Evropi. Trgovala je z rimskim svetom, vključno z deloma romanizirano Veliko Britanijo, in, čeprav je prek teh stikov sprejela krščanstvo, je vseeno obdržala lastno identiteto. Nekateri zgodnji viri nakazujejo aktivnost misijonarjev na jugu Irske precej pred svetim Patrikom. Nova vera je ne glede na to imela za Irce daljnosežne posledice.

ZGODOVINSKA UPRAVNA ČLENITEV

- meja grofije
- meja province
- sodobna državna meja

Temeljna ozemeljsko-politična enota je bila *tuath*, manjša pašno-poljedelska skupnost, ki jo je vodil poglavar ali kralj (*ri*). Velika je bila za približno šestino sodobne grofije. Tuathi so se združevali v večje skupine pod najmočnejšim kraljem. Nekaj teh »nadkraljestev« se da opaziti v zgodnjih cerkvenih diocazah iz 12. stoletja. »Nadkraljestva« so se že zgodaj povezala v zveze; nastale so Ulaid (Ulster, na severu), Connachta (Connaught, na zahodu), Munha (Munster, na jugu), Laigin (Leinster, na jugovzhodu) in Mide (Meath, na vzhodu). Iz teh so pozneje nastale štiri irske province, saj sta se zvezi Laighin in Mide združili. Za sistem je bila torej značilna prilagodljivost. Povezave so nastajale in se spreminjale po bitkah, ki so pogosta tema epskih pesnitev. Pravica do zemlje se je prenašala z ene generacije na drugo, pri čemer se je posest po volji vodje delila med vse moške dediče.

Kralja je celo v predkrščanski dobi obdajal sij svetosti. Ko se je povsod uveljavil krščanski cerkveni sistem, v katerem so pogosto imele ključno vlogo vladajoče družine, so te politične centre moči krepile z gradnjo samostanov, če pa so bili ti posebej prestižni, so se tudi same naselile v njihovo bližino.

Irski menihi in pokristjanjevanje Slovencev

Karantanija je v drugi polovici osmega stoletja kot misijonsko območje pripadla salzburški škofiji, ki ji je takrat načeloval Irec Virgil. Pod njegovim vodstvom se je pri pokristjanjevanju Slovencev uveljavila irska misijonska metoda. Zanj je bilo značilno nasprotovanje nasilnemu širjenju krščanstva. Tako irski misijonarji niso nasilno dušili starih poganskih običajev, ampak so jim skušali vcepiti novo, krščansko vsebino. V tem so se zgledovali po svetem Patriku, zavetniku Irske, ki je prispel na otok leta 432 in nanj prinesel krščanstvo. Sveti Patrik je poganski pomladni kres preobrazil v velikonočni blagoslov ognja, ta obred se je pozneje uveljavil v vsej Cerkvi. Tako so ob tem misijonu pokristjanjevali stare poganske obrede, kot so koledovanje, jurjevanje, kresovanje, ki so se tako z novo krščansko vsebino ohranili vse do danes. Pri širjenju krščanstva so irski menihi upoštevali jezik ljudstva, med katerim so delovali. Prav tako se niso v večji meri opirali na zunanje politične sile, ampak na domače plemenske veljake. Po zaslugi Ircev se krščanstvo med Slovenci ni širilo z ognjem in mečem, ohranjali so se stari običaji, v liturgiji pa se je uporabljal domač jezik.

Pobarvana jajca ali pirhi naj bi simbolizirala sončno pomladno svetlobo in novo življenje (v krščanski tradiciji rdeče pobarvana jajca predstavljajo kristusovo kri). Jajce je indoevropski pomladni simbol, pobarvana jajca pa naj bi poznali že stari Kitajci in Egipčani, perzijski novoletni praznik, ki ga praznujejo spomladi, se celo imenuje »praznik rdečega jajca«. Jajčne lupine so našli v prazgodovinskih grobovih, Rimljani so poslikana gosa jajca dajali umrlim v grobove. Foto: Miha Pavšek.

Vikinško in skandinavsko obdobje, od leta 795 do leta 1169

Vikingi, znani skandinavski pomorščaki, so bili dejavni od 8. do 12. stoletja. Prvo dokumentirano ropanje Vikingov na Irskem je bilo okrog leta 795, ko so po otoku plenili Vikingi z območja Norveške. Zgodnji vikinški napadi so bili nenadni, hitri in ne preveč obsežni.

Pomenili so prekinitev zlate dobe irske krščanske kulture in začetek dve stoletji trajajočih vojn s prekinitvami, ko so vikinški plenilci po vsej Irski ropali samostane in mesta. Vikingi so bili izkušeni mornarji in do srede devetega stoletja so začeli vzpostavljati naselja vzdolž irske obale, med drugimi tudi Dublin, kjer so preživel zimske mesece. Pisni viri iz tega obdobja navajajo, da so Vikingi v iskanju plena in zemlje v notranjost otoka prodirali tudi po rekah. Ob tem so se pogosto bojevali z irskimi kralji, vendar na otoku niso nikoli dosegli popolne prevlade. Ko se je obdobje ropanja končalo, je stopilo v ospredje trgovanje; sprva iz manjših utrd na obali, pozneje iz dobro uveljavljenih mest. Ta jedra so zapolnila praznino v irskem poselitvenem vzorcu, čeprav je bilo nekaj najpomembnejših samostanskih kompleksov vsaj podobnih mestom, s številnim prebivalstvom, trgi in semnji, ter notranjim ustrojem, ki je temeljil na delitvi dela.

Mesta, ki so z rastočim pomenom začela privlačiti ljudi iz preostalih delov Irske, so kulturno postala irsko-skandinavsko. Skandinavci so se pokristjanili, Irski pa so se zavzeto ukvarjali z obnovljenim trgovanjem na večjem območju, prek katerega so pridobili neposrednejšo zavest o neznanih družbenih, verskih in političnih tradicijah fevdalne Evrope. Prvi na Irskem skovani kovanci so bili narejeni v Dublinu, ki je bil prek mesta York tesno povezan s skandinavskim življenjem v severni Angliji. Imenom zalivov in otokov ter krajev na obali, tudi nekaterih mest, denimo Waterforda in Wexforda, ki so jih ustanovili vikinški naseljenci, so dodali imenske različice irskih političnih enot, tako se dandanes pri večini provincialnih imen uporablja njihova skandinavsko oblika, na primer Ulster.

Anglo-normansko obdobje, od leta 1169 do leta 1485

Tudi za to obdobje so značilne selitve, tokrat notranje migracije, ki so neposredno vplivale na dve tretjini otoka, posredno pa tudi na njegovo zahodno in severno obrobje. Primerljive so z normanskimi vdori v Anglijo stoletje pred tem.

Leta 1166 je kralj Leinstra McMurrugh zaradi rivalstva z O'Connors iz Connachta iskal pomoč pri Henrik II. iz Anglije. Henrik, ki je imel tudi sam težnje po Irski, je McMurrughu dovolil, da – večinoma v južnem Walesu – zbere vojsko. Normanska sila je irsko-skandinavsko mesto Wexford zavzela leta 1169. Leto zatem je še večja vojska, ki ji je poveljeval Richard de Clare, osvojila Waterford. V njem se je de Clare poročil z McMurrughovo hčerjo, njegovo edino dedinjo. Ko je McMurrugh nenadoma umrl, je Leinster pripadel zetu. V dogajanje na otoku se je znova vpletel tudi Henrik II., tokrat z namenom, da dokončno vzpostavi nadzor nad celotnim otokom. Njegovo nadoblast je potrdil papežev dekret, ki mu je obenem dovoljeval, da lahko reformira irsko cerkev.

Normansko kmetijstvo, ki je temeljilo večinoma na žitu, je dopolnjevalo bolj pašniško usmerjeno gelsko različico, normanski način poselitve z gospodarjevo graščino, vasjo z izrazitim jedrom in trgov pa so lahko vključili v že obstoječi poselitveni vzorec.

Ko so se Normani širili po rodovitnih dolinah, so Irce potisnili proti zahodu, na manj rodovitna območja. Obe kulturi sta se sicer razvijali tesno druga ob drugi, vendar je anglo-normanska družba, osredotočena na trgovanje prek pristanišč, sprva pripadala kralju, ki si

Dublinski grad (Dublin Castle). Foto: Lucija Lapuh.

Frančiškanska Muckrosska opatija (Muckross Abbey) v Killarneyjskem narodnem parku. Foto: Lucija Lapuh.

je pridobil obstoječa irsko-skandinavska mesta. Nasprotno pa je bil gelski sistem politično bolj ohlapen in ozemeljsko bolj razdrobljen.

Druge pokrajinske pridobitve tega časa so bili kamniti gradovi, zgrajeni ob pristaniščih, rečnih križiščih in seveda strateških poteh. Upravno središče je postal Dublinski grad (angleško *Dublin Castle*, irsko *Caisleán Bhaile Átha Cliath*). Kraljevi predstavniki so imeli parlamentarna zasedanja pogosto tudi v različnih mestih na jugovzhodu Irske. Normansko gospodstvo je svoj gospodarski in politični višek doživelo v poznem 13. stoletju.

Priseljence so vse bolj prizadevali usihanje trgovanja z Evropo, slabšanje podnebnih razmer in epidemije kuge. V tem času so zaradi mešanih zakonov in dolgotrajne ločitve od Velike Britanije vse bolj postajali Anglo-Irci. Prihajalo je do nemirov. Položaja niso uspeli obvladati niti represivna zakonodaja niti občasni vojaški posegi na območja, kjer so bili Galci še vedno močni. Območje Dublina so pogosti napadali iz Ulstra na severu in hribovja Wicklow Mountains na jugu. Večja območja z normanskimi naseljenci so pripadala nekaj vplivnim družinam, ki so sčasoma pridobile precejšnjo moč.

Obdobje Stuartov in Tudorjev, od leta 1485 do leta 1691

Stuart je znano rodbinsko ime škotskih in angleških monarhov. Ime se je do leta 1567 pisalo Stewart. Izhaja iz poklica prvega Stewarta Walterja fitz Alana, ki je bil upravitelj pri škotskem kralju. Leta 1371 je Robert II. kot prvi Stewart postal kralj Škotske. Leta 1502 je obe kraljevski hiši povezala poroka hčere Henrika VII. Margarete Tudor s škotskim kraljem Jakobom IV.

Tudorji, rodbina valižanskih aristokratov, se je iz spopada med dinastijami dvignila v času velikih tehnoloških, umetnostnih in filozofskih sprememb v Evropi. Tudorji so se na Irskem morali soočiti s politično razdrobljenostjo, ki so jo zaznamovali gelska gospoda, anglo-irski bogataši in šibka dvorno-kraljeva administracija.

Njihov prvi korak je bil omejitev moči irskega parlamenta, ki se brez predhodnega dovoljenja angleške krone ni več sestajal in urejal zakonov. Drug korak je bil politika »vdaje in ponovne pridobitve pravic« gelskih in tudi pretirano neodvisnih anglo-irskih gospodov. S tem ukrepom sta bila ponovno vzpostavljena kraljevi nadzor nad zemljo ter zvestoba zaradi podelitve novih naslovov in pravic do zemlje. Aktivnejša politika naseljevanja je spodbudila naseljevanje prišlekov z Velike Britanije, ki so se od tam umikali po lokalnih nemirih. Najuspešnejši je bil zadnji poseg v Ulstru, ki je sledil uporu Galcev; z združenimi močmi so ga vodili O'Neilli in O'Donnelli. Končal se je tako, da je bila do konca 16. stoletja celotna Irska podrejena angleški kroni.

Dodatna politična težava je bila protestantska reformacija, ki se je razbohotila v istem obdobju. Čeprav je bila tesno povezana z angleško administracijo, je bila na otoku rimo-katoliška tradicija tako globoko zakoreninjena, da reformacija ni mogla priti do večje veljave. Kot vsepovsod po severni Evropi so bili tudi na Irskem ukinjeni samostani, njihova posestva pa dodeljena drugim lastnikom. Vzpostavljena je bila nacionalna in od papeža neodvisna cerkev.

Poleg tega se je odnos med Anglijo in Irsko začel internacionalizirati. Tuje sile, kot na

primer Španija in Francija, so na položaj na otoku vplivale tako, da so pomagale tistim, ki so bili enake vere kot njihovi prebivalci, torej Ircem. Do konca 17. stoletja je kralj Jakob II. poskušal ponovno osvojiti angleško krono skozi »zadnja vrata Anglije«. V tem stoletju je bil to zadnji med številnimi vojaškimi spopadi, ki so Irsko prizadeli z barbarskimi napadi ob osvajanju mest (na primer Derryja, Limericka in Athloneja) ter sem in tja tudi krutimi maščevanji in pobijanji prebivalstva (na primer v Droghedi in Wexfordu). Med 15. in 18. stoletjem je bilo veliko irskih ujetnikov prodanih za sužnje. Angleži so imeli Irce za divjake, kar naj bi opravičevalo vsa njihova nasilna dejanja. Tako so do leta 1655 na Barbados prisilno prepeljali kar 12.000 irskih političnih zapornikov.

Osemnajsto stoletje, od leta 1691 do leta 1801

V tem obdobju je tako lokalno kot širše v Evropi še vedno vladala bojazen, da se bo katoliška Irska ponovno dvignila. Takšnega scenarija sta se bala predvsem vzpenjajoči razred britanskih protestantskih priseljencev, ki so že bili večinski zemljiški lastniki, in vladna administracija.

Prepovedi katoliške duhovščine so se postopno rahljale, ko je cerkev izvedla reforme in je bila sredi 18. stoletja vzpostavljena hierarhija. Kljub temu so vpeljali kazenske zakone, ki so bili na Irskem, drugače kot postopki proti verskim nezadovoljnejšem v Britaniji ali Hugenotom v Franciji, usmerjeni proti večini kot sredstvo za zagotovitev konformnosti, da si ljudje ne bi prizadevali za osebno povzpetništvo in s tem pomembnejšo vlogo v družbi. Te zakone, ki so zahtevali aktivno sodelovanje v cerkvi, so le redko dosledno izvajali; razen tega so prizadevali tudi mnoge protestante, ki so se zato v njihovem nasprotovanju zedinili s katoličani. Iz Ulstra je nekaj prezbiterijancev odšlo v Severno Ameriko, vendar je bila njihova veroizpoved uradno tolerirana do leta 1719. Pravice do lastništva zemlje in volilne pravice pa jim niso nikoli odvzeli. Za katoliško večino je ta zakonodaja pomenila tako materialno kot kulturno siromašenje.

Irski parlament je bil pod nadzorom protestantov, odvisen od Londona in kot tak povsem nemočen. Zato ni mogel zagovarjati irskih gospodarskih interesov, če so bili ti nasprotni britanskim. Tako je med drugimi začela propadati irska industrija volne. Iz tujine je prihajalo novo znanje, tako kot tudi razvoj industrije platna, pri čemer so imeli pomembno vlogo priseljeni Hugenoti.

Splošno stanje na Irskem se je začelo spreminjati pod vplivom ameriške državljanske vojne in francoske revolucije. Katoliki in protestantski nekonformisti so se združili, ponovna grožnja vojne v Evropi je spremenila britansko politiko do Irske.

Nekaj spornih zakonov je bilo umaknjenih; vendar so zahteve po večji neodvisnosti in priznanju narodnosti, ki so jih postavljale nekatere irske skupine, imele prav nasprotni učinek. Parlament v Dublinu je bil ukinjen in prišlo je do tesnejše povezave z Britanijo, tako da je leta 1801 nastalo Združeno kraljestvo Velike Britanije in Irske.

Zveza in ločitev, od leta 1801 do leta 1922

To obdobje so zaznamovale nenehne notranje težave, povezane s tremi glavnimi temami:

- popolno katoliško osamosvojitvijo,
- potrebo po enakosti pri dodeljevanju zemlje, saj je bila katoliška večina, ki je bila skoraj brez nje, čedalje številčnejša,
- gibanjem, ki je zahtevalo lastno vlado (*Home Rule*) in obnovo irskega parlamenta v Dublinu; ta cilj je končno podprla tudi britanska Liberalna stranka. Na Irskem je gibanje zahtevalo popolno neodvisnost pod vodstvom radikalnejših skupin, kakršna je bila na primer Fenians. Gibanje je postalo glavni vir političnih in verskih nasprotovanj, ki so se končala z odcepitvijo.

Težnje po zemlji so sprožile nasilje in spodbudile nastanek skrajnih političnih skupin. Vrsta zemljiških zakonov, ki jih je med letoma 1860 in 1909 izdal westminstrski parlament, je problem rešila le delno. Velika posestva so se zmanjšala, posledica tega pa je bila ponovna delitev zemlje, ki je bila še toliko lažje izvedljiva, ker se je zaradi stalnega izseljevanja število prebivalcev zmanjševalo. Iz prejšnjega obubožanega najemniškega sloja je nastalo kmečko prebivalstvo, katerega pripadniki so bili svobodni najemniki kmetij.

Zakon o zvezi (*Act of Union*), ki je stopil v veljavo 1. januarja 1801, je bil za Dublin uničujoč. Tamkajšnji obrt in industrija sta doživeli močno nazadovanje. V istem času sta Belfast in Derry postala tesno navezana na industrijo osrednje Škotske. Zakon je imel pozitivne učinke v Ulstru, tamkajšnji razvoj pa je prinesel tudi koristi prebivalstvu v mestih, medtem ko so podeželani stradali. V letih 1845–1847 je prišlo do velike lakote (*The Great Famine*), ko je pridelek krompirja, od katerega je bilo kmečko prebivalstvo skoraj povsem odvisno, uničila bolezen. Izseljevanje, ki je bilo že dolgo množično, se je v času velike lakote skokovito povečalo. Ob tem se je število prebivalcev na otoku v letih 1845–1850 zmanjšalo za dva milijona oziroma četrtno; razloga sta bila tako večja umrljivost zaradi lakote kot povečano izseljevanje. Tolikšnega zmanjšanja prebivalstva ni bilo v tistem času nikjer drugje v Evropi, pa čeprav so imeli podobne težave tudi drugod, na primer na Nizozemskem.

Zadnja leta 19. stoletja so bila v znamenju kulturnega preroda. Njegova podlaga je bila predvsem književnost, pogosto pisana v angleščini, vendar močno nacionalistično obarvana. Za navdih so ji bile gelska poezija in legende. Vodilna osebnost preporoda je bil pesnik in dramatik William Butler Yeats. To gibanje se je dopolnjevalo s samosvojo irsko Gelsko ligo (angleško *Gaelic League*, irsko *Conradh na Gaeilge*), ki je želela oživiti domači jezik in je tako pri igrah kot v glasbi podpirala tudi druge prvine gelske tradicije.

Napori za krepitev narodne zavesti so imeli z razvojem militantnega republikanstva vpliv tudi na politično sfero. Socializem, ki si je utrjeval položaj širom po Evropi, je bil tudi za Irsko videti prava pot. V Belfastu se je ob podpori Konzervativne stranke v Veliki Britaniji in ulstrskega gibanja Oranževcev močno razbohotil unionizem, gibanje za ohranitev države v okviru Združenega kraljestva. Oranževci so poimenovani po princu Viljemu III. Oranskemu (1650–1702), ki je leta 1690 v bitki ob reki Boyne porazil škotsko katoliško vojsko.

Angleški parlament ni mogel več preprečiti samostojne vlade na Irskem, čeprav je izbruh prve svetovne vojne težave začasno zamrznil. Številni Irci so bili prostovoljci v britanski vojski.

Povorka Oranževcev po ulicah Belfasta je vsako leto 12. julija. Foto: Peter Kumer.

Republikanci so v vojni videli priložnost, da dosežejo popolno neodvisnost. Velikonočna vstaja (*Easter Rising*) leta 1916 v Dublinu je bila sicer omejena po obsegu, vendar je obudila strahove Unionistov. Splošne volitve leta 1918 so leta 1905 ustanovljenemu gibanju Sinn Féin (njegovno ime pomeni 'Mi sami') prinesle 73 sedežev, unionistom pa 26 (prvi so se pozneje preimenovali v *Dáil Éireann*, Irski parlament). Gverilska vojna, ki je sledila v letih 1919–1921, je prinesla veliko grenkobe. Končala se je s kompromisno pogodbo, ki je 26 grofijam dodelila status dominiona. S tem sta bili priznana irska narodnost in dosežena neodvisnost. Leta 1922 je nastala Irska svobodna država (angleško *Irish Free State*, irsko *Saorstát Éireann*). Obstajalo je upanje, da bo k pridružitvi prepričala tudi šest ulstrskih grofij, vendar do tega ni prišlo. Na jugu se je državljanska vojna nadaljevala do leta 1923. Zaradi močne katoliške manjšine v delih Belfasta in na mejnih območjih, še posebej okrog mest Derry in Newry, so se nemiri pojavljali tudi na severu.

Ustava iz leta 1937 je utrdila položaj rimokatoliške cerkve, ki ji pripada velika večina prebivalstva Republike Irske. V zunanji politiki je Irska ostajala nevtralna, celo med drugo svetovno vojno. Leta 1948 je izstopila iz Britanske skupnosti narodov (*British Commonwealth*), kar je še povečalo prepad med Republiko Irsko in Severno Irsko.

Ko sta se tako Združeno kraljestvo kot Republika Irska 1. januarja 1973 pridružila takratni Evropski gospodarski skupnosti, je nastala priložnost za tesnejše sodelovanje, na katerega naj ne bi vplivala preteklost. Ta »povratak« v Evropo je razširil obzorja, pospešil razvoj

industrije in izboljšal možnosti irskega podeželja na jugu države. Razlike v življenjskem standardu med Severno Irsko in Republiko Irsko so se do neke mere zmanjšale.

Severna Irska

Severna Irska meri 14.139 km² in ima 1.810.863 prebivalcev (popis 2011), kar je za 125.800 ali 7,5 % več kot v času popisa leta 2001. Gostota poselitve je 131 prebivalcev na kvadratni kilometer.

Na Severnem Irskem je vseskozi prihajalo do sporov med katoliki in protestanti. Katoličani so bili revna manjšina brez političnih in pravnih pravic od prve anglo-normanske invazije na otok v 12. stoletju dalje. Tako je bilo tudi med poznejšo kolonizacijo škotskega in angleškega prebivalstva v 17. stoletju, pa vse do 20. stoletja. Katoliška skupnost si je začela za svoje pravice dejavneje prizadevati šele v 20. stoletju. Katoliki so unionistično vlado (1921–1972) krivili, da so postali žrtev socialne neenakosti, pa tudi, da jih je veliko ostalo neizobraženih, nezaposlenih in odvisnih od socialne pomoči. Na unionistično samovoljnost so se odzivali z bojkotom državnih institucij in volitev. Ker v Severni Irski delavsko gibanje ni bilo razvito, se je večina protestantov oprla na red Oranževcev, večina katolikov pa na paravojaško organizacijo IRA (*Irish Republican Army*).

Oktober 1968 je Severnoirska zveza za državljanske pravice (*Northern Ireland Civil Rights Association*, NICRA) po zgledu nekaterih gibanj drugod po svetu, na primer severnoameriških protestov za pravice temnopoltih Američanov, v Londonderryju organizirala pohod za državljanske pravice. Prekinila ga je Kraljeva ulstrska policija (*Royal Ulster Constabulary*) in protestnike začela pretepati s pendreki. Ker so lahko ljudje dogodek v živo spremljali prek televizije, se je bes republikancev bliskovito razširil po mestih Severne Irske. Mnogi raziskovalci so ta incident označili za začetek trideset let trajajoče državljanske vojne med katoličani in protestanti, imenovane »obdobje težav« (*The Troubles*), ki je terjala tri tisoč žrtev.

Omenjeni incident je sprožil protestna gibanja in ulične nemire, kar je seveda zaostriло varnostni položaj. Kljub prizadevanjem severnoirske vlade za rešitev konflikta, so se v naslednjih letih nemiri le še stopnjevali. Po nizu racij na Severnem Irskem so avgusta 1971 aretirali kar 342 oseb in jih poslali v posebna taborišča. Tej internaciji je nemudoma sledil nov val nasilja, ki se je končal s posredovanjem britanske vojske in smrtnimi žrtvami, predvsem na strani katolikov. Med prelomne protiinternacijske shode spada shod januarja 1972 v Londonderryju. Nasilne protestnike z molotovkami je zaustavila britanska vojska, pohod pa se je končal z enim najbolj krvavih dejanj v severnoirski polpretekli zgodovini, znanim kot »krvava nedelja« (*Bloody Sunday*). Takrat je umrlo 14 ljudi, 13 jih je bilo huje ranjenih. Sledila je intervencija vlade v Westminsteru in odvzem pristojnosti vladi na Severnem Irskem.

Leta 1994 so paravojaške skupine razglasile premirje, sledila je tajna mirovna pobuda, ki se je končala s podpisom Severnoirskega mirovnega sporazuma, poimenovanega *Good Friday Agreement*, na veliki petek, 10. aprila 1998. Podpisali so ga Združeno kraljestvo, Republika Irska in vse pomembnejše severnoirske stranke. Podpisu je sledil ločen referendum o ratifikaciji sporazuma, ki ga je podprlo 94 % volilnih upravičencev v Republiko Irski

Spomini na severnoirsko »obdobje težav«, upodobljeni na stenah hiš, se imenujejo murali. Foto: Peter Kumer.

Pogajanja pred podpisom Severnoirskega mirovnega sporazuma so potekala na posestvu Stormont v vzhodnem delu Brifasta. Foto: Peter Kumer.

in 71 % volivcev na Severnem Irskem. Sporazumu je sledila devolucija (prenos velikega dela izvršne oblasti z vlade v Westminsteru na vlado v Stormontu v Belfastu). S podpisom sporazuma so določili delitev oblasti med katoliško in protestantsko skupnostjo in vpliv Dublina na notranje zadeve Severne Irske. Zagotovili so tudi stalni dotok znatne finančne pomoči iz Londona, namenjene administraciji pri političnem upravljanju Severne Irske.

Kljub zahtevi katoliške stranke Sinn Féin po razorožitvi lastne paravojaške organizacije IRA in uporabi izključno političnih sredstev za doseg ciljev, so različne skupine IRE nadaljevale z napadi na civiliste in s kriminalnimi dejanji. Leta 2005 je zahteva Sinn Féina po odložitvi orožja končno obrodila sadove, saj se je večji del IRE dokončno razorožil. Še vedno pa je prihajalo do nasilnih nemirov, ki so jih sprožali nezadovoljni skrajneži.

8. maja 2007 je v Severni Irski končno stopilo v veljavo določilo iz mirovnega sporazuma o devoluciji. Vodenje vlade, sestavljene iz protestantov in katoličanov, je prevzel ministrski predsednik, ki je prihajal iz vrst zmagovite Demokratične unionistične stranke, 80-letni protestantski klerik in vodja Ian Paisley, njegov namestnik pa je postal 56-letni Martin McGuinness iz vrst Sinn Féina, vodilne katoliške in drugouvrščene stranke na volitvah.

Nasilje se je znatno zmanjšalo, čeprav še vedno obstaja, kot tudi veliko nezaupanje med skupnostma. Še vedno je zaznavna segregacija na vseh področjih življenja. Severna Irska zgolj počasi stopa v obdobje miru in blaginje, ki jo skušajo doseči z ambicioznimi podpornimi razvoju turizma in storitvenih dejavnosti.

PREBIVALSTVO

TEMELJNE ZNAČILNOSTI PREBIVALSTVA:	Republika Irska	Severna Irska
Število prebivalcev leta 2011:	4.581.229	1.810.863
Število prebivalcev leta 2001:	3.917.336	1.685.267
Sprememba števila prebivalcev med letoma 2001 in 2011:	11,7 %	10,7 %
Prebivalstvo, mlajše od 15 let, leta 2011:	21,3 %	19,6 %
Prebivalstvo, starejše od 65 let, leta 2011:	11,7 %	14,6 %
Povprečna starost leta 2014:	35,7 leta	37 let
Povprečna starost moških leta 2014:	35,4 leta	36 let
Povprečna starost žensk leta 2014:	36,1 leta	38 let
Rodnost leta 2014 (ocena):	15,2 ‰	13,3 ‰
Umrljivost leta 2014 (ocena):	6,5 ‰	8,2 ‰
Naravni prirastek leta 2014 (ocena):	9,7 ‰	5,1 ‰
Letna rast prebivalstva leta 2014 (ocena):	1,2 %	0,7 %
Fertilitnost leta 2013:	1,96 otroka na žensko	2,06 otroka na žensko
Umrljivost dojenčkov leta 2013:	3,78 ‰	3,50 ‰
Pričakovanje trajanje življenja leta 2014:	80,6 leta	79,0 let
Pričakovanje trajanje življenja moških leta 2014:	78,3 leta	77,2 leta
Pričakovanje trajanje življenja žensk leta 2014:	83,0 let	80,8 leta
Delež nepismenega prebivalstva leta 2003:	1,0 %	1,0 %
Delež nepismenih moških leta 2003:	1,0 %	1,0 %
Delež nepismenih žensk leta 2003:	1,0 %	1,0 %
Delež aktivnega prebivalstva leta 2013:	44,7 %	48,5 %
Delež mestnega prebivalstva leta 2014 (ocena):	62,2 %	63,6 %
Delež prebivalstva pod pragom revščine leta 2009:	5,5 %	22,0 %

V 18. stoletju in na začetku 19. stoletja je Irska, tako kot ostala Evropa, doživela prebivalstveni razcvet, ki ga gre pripisati kmetijski in industrijski revoluciji. Prvi popis prebivalstva je bil izveden sredi 19. stoletja. V tistem obdobju je na otoku živel več kot 6,5 milijona ljudi.

Od leta 1951 izvajajo popise prebivalstva vsakih pet let, izjemi sta bili leti 1976 in 2001, ko je prišlo do zamika. Demografski položaj se je drastično spremenil sredi 19. stoletja, ko je Irsko prizadela krompirjeva plesen. Takrat je zaradi lakote in bolezni umrlo kar milijon

Irska lakota (1845–1851)

Irska lakota je v zgodovini zagotovo pustila močan pečat, tako v prebivalstveni podobi otoka kot v njegovih gospodarsko-političnih razmerah. Leta 1845 je krompirjeva plesen kmetom uničila večino pridelka in s tem tudi glavnega vira prehrane, zato je lakota prizadela okrog milijon ljudi. Krompirjeva plesen je povzročila tolikšno škodo, ker boleznijo do takrat še niso poznali in zato niso vedeli, kako ukrepati. Dve tretjini prebivalstva sta se ukvarjali s kmetijstvom, ljudje so živeli v majhnih, kamnitih hišicah, kmetje so namesto najemnine večino pridelka in živali prispevali veleposestnikom, ki so živeli v Angliji.

Na začetku 19. stoletja se je velik del irskega prebivalstva prehranjeval s krompirjem. Zaradi vlažnega in blagega irskega podnebja se je gojenje krompirja izkazalo za zelo uspešno, ker krompir ni zahteven glede prsti. Problem je nastal, ko so ljudje postali pretirano odvisni od pridelka krompirja in še to le od tistih nekaj vrst, ki jih je bilo v tamkajšnjih razmerah najlažje pridelati. Plesen se je ponovila več let zapored, boj proti njej je bil neuspešen.

Veliko kmetov ni imelo denarja za plačevanje najemnine zemljiškim lastnikom in za preživetje, zato je vlada poskušala ukrepati na različne načine. Podpirala je zaposlovanje v gradnji cest, nekateri so delali v ubožnicah. Kljub temu mnogi še vedno niso zmogli poravnati obveznosti, zato so jih pregnali z zemlje. Številni so odšli v mesta in upali na boljše razmere. Nato so udarile še boleznijo. Epidemija tifusa v letih 1846–1847 je pomorila kar 350.000 ljudi.

Nekakšno prelomnico je pomenila epidemija kolere leta 1849. Naslednja letina krompirja se je izkazala za dobro in razmere so se začele izboljševati. Število prebivalcev je začelo naraščati in četudi je plesen pozneje udarila še nekajkrat, se tragična zgodba, med katero je Irska izgubila več kot četrtino prebivalstva, ni ponovila nikoli več. V času velike lakote se je izselilo dva milijona Ircev, večinoma v Združene države Amerike, Kanado in Avstralijo.

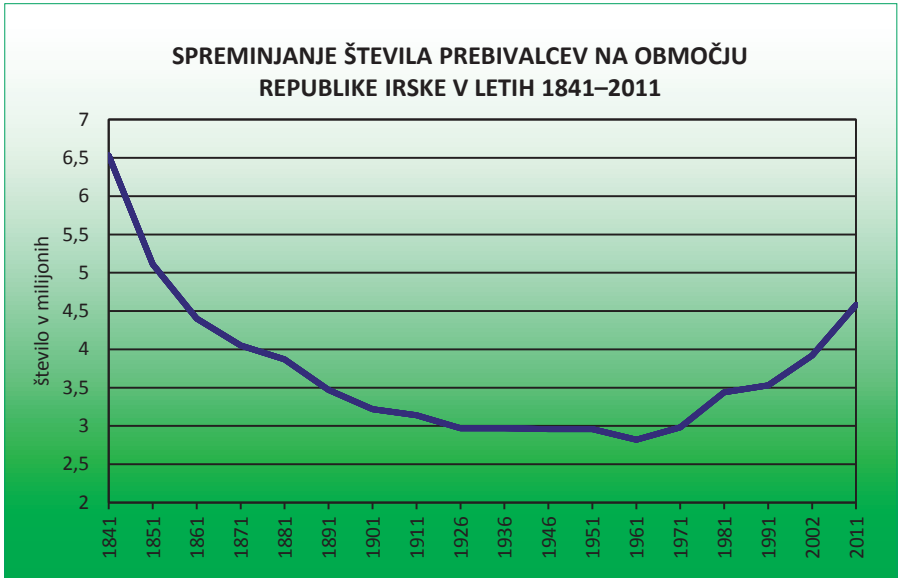

Upodobitev hude lakote na muralu v Belfastu. Foto: Peter Kumer.

Ljudi, številni so se iz države izselili. Ta lakota je bila daleč najpomembnejša prelomnica v dinamiki irskega prebivalstva. V naslednjih stotih letih se je število prebivalcev vseskozi postopoma zmanjševalo, zato ima Irska bistveno manjšo populacijo kot druge evropske države primerljive velikosti.

Med letoma 1820 in 1920 se je iz države izselilo več kot 4 milijone ljudi, od katerih jih je 2,5 milijona odplulo iz пристanišča v mestecu Cobh, ki je bilo sredi 19. stoletja zaradi množičnega izseljevanja skoraj v celoti izolirano. V letih 1840–1850 je okrog 70 % emigrantov odšlo v Združene države Amerike, 28 % v Kanado in 2 % v Avstralijo.

Cobh se je v tistem času imenoval Queenstown. Iz njega so odplule številne potniške ladje, med njimi Titanik leta 1912 in Lusitania leta 1915. V spomin na vse, ki so zapustili rodno grudo, so leta 1993 pred muzejem irske dediščine (*Cobh Heritage Centre*) postavili bronast spomenik Annie Moore in njenih dveh bratov, ki so se v Združene države Amerike izselili leta 1892. Bila je prva med 12 milijoni evropskimi izseljenci, ki so prispeli v ZDA in v New

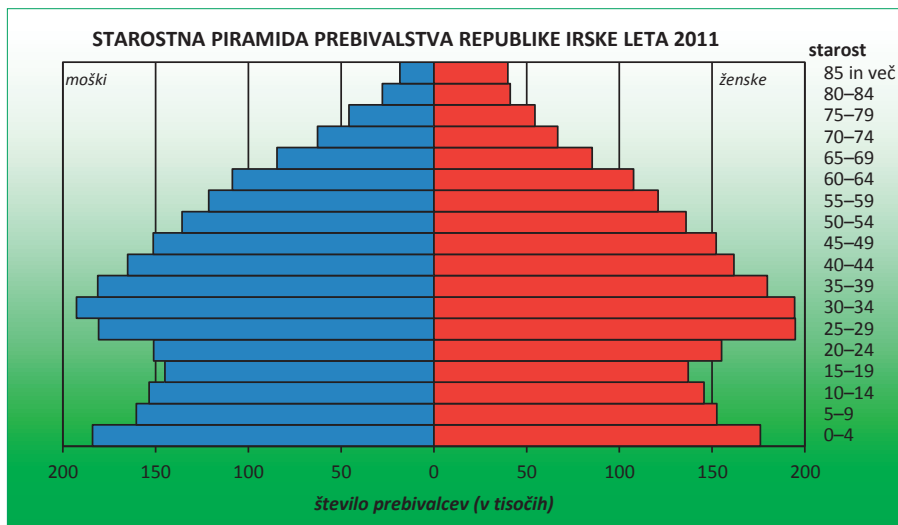
Yorku prečkali znameniti Ellis Island. Dandanes posee vse Irce, ki so ubrali podobno pot kot ona sama. Prav zaradi te simbolike in povezanosti z milijoni drugih priseljencev stoji spomenik z njeno podobo in opisano zgodbo tudi na drugi strani Atlantika, na Ellis Islandu.

V Združenih državah je v popisu leta 2008 irsko poreklo izrazilo približno 11,9 % ameriškega prebivalstva. Irsko-ameriška skupnost je za nemško-ameriško druga največja v državi. Irsko-ameriški kulturni inštitut vsako leto podeljuje nagrado Annie Moore za tiste, ki so najbolj opazno prispevali k irski in/ali irsko-ameriški skupnosti.

Po letu 1920 so se zaposlitvene možnosti Ircev v Združenih državah močno zmanjšale, zato se je migracijski tok usmeril proti Veliki Britaniji, kamor je do leta 1970 odšlo več kot 80 % Ircev, ki so se izselili iz matične države. Velika Britanija je bila njihovo glavno pribežališče vse do osemdesetih let prejšnjega stoletja.

Irsko prebivalstvo je začelo ponovno rasti v sredini 20. stoletja, vendar je bilo vseskozi še vedno zaznavno izseljevanje. V devetdesetih letih se je demografska podoba začela spreminjati na račun gospodarskega razcveta. Več je bilo priseljevanja, saj se je veliko irskih izseljencev vrnilo v domovino, Irsko pa je postala privlačna destinacija za priseljence iz srednje Evrope, Afrike, Azije in od drugod.

Z začetki gospodarske krize leta 2007 je Irsko ponovno doživela povečano izseljevanje. V letu 2013 se je največ Ircev izselilo v angleško govoreča Združeno kraljestvo in Avstralijo. Kljub temu ima med vsemi državami v Evropski uniji največji delež mladega prebivalstva. K višji stopnji rodnosti prispevajo predvsem otroci priseljencev. Demografske projekcije napovedujejo, da bo leta 2060 v Republiki Irski živelo 6,7 milijona ljudi.

Leta 2008 je imela Irska znotraj Evropske unije najvišjo stopnjo rodnosti (18,1 %) in najnižjo stopnjo umrljivosti (6,1 %). Leta 2012 je imela med vsemi državami Evropske unije tudi daleč največji naravni prirastek 9,5 %.

S popisom prebivalstva leta 2006 so našeli 4, 239.848 prebivalcev, kar je dobrih 300.000 več kot v predhodnem popisu leta 2002. Povečanje števila prebivalcev v letih 2002–2006 se je z dwoodstotno letno stopnjo rasti izkazalo za največje v zadnjih stopetdesetih letih, torej v času izvajanja popisov.

Po podatkih zadnjega popisa iz leta 2011 se je prebivalstvena rast nadaljevala, saj se je število prebivalcev v primerjavi s prejšnjim popisom leta 2006 povečalo za nadaljnjih 341.421 in doseglo vrednost 4.581.269, po ocenah za leto 2014 pa v državi živi že 4.677.860 ljudi. Prebivalstvena rast znotraj države ni enakomerna, saj Dublin in druga urbana območja doživljajo močno rast, medtem ko se število ljudi na podeželju še vnaprej zmanjšuje.

V popisu iz leta 2001 se je 86,9 % ljudi opredelilo za Irce, mednje so vključeni tudi takšni z dvojnimi državljanstvom. 2,5 % je bilo priseljencev iz Združenega kraljestva, 6,1 % jih ima

Poljaki na Irskem

Kmalu po vstopu Poljske v Evropsko unijo maja 2004 je Irska postala priljubljen cilj Poljakov, ki so želeli delati zunaj svoje države. Leta 2004 je irska zaposlitvena spletna stran objavljala oglase za delo v poljskem jeziku in še istega dne se je na njej zvrstilo kar 170.000 »klikov«, med katerimi jih je velika večina predstavljala Poljake, željne dela v tujini. Popis v Republiki Irski leta 2011 je razkril, da prav Poljaki sestavljajo največjo skupnost priseljencev v državi, saj jih je na Irskem že več kot 122.000. S tem so številčno prehiteli priseljence iz Združenega kraljestva, ki jih je okrog 112.000.

Na Irskem so priljubljeni ulični glasbeniki. Foto: Nejc Trpin.

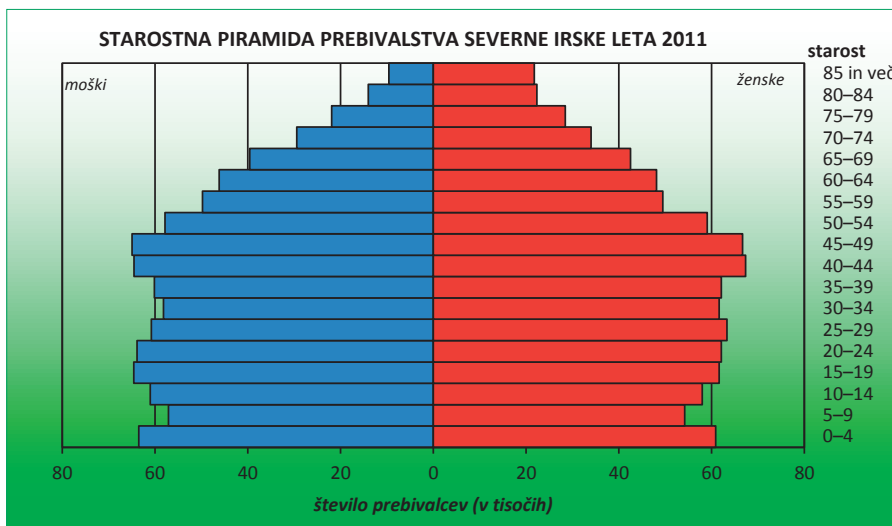
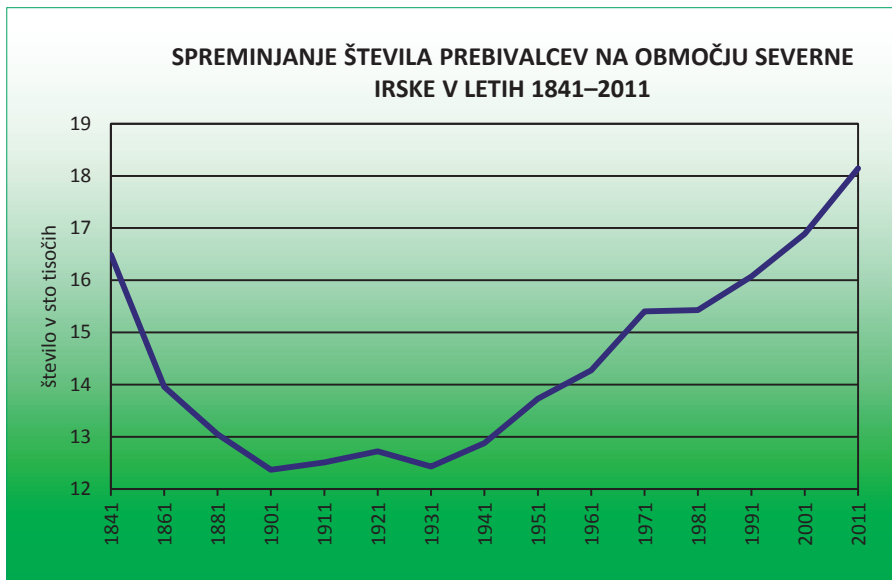

Živahen dnevni utrip v dublinskem parku St. Stephen's Green. Foto: Nataša Pavšek.

Nočni utrip v središču Galwaya. Foto: Leni Ozis.

korenine v drugih državah Evropske unije, 0,7 % v drugih evropskih državah, 1,5 % v Aziji, 0,9 % v Afriki, 0,2 % v Združenih državah Amerike in 0,5 % v preostalih državah. Iz tujine je torej več kot 540.000 ali 12 % prebivalcev Republike Irske, ki so se priselili iz skupno 199 različnih držav. Število priseljenih tujcev se je v primerjavi z letom 2006 povečalo za 29,7 %. Poleg

Poljakov se je najbolj povečalo število priseljencev iz Litve, Romunije, Madžarske, Indije in Brazilije. Naj kot zanimivost omenimo še, da po ocenah na Irskem živi več kot 200 Slovencev.

Po podatkih Eurostata je imela Irska leta 2006 najvišjo raven neto priseljavanja v Evropi. Ta se je postopoma umirila in v samo šestih letih spet dosegla negativne vrednosti. Tako se je leta 2012 po Eurostatovih podatkih iz Irske izselilo 35.000 ljudi več, kot se jih je vanjo priselilo.

Popis prebivalstva leta 2011 na Severnem Irskem je pokazal, da se je delež prebivalcev, starih 65 let in več, med letoma 2001 in 2011 s 13 % povečal na skoraj 15 %, delež otrok, mlajših od 15 let pa je s 23 % nazadoval na slabih 20 %. Popis leta 2011 je razkril nekaj zanimivih dejstev, povezanih z narodno identiteto oziroma občutkom etnične pripadnosti tamkajšnjih prebivalcev, saj se jih je 40 % opredelilo za Britance, 25 % za Irce in 21 % za Severne Irce.

V letih 2001–2011 je imela Severna Irska najhitreje rastoče prebivalstvo (7,5 %) v celotnem Združenem kraljestvu, vendar se je (za 17,7 %) povečal predvsem delež prebivalstva, starejšega od 60 let.

Demografske analize kažejo največje spremembe v starostni strukturi, saj povprečna starost prebivalstva hitro narašča, kar kaže na njegovo staranje. Leta 2011 je bila povprečna starost okroglih 37 let, napovedi pa kažejo, da se bo do leta 2021 povečala na 38,8 leta, leta 2031 pa že na 41,9 leta.

Med letoma 2004 in 2011 se je na Severno Irsko priselilo 42.525 ljudi, od tega 55,2 % Poljakov, 18,8 % Litovcev in 13,3 % Slovakov. Poljakov naj bi bilo v Severni Irski že okrog 30.000.

Urbanizacija

Leta 1841 je v mestih živelo le 17 % Ircev. Do leta 1891 se je to število povečalo na 26 %, do leta 1926 na 32 % in do leta 1966 na 49 %. Leta 1981 je bilo poleg največjih mest Dublina, Dun Laoghaira, Corcka, Limericka in Waterforda še sedemnajst takšnih, ki so imela med 10.000 in 40.000 prebivalcev, petintrideset pa jih je imelo od 5000 do 10.000 prebivalcev. V širšem Dublinu je živelo 915.115 ljudi ali 27 % celotnega prebivalstva države. Medtem se je število prebivalcev na širšem mestnem območju povečalo na 1.110.627, na dublinskem metropolitanskem območju pa na kar 1.804.156. Za razliko od mestnih okolišev je za podeželske okoliše značilno manjše število žensk.

Če vzamemo za mestna naselja vse kraje z več kot 2000 prebivalci, lahko ugotovimo, da je bilo leta 1841 v državi manj kot 14 % mestnega prebivalstva. Do leta 1891 se je število ljudi v mestih skoraj podvojilo in preseglo 26 %, do leta 1911 se je delež povečal na 33 %. Po razcepitvi na Severno Irsko in Irsko svobodno državo je delež mestnega prebivalstva na Severnem Irskem ves čas presegal 50 %, v neodvisni Irski pa je bil polovični delež dosežen šele v poznih šestdesetih letih prejšnjega stoletja.

Glavno mesto Belfast ima 286.000 prebivalcev, druga večja mesta so še Londonderry (85.016 prebivalcev), Lisburn (71.465 prebivalcev) in Newtownabbey (62.056 prebivalcev).

V Republiki Irski so poleg glavnega mesta Dublina (527.612 prebivalcev) večja mesta še Cork (119.230 prebivalcev), Limerick (95.854 prebivalcev), Galway (75.529 prebivalcev) in Waterford (46.732 prebivalcev). Povprečna gostota prebivalstva urbanih območij je

Pogled na glavno mesto Republike Irske Dublin, z naskokom največje mesto na otoku. Foto: Leni Ozis.

Gosta stanovanjska pozidava predela Bogside v severnoirskem Londonderryju. Foto: Peter Kumer.

NOČNI SATELITSKI POSNETEK

Vir podatkov: NASA Earth Observatory

1736 oseb na km², medtem ko na podeželju kvadratni kilometer poseljuje povprečno le 26 ljudi. Največji delež (skoraj 90 %) podeželskega prebivalstva je v grofiji Leitrim. Leta 2011 je mestno prebivalstvo, ki ga je 62 % celotne populacije, poseljevalo le še dobra dva odstotka ozemlja države. Najhitrejša rastoča mesta so tista s 1500 do 3000 prebivalci. Tako je bilo med letoma 2006 in 2011 najhitreje rastoče naselje Saggart na južnem obrobju Dublina, kjer se je število prebivalcev v vsega petih letih povečalo za 150 % (z 868 leta 2006 na 2144 leta 2011).

Preseljevanje mladih družin s podeželja v mesta s ciljem boljših zaposlitvenih možnosti in večjega zaslužka je stalnica irske notranje prostorske dinamike prebivalstva. Sekundarna suburbanizacija oziroma fizična širitev nenehno dograjevanih stanovanjskih predelov je živahna predvsem na obrobju večjih mest, pri čemer se je v mestnih središčih prebivalstvo razredčilo. Dejavnosti zasebnega kot tudi javnega sektorja se postopoma širijo na podeželje.

Družbeno-kulturna suburbanizacija je dodobra spremenila okoliške podeželske skupnosti, ki so dovolj blizu mestnih središč, da lahko njihovi prebivalci tjakaj dnevno potujejo na delo. Privlačnejše zelene površine se že dolgo vključujejo v mestne rekreacijske površine, kar se je zgodilo že ob razvitem omrežju javnega prometa, še bolj pa, ko se je povečalo število zasebnih prevoznih sredstev.

V zadnjih desetletjih sta se obe vladi odzvali na javne pritiske po učinkovitejšem varovanju okolja. Tudi za ta namen so bili v Republiki Irski ustanovljeni novi narodni parki (Glenveagh, Connemara, Burren, Killarney, Wicklow), v Severni Irski pa določena tako imenovana »območja izjemne naravne lepote« (*Areas of Outstanding Natural Beauty*, AONB), kot so Mourne, Glens of Antrim, Causeway Coast, in »območja posebnega znanstvenega pomena« (*Areas of Special Scientific Interest*, ASSI), ki poleg številnih manjših območij in območij Nature 2000 vključujejo tudi nekaj večjih zavarovanih območij, kakršni sta jezero Lough Neagh in reka Foyle s pritoki. Rekreaciji in vzgoji so namenjeni tudi gozdni parki.

Veroizpoved

Rimokatoliška cerkev ima dvakrat več pripadnikov v Republiki Irski kot na Severnem Irskem, kar odraža uspešnejše načrtno priseljevanje britanskih protestantov v severni del Irske v 16. in 17. stoletju, pa tudi hitrejšo industrializacijo Severne Irske v 19. stoletju, ki je usmerila tokove priseljencev proti Belfastu. Reformacija na Irskem je naletela na le malo pozitivnih odzivov, podobno nepriljavno je bilo tudi njeno istovetenje z monarhijo Tudorjev. Katolicizem je bil močno povezan z irsko narodno identiteto. Prav zaradi vere so Irsko podpirali Rim, Francija in Španija. Ko se je vihra vojn v 17. stoletju končala, je bila uvedena zakonodaja, ki je zmanjševala tako pravice rimokatolikov kot tudi protestantskih disidentov. Njen cilj je bil namreč podpreti anglikansko cerkev, kar se je izkazalo za škodljivo, saj je še otežilo zvestobo angleški kroni, še posebej med rimokatoličani višjih slojev. Duhovniki so delovali na skrivaj; gradnja cerkva je bila dovoljena šele ob koncu 18. stoletja. Večino so jih zgradili na robu že zgrajenih mest ali ob cestnih križiščih na podeželju.

Čeprav so pozneje mnoge prezidali v mogočne zgradbe, so lokacije ostale iste. Poskus,

Kristusova katedrala (Christ Church Cathedral) je uradno sedež tako irske Cerkve kot rimokatoliške nadškofije v Dublinu. Foto: Jerneja Milost.

Katedrala svetega Kolumbana (Saint Columb's Cathedral) v Londonderryju pripada irski Cerkvi, avtonomni skupnosti anglikanske cerkve. Foto: Peter Kumer.

Rimokatoliška cerkev svete Trojice v Corku. Foto: Nataša Pavšek.

da bi dosegli strožjo versko disciplino, se je ujema z napori, da bi neizobražene kmete odvadili tradicionalnega ljudskega verovanja, vraž in običajev. Množično obiskano bogoslužje ob nedeljskih jutrih in večjih praznikih ostaja stalnica predvsem na irskem podeželju. Ob tem pa se je povečalo število tistih, ki se sicer opredeljujejo za rimokatoličane, a vere ne prakticirajo in ne obiskujejo maš. To je posledica naraščajoče mestne miselnosti, številnih dvomov, ki se pojavljajo ob tradicionalnem cerkvenem nauku o socialnih vprašanjih in poročanja o škandalih, predvsem spolnih zlorabah otrok s strani duhovščine.

V Republiki Irski je javno šolanje v osnovi še vedno versko. V Severni Irski popolnoma rimokatoliške šole dobivajo državno podporo, čeprav so administrativno ločene od države.

Zaradi zgodovinskih razlogov je protestantizem najmočnejši na Severnem Irskem, vendar je po zadnjem popisu število protestantov in katoličanov skoraj izenačeno. V Republiki Irski je le okrog tri odstotke protestantskega prebivalstva, zgoščenega večinoma v mestih, še posebej v Dublinu. Protestantske cerkve najdemo povsod po otoku, kar je posledica širokega župnijskega sistema irske Cerkve. Nekatere med njimi so razrušene, zaprte ali pa se uporabljajo za druge namene. Medtem ko irska Cerkev ostaja največja protestantska Cerkev v Republiki Irski, je manj prevladujoča na Severnem Irskem, kjer je najmočnejša prezbiterijanska verska ločina. Aktivne so tudi druge ločine, na primer metodisti, ki se jih praviloma povezuje z industrializacijo.

Trenja med verskimi ločinami v zadnjih dveh stoletjih so pogosto prikazana poenostavljeno, kot da bi imela predvsem verske korenine. Vendar teološko vpletanje v verske spore ni posebej značilno. Kot za mnoge druge nemire so razlogi kompleksni. Izhajajo iz skrivnih rivalskih družb, ki naj bi odpravile lokalne težavne gospodarske in družbene razmere v 18. stoletju; do poistovetenja z ideološkimi in političnimi prepričanji je prišlo šele pozneje. Ob tem so prevladala odkrita nasprotovanja, povezana s porokami med pripadniki različne vere, integrirano šolo, legalnimi vidiki družbenega obnašanja, državljanskimi pravicami, odnosom do političnega nasilja, ustavnim položajem in strankarsko politiko.

Preglednica 1: Verska pripadnost prebivalcev Republike Irske in Severne Irske v letih 1961–2011.

	Republika Irska				Severna Irska			
	1961	1991	2002	2011	1961	1991	2001	2011
rimokatoliki	94,9 %	93,8 %	88,0 %	84,2 %	34,9 %	38,4 %	40,2 %	40,8 %
pripadniki irske Cerkve	3,7 %	2,4 %	3,0 %	2,8 %	23,1 %	17,7 %	15,3 %	13,7 %
prezbiterijanci	0,7 %	0,4 %	1,0 %	0,5 %	29,0 %	21,3 %	20,7 %	19,1 %

KULTURA

Irska je otok z izjemno bogatim kulturnim izročilom, ki je v nekaterih segmentih seglo daleč navzven, tudi onstran Atlantika, kjer je še vedno zelo vplivna močna irska izseljenska skupnost.

Irski jezik

Irščina je eden od keltskih (gelskih) jezikov, ki je zahodni del Velike Britanije dosegel približno v tretjem stoletju pred našim štetjem. V 18. in 19. stoletju je bila njegova raba omejena zaradi pomanjkljivega formalnega šolskega sistema in vsakodnevnih družbenoekonomskih pritiskov, tako da je bilo znanje angleščine nujno. V obdobju med Zakonom o združitvi iz leta 1801 in veliko lakoto v letih 1845–1847 je le približno polovica prebivalcev znala govoriti irsko, pa čeprav je v kmečkem okolju in na polotokih v zahodnem delu otoka delež irsko govorečih marsikje presegal tri četrtine. V drugi polovici 19. stoletja se je število govorcev irščine nenehno zmanjševalo in jezikovna meja se je postopoma pomikala proti zahodu, saj se je zaradi demografskih, gospodarskih in kulturnih dejavnikov širila anglizacija. Ob osamosvojitvi Irske svobodne države leta 1922 je prišlo do zavestnega poskusa, da bi po hudem nazadovanju rabe irščine, do katerega je kljub prizadevanjem Gelske lige (*Gaelic League*) prišlo ob koncu 19. stoletja, jezik znova oživili. Leta 1922 so jo v svobodni državi Irski uvedli kot obvezen učni predmet v šolah, po letu 1925 je bilo njeno znanje obvezno za pridobitev določenih delovnih mest. Z ustavo iz leta 1937 je bila proglašena za prvi uradni jezik v državi. V Severni Irski je irščina dobila status uradnega jezika s Severnoirskim mirovnim sporazumom leta 1998. Ima podoben status kot valižanščina v Walesu.

Preglednica 2: Govorci irščine po provincah Republike Irske v letih 1861–1991.

	1861	1901	1926	1961	1971	1981	1991	2002	2011
Connacht	44,8 %	38,0 %	33,3 %	37,6 %	37,2 %	38,8 %	40,2 %	48,5	46,2
Leinster	2,4 %	2,3 %	9,4 %	22,2 %	24,5 %	28,2 %	28,8 %	38,2	37,4
Munster	36,0 %	25,7 %	21,6 %	28,7 %	30,6 %	34,6 %	36,5 %	46,8	45,2
Ulster (del)	16,7 %	20,7 %	23,9 %	31,4 %	29,5 %	30,8 %	31,3 %	39,4	38,0
Irska - skupaj	24,5 %	19,2 %	19,8 %	27,2 %	28,3 %	31,6 %	32,5 %	41,9	40,6

Najpogostejši priimki na Irskem. Foto: Lucija Lapuh.

V letih 1971, 1981 in 1991 sta bili edini starostni skupini, v katerih je bila več kot polovica govorcev irščine, skupini mladostnikov, starih od 10 do 14 let in od 15 do 19 let, kar je jasen odsev aktivne državne izobraževalne politike v srednjih šolah. Zanimivo je, da je v zadnjem

OBMOČJA, KIER JE IRŠČINA PREVLAĐUJOČ JEZIK

 območje prevladujoče irščine

Vir podatkov: Údarás na Gaeltachta

desetletju zaznaven nenehen porast znanja irščine tudi v starostni skupini od 35 do 39 let in še posebej tisti, ki jo sestavljajo ljudje, stari od 55 do 59 let. Značilno zmanjševanje govorcev irščine z naraščajočo starostjo je razvidno v preglednici 3.

Preglednica 3: Deleži govorcev irščine v Republiki Irski znotraj specifičnih starostnih skupin v letih 1971, 1981 in 1991.

	leto 1971	leto 1981	leto 1991
od 3 do 4 leta	24,5 %	19,2 %	19,8 %
od 5 do 9 let	27,6 %	27,8 %	27,3 %
od 10 do 14 let	50,6 %	50,8 %	50,9 %
od 15 do 19 let	51,5 %	51,0 %	54,8 %
od 20 do 24 let	37,0 %	40,0 %	38,6 %
od 25 do 34 let	29,4 %	32,8 %	29,2 %
od 35 do 44 let	27,2 %	30,0 %	31,9 %
od 45 do 54 let	23,4 %	28,3 %	29,5 %
od 55 do 64 let	14,7 %	22,9 %	25,7 %
nad 64 let	9,6 %	13,0 %	18,5 %

Raziskave, ki so jih naredili v nekaterih grofijah, kažejo, da se je število prebivalcev, ki so se jezika naučili v šoli, ponekod povečalo, spet drugje pa stagnira ali se je celo izrazito zmanjšalo, kar je predvsem posledica staranja prebivalstva zaradi izseljevanja mlajših prebivalcev.

Književnost

Tradicija irske (za)pisane besedne umetnosti je bogata, tako tista, pisana v irščini, kot tudi tista, nekoliko mlajša, ki pripada angloirski tradiciji in je pisana v angleščini. stoletja ustvarjalnosti je na kratko nemogoče popolno opisati, zato predstavljamo le krajši pregled.

Čas od šestega do devetega stoletja je včasih poimenovan kar zlato obdobje znanosti in ustvarjanja na Irskem. Iz tega obdobja je ohranjenih veliko zapisov v stari irščini: verskih pesmi, lirike, sag, zgodovinskih zapisov, zakonskih besedil in drugih. Mnoge sage in epske pesnitve segajo v predkrščansko obdobje; pozneje so njihovo vsebino priredili in ustrezno prilagodili novemu verskemu prepričanju samostanski pisci.

Vikinško obdobje je bilo sicer prav tako ustvarjalno, manjkalo pa mu je staroirske vitalnosti. V tem obdobju so nastale pesnitve s svetopisemskimi motivi (Knjiga psalmov, *Saltair na Rann*), zgodovinske pesnitve, legende v prozi in verzih o pomembnejših krajih iz irske zgodovine (*Dinnshenchas*) ter irske priredbe latinskih pesnitev, na primer Vergilove Eneide.

Za anglo-normansko obdobje je značilen sodobnejši, že precej standardiziran književni jezik. K temu so pripomogle literarne šole, ki so nastajale v tistem času. V njih so delovali poklicni pesniki (irsko *filidh*, angleško *bards*), ki so opevali svoje aristokratske mecene, pisali pa so tudi religiozno in globoko izpovedno poezijo. Kot drugod po Evropi je precej književnih besedil v latinščini. V tem obdobju so nastajala besedila na podlagi legend o junaku z imenom Fionn Mac Cumhaill, njegovem sinu Oisínu (angleško *Ossian*) in njunih bojevnikih.

Notranjost knjižnice dublinskega Kolidža svete Trojice, kjer hranijo tudi znamenito Knjigo iz Kellsa (Book of Kells). Foto: Brian Fagan, flickr.

Prvo besedilo s to temo sega celo v osmo ali deveto stoletje, v dvanajstem pa so se pojavile številne različice v verzih in prozi, v katerih so poganskim vojščakom pridruženi misijonarji in svetniki (na primer sveti Patrik); pripovedujejo o njihovih številnih dogodivščinah.

V obdobju angleških kraljevskih rodbin Stuart in Tudor je nastala tako imenovana ossianska književnost, ki je še v 18. stoletju navdihovala tako irske kot tudi škotske in angleške pisce. V 15. in 16. stoletju so Irci dobili veliko prevodov in priredb pripovednih in religioznih besedil iz francoščine in angleščine, obenem pa so na Irskem nastajala tudi besedila v angleščini in srednjeveški francoščini. Tedaj so se z ljubezensko poezijo ukvarjali poklicni pesniki in tudi pripadniki aristokracije, na primer Lord Tyrconnelski in Maghnus Ó Domhnaill.

V tem obdobju se je tudi na Irskem pojavil tisk, vendar je bil namenjen predvsem protestantom in knjigam v angleškem jeziku. Prva knjiga v irščini, protestantski katekizem, je bila na Irskem natisnjena šele leta 1571.

V 17. stoletju sta bili dokončani tudi obsežni deli o gelski kulturi in civilizaciji, ki sta nastali v času čedalje večjega britanskega pritiska. Gre za zbirko Anali kraljestva Irske (*Annála Ríoghachta Éireann*, 1632–1636) in delo Osnove védenja o Irski (*Foras Feasa ar Éirinn*, okrog 1634). V tem prehodnem obdobju se je število mecenov, ki so podpirali pesnike, precej zmanjšalo. Kljub temu, ali pa morda prav zato, v to obdobje spadajo največji irski pesniki, na primer Aogán Ó Rathaille (1670–1726).

V 18. in 19. stoletju so za peresa poprijeli tudi duhovščina, kmetje, obrtniki, učitelji. Nastajala so verska besedila in pridige, pesmi in pripovedi, ki so se držali irske literarne tradicije, tematike in slogovnih posebnosti. Čeprav je v tem času uporaba irskega jezika že nazadovala, pa tudi sicer je bilo to obdobje za pripadnike irske skupnosti zelo težko (glej poglavje o zgodovini!), lahko rečemo, da prav zahvaljujoč piscem tega obdobja irska tradicija ni bila prekinjena. Iz tega obdobja so najbolj znani pesniki Seán Ó Coileáin (1754–1817), Pádraig Phiarais Cúndún (1777–1857; ki se kljub izselitvi v Združene države Amerike menda ni nikoli naučil angleščine ...) in Amhlaoibh Ó Súilleabháin (1780–1838; njegov dnevnik je najstarejši ohranjen primerek te literarne zvrsti v irski književnosti). V tem obdobju je stopila v ospredje ljudska poezija, ki je Irce sicer spremljala skozi stoletja. Kot drugod po Evropi je ustno izročilo tudi na Irskem postalo dragoceno za pesnike, ki so v svojih delih sledili ljudski tradiciji, ter za mnoge zbiratelje narodnega blaga. Zanimive so na primer žalostinke in pogrebne tožbe (*caoineadh*) s koreninami v 17. stoletju.

V tem obdobju so mnogi pisci ustvarjali v angleščini, vendar so v svojih delih opozarjali na njihovo angloirsko identiteto. Jonathan Swift (1667–1745) je napisal znameniti satirični roman Guliverjeva potovanja (*Gulliver's Travels*, 1726), Richard Brinsley Sheridan (1751–1816) pa komedije, med katerimi je tudi Šola za obrekovanje (*The School for Scandal*, 1777). Vplivna je bila Maria Edgeworth (1768–1849), pisateljica za odrasle in otroke.

Svetovno znani so postali še Oskar Wilde (1854–1900), ki je sicer odrasla leta preživel v Angliji, pikri Irec George Bernard Shaw (1856–1950), ki je na londonskih odrih zavladal v devetdesetih letih 19. stoletja, ter dramatik John Millington Synge (izgovori sin; 1871–1909), ki v svojih besedilih oponaša ljudsko govorico in v angleščino vpleta sočne, slikovite irske izraze. Njegovo (zloglasno) mojstrovino Največji frajer zahodnega sveta (*The Playboy of the Western World*, 1907) so že večkrat uprizorili tudi v Sloveniji.

»Bodi to kar si, vsi ostali so že zasedeni . . .«, je znan citat Oscarja Wilda, katerega spomenik je v Merrionskem parku (Merrion Square) v Dublinu. Foto: Peter Kumer.

V 20. stoletju so se irski pisci začeli zgledovati po sodobnih evropskih vzorih. Priljubljena je postala črtica, plodni so pesniki, romanopisci in dramatik. Poudarjanje irske identitete in lastnih korenin je spet spodbudilo zbiranje in zapisovanje neusahljivega blaga ustnega izročila.

To stoletje je pisatelj angloirske tradicije prineslo svetovno slavo. James Joyce (1882–1941) je s svojim notranjim monologom in tokom zavesti izjemno vplival na modernizem in postmodernizem v književnosti. Njegovi najbolj znani romani so Umetnikov mladostni portret (*A Portrait of the Artist as a Young Man*), Ulikses (*Ulysses*), v katerem upodablja Dublin, in Finneganovo prebujenje (*Finnegans Wake*), zelo znana je tudi njegova zbirka novel Dublinčani (*Dubliners*). Pri nas je bila odmevna tudi izdaja njegovih Pisem Nori. Eden prvih članov irskega parlamenta in dobitnik Nobelove nagrade leta 1923 William Butler Yeats (1865–1939) je bil predstavnik tako imenovane keltske renesanse. Črpal je iz irske mitologije, zgodovine, tradicionalne tematike, pisal lirične drame, eseje in je veljal za enega najvplivnejših ter najpomembnejših irskih in tudi britanskih pesnikov 20. stoletja.

Dramatik in romanopisec Samuel Beckett (1906–1989), ki je pisal v francoščini in angleščini, je eden izmed utemeljiteljev drame absurda (Čakajoč Godota, 1952 v francoščini kot *En attendant Godot*, 1955 v angleščini kot *Waiting for Godot*); leta 1969 je bil nagrajen z Nobelovo nagrado.

Pričujoči zapis bi bil pomanjkljiv, če ne bi dodali pregleda sodobnih pisateljev, med katerimi izstopata Roddy Doyle (1958–; *Paddy Clarke ha ha ha*) in Frank McCourt (1930–2009),

Nagrobni spomenik Williamu Butlerju Yeatesu na pokopališču v Drumcliffu v grofiji Sligo. Foto: Nataša Pavšek.

ki je zaslovel z romanom Angelin pepel (*Angela's Ashes*), v katerem pripoveduje o svojem revnem otroštvu v newyorškem Brooklynu in na Irskem. Med ljubitelji filma je znan pisatelj in režiser Neil Jordan (1950–). Tudi s pomočjo prevodov po vsem svetu berejo romantična besedila Maeve Binchy (1940–2012), slovela je Iris Murdoch (1919–1999), katere najbolj znani deli sta Grad iz peska (*The Sandcastle*) in Morje, morje (*The Sea, the Sea*), mnogim ljubiteljem lahkotnejših, romantičnih romanov je ljuba Cecelia Ahern (1981–). Kot eno najboljših sodobnih irskih peres slovi Edna O'Brien (1930–). Irska pač rojeva odlične, polnokrvne pripovedovalce zgodb, ki jim z užitkom prisluhne ves svet!

Knjiga iz Kellsa

Knjiga iz Kellsa (angleško *Book of Kells*) je znamenit starodavni rokopis, ena najbogatejših in najlepše ilustriranih različic štirih evangelijev v keltsko-saškem slogu.

Originalni izvod je imel verjetno kar 368 tankih pergamentnih pol. Tako sklepajo poznavalci glede na manjkajoče dele evangelijev po Luki in po Janezu. Zdaj si je mogoče ogledati 339 pol

z izjemno lepimi inicialkami, pri katerih so v okras narisani stilizirane keltske živalske in človeške oblike, keltski vozli, listni vzorci in drugi tradicionalni motivi. Prav z njihovo pomočjo so določili čas nastanka rokopisa. Verjetno je nastal nekje na začetku devetega stoletja na škotskem otočku Iona, v samostanu, kjer so menihi združevali keltsko tradicijo s saško umetnostjo in ustvarili več iluminiranih rokopisov. Ko so se začeli roparski vpadi Vikingov, ki so zaradi bogastva radi plenili prav samostane, so se menihi umaknili v samostan v Kellsu na Irskem. Tudi opatija v Kellsu ni bila ravno varna, do leta 1006 so jo izropali vsaj sedemkrat, rokopis je vmes celo za tri mesece iz-

Kolidž svete Trojice. Foto: Leni Ozis.

ginil. Našli so ga zakopanega v zemljo, a brez zlatih platnic, v katere so bili baje vdeleni tudi dragi kamni. Morda so jih s seboj odnesli Vikingi, ki jim sam rokopis zagotovo ni kaj dosti pomenil. Po razpustitvi samostana je rokopis potoval iz rok v roke, nekaj pol se je izgubilo, nekaj jih je bilo pomotoma dodanih (in pozneje odstranjenih), nekajkrat so ga dopolnjevali, obnavljali in na novo vezali. Od leta 1661 ga hranijo v Kolidžu Svete Trojice (Trinity College) v Dublinu.

Glasba

Čeprav je irska literarna dediščina res nekaj posebnega, je zagotovo glasba tista, ki bo ostala v vaših ušesih še dolgo zatem, ko boste zapustili otok. Z Irske prihaja toliko glasbenih talentov, da se zdi, kot bi imeli Irce glasbo v krvi. Irska glasba je primerna za vsako priložnost, praznovanje ali žalovanje, lahko je vesela ali melanholična. Mnogi pravijo, da je ta otoški narod zares mogoče razumeti šele skozi glasbo.

Številni glasbeni klubi, kjer so izvajali **klasično glasbo**, so se v 18. stoletju pojavili predvsem zato, da so v njih zbirali prispevke v dobrodelne namene. Leta 1742 je Dublin obiskal nemško-angleški baročni skladatelj Georg Friedrich Händel (1685–1759), da bi tamkaj vodil svoj oratorij. Najbolj znani družini, ki sta nastopali v dublinskih operah, na koncertih in oratorijih, sta bili Passerini in Damici. Med najbolj znanimi glasbeniki naslednje generacije je John Stevenson (1761–1833), ki je skupaj s poetom Thomasom Moorom izdal publikacije *Irish Melodies*. Zgodnjeromantični skladatelj John Field (1782–1837) naj bi celo iznašel obliko večernic, ki jih je pozneje razvil Frederic Chopin. V drugi polovici 19. stoletja in na prelomu iz 19. v 20. stoletje so predvsem zunaj Irske slavo poželi skladatelji Michael William Balfe (1808–1870), William Vincent Wallace (1812–1865) in Charles Villiers Stanford (1852–1924). Pomemben predstavnik irske klasične glasbe 20. stoletju je bil skladatelj in muzikolog Aloys Fleischmann (1910–1992). V sodobnosti med pomembnejše predstavnike spada Gerald Barry (1952–), čigar operna dela so posebno velik uspeh doživela v Združenem kraljestvu in drugod po Evropi. Med najbolj znanimi izvajalci klasične glasbe so sopranistka Catherine Hayes (1818–1861), prva velika irska primadona in prva Irka, ki je nastopala v znameniti milanski operni hiši La Scala, ter tenorista John McCormack (1884–1945) in Josef Locke (1917–1999), katerega življenjska zgodba je bila uprizorjena v filmu *Poslušaj mojo pesem (Hear My Song)*, posnetem leta 1991.

Tradicionalna oziroma **ljudska (folk) glasba**, ki jo po pubih širom Irske slišimo danes, je ohranila precej več pristnega značaja kot tradicionalne oblike glasbe drugod po Evropi. Vseeno pa se ni mogla otresti vplivov drugih žanrov, med katerimi izstopata ameriški country in western – mešanica bluesa iz delte Misisipija in irskih tradicionalnih ritmov v kombinaciji z vplivi gospela in drugih zvrsti. Razlogov za priljubljenost te glasbene zvrsti med privrženci glasbe je več. Eden glavnih je zagotovo, da se jo pogosto izvaja v živo v pubih, kar so uvedli irski izseljenci, ki so se vrnili na otok. Pomembno je tudi, da je v času gospodarskega vzpona zrasla samozavest Ircev, ki so velik pomen pripisovali lastni in ne uvoženi *main-stream* kulturi. Verjetno pa je irsko glasbo na svetovni oder postavil Riverdance, plesna

Tradicionalno glasbo ob spremljavi violine, flavte, bodhrana in kitare pogosto izvajajo v pubih. Foto: Beth Burdick, flickr.

Na Irskem je zelo priljubljeno poulično izvajanje glasbe. Foto: Nejc Trpin.

skupina, ki v irskih ritmih izvaja tradicionalni irski ples *step*. Zaslovela je, ko se je predstavila na tekmovanju za pesem Evrovizije leta 1994. Ne glede na pogosto zmotno mišljenje harfa ni inštrument, ki bi se ga pogosto uporabljalo za izvajanje tradicionalne glasbe. Precej pogostejši je *bodhran*, boben iz kozje kože. Uporabljajo se tudi irske dude, imenovane *uilleann*, vendar se jih v pubih skoraj ne sliši. Med bolj znanimi glasbeniki, ki igrajo na ta inštrument, je Paddy Keenan, ki mu pogosto pravijo kar »the King of the Pipers«. Nastopa kot solist ali v duetu s kitaristom in pevcem Tommyjem O'Sullivanom. Med drugimi glasbili so najpogostejše v rabi violina, flavta, piščal, harmonika in bouzouki, mandolini podoben grški inštrument.

Tradicionalna irska glasba vabi ljudi k plesu vse od keltskih časov, čeprav se je ohranilo le malo takratnih izvirnih melodij. Ker se je prenašala iz roda v rod ustno in po posluhu, navadno obstaja mnogo različic istega napeva. Med zgodnje zapisovalce glasbe spada Turlough O'Carolan (1680–1738), ki je zapisal in pozabi odtegnil kar 200 melodij.

Med najbolj znane folk skupine spada zasedba *The Dubliners*, ki na čelu z žametnim glasom sivobradega Ronnieja Drewa prepevajo predvsem preproste in spevne pivske pesmi, zato se ji med prepevanjem pogosto pridruži celotno občinstvo. Med znanimi skupinami je tudi *The Fureys* na čelu s kitaristom Daveyjem Arthurjem, sestavljena iz štirih bratov, ki izhajajo iz skupnosti travelerjev. Omeniti velja tudi skupino *Wolfe Tones*, ki prepeva irske uporniške pesmi. Od sedemdesetih let 20. stoletja skušajo številne skupine svoje folk melodije zlititi z ritmi bolj progresivnih žanrov, vendar so pri tem različno upešne. Med poglavitnimi

predstavniki te zvrsti je skupina *Moving Hearts* na čelu s Christyjem Moorom, ki ga imajo mnogi za največjega izvajalca irske folk glasbe.

Prvi izvajalci **popularne glasbe** so se pojavili v poznih štiridesetih letih 20. stoletja. Popularizirali so irsko folk glasbo in nemalokrat dosegli svetovno slavo. V petdesetih letih so s pojavom tako imenovanih showbandov v plesne dvorane zašle priredbe hitov raznih žanrov, od rokenrola, countryja ali vesterna do jazza. Na irskem podeželju je bila takšna glasba priljubljena še naslednji dve desetletji. V tistem času je naraščala priljubljenost ameriške country glasbe, zato je na Irskem nastala nova zvrst, imenovana *Country and Irish*. V tej glasbi so se ritmi ameriškega countryja mešali z vplivi irske tradicionalne glasbe. Tovrstno zlitje glasbenih žanrov je postalo priljubljeno z vzponom glasbenih izvajalcev, kot so Clannad, Van Morrison, Sinéad O'Connor, Enya in *Afro Celt Sound System*, ki izvaja sodobno elektronsko glasbo, zmes tradicionalne irske in zahodnoafriške glasbe.

Prvi večji pop in rock bandi so se pojavili že v šestdesetih letih 20. stoletja. Med dobro uveljavljene skupine, ki so z veliko količino prodanih albumov pomembne tudi v svetovnem merilu, so *U2*, ki pogosto izvajajo glasbo s socialno in politično tematiko, rokerji *Thin Lizzy* in *The Cranberries*, zdaj že pokojna kitarska mojstra Rory Gallagher in Gary Moore ter fantovski zasedbi *Westlife* in *Boyzone*.

Film

Glede na velikost države je irska filmska industrija ustvarila osupljivo število uspešnic, ki so doživele premiere v številnih državah po svetu. Mnogi irski režiserji, scenaristi, igralci, scenografi in kostumografi so znani tudi onkraj meja otoka. Irci so predani ljubitelji filmske umetnosti že vse od ustanovitve *Volta Theatre* v Marijini ulici (*Mary Street*) v Dublinu. To prvo irsko kinodvorano je odprl pisatelj James Joyce ob vrnitvi iz Trsta na začetku 20. stoletja, tudi ob podpori slovenskih prijateljev. Danes so irski kinematografi med najbolj obiskanimi na svetu.

V času prvih nemih filmov je med najpomembnejše filmske producente spadal Sidney Olcott s svojim studiom *Kalem Film*. Prvi film te ustanove *The Lad From Old Ireland* je nastal leta 1919 in obravnava irsko izseljenstvo. Med najpomembnejša irska dela iz tega obdobja uvrščamo tudi leta 1926 posnet film *Irish Destiny*, zgodbo o irski vojni za neodvisnost, ki vključuje tako akcijske prvine kot ljubezensko dramo.

Tako imenovani prvi val irske filmske umetnosti se je začel z nastopom irskih pisateljev in režiserjev, ki so ustvarjali filme z družbeno tematiko. Bolj kot hollywoodski stereotipni filmi o Irski, ki so bili v tistem času v modi, so jih zanimale politično angažirane domače zgodbe. Značilen primer je leta 1977 posnet film *Poitin* Boba Quinna, ki govori o tihotapcu alkohola in je prvo filmsko delo, ki je v celoti posneto v irskem jeziku.

Drugi val se je začel z nenadnim uspehom muzikala Alana Parkerja *The Commitments* leta 1993. Zaradi uspešnega delovanja filmske komisije in zmanjšanja davkov na umetniške stvaritve je v zadnjem desetletju 20. stoletja nastalo več filmov kot v vseh preteklih devetih desetletjih skupaj. Nastale so mojstrovine, kot so *Moje levo stopalo* (*My Left Foot*) iz leta

Prizorišče snemanja filma *Rynova hči* na polotoku Dingle. Foto: Jerneja Topole Kastelic.

1989, ki govori o fantu s cerebralno paralizo, *Dancing at Lughnasa* iz leta 1998, v katerem sedemletni fant pripoveduje zgodbo o razpadu družine, ter *Mesarček (The Butcher Boy)* iz leta 1997 in *Zajtrk na Plutonu (Breakfast on Pluto)* iz leta 2005, v katerih sta v ospredju marginalna junaka, ki iščeta svoje mesto v izjemno konservativni in nazadnjaški irski družbi.

Irski filmski umetniki so se že dodobra uveljavili v svetovnih kinematografih. Njihova številna dela so odlični prerez irske družbe in si jih je pred odhodom na Irsko vsekakor priporočljivo ogledati. Številne nagrade so prejeli filmi *Adam & Paul* iz leta 2004, katerega zgodba odstira življenje dveh heroinskih odvisnikov v Dublinu, *Garage* iz leta 2007 o osamljenem moškem iz majhne vasice sredi Irske, ter za najboljšo originalno skladbo z oskarjem nagrajeni muzikal *Enkrat (Once, 2006)* o romanci med dublinskim uličnim glasbenikom in tamkajšnjo priseljenko.

Številni irski filmi, posneti v prvem desetletju 21. stoletja, se dotikajo tematike težavne preteklosti in nenehnih etničnih sporov na otoku. Drama *H3* iz leta 2002 gledalca popelje v čas gladovnih stavk v zloglasnem severnoirskem zaporu Maze, *Boksar (The Boxer)* iz leta 1997 pa je zgodba o nekdanjem pripadniku IRE, ki se vrne iz zapora, želi zaživeti novo življenje in se ponovno posvetiti boksu. Dokumentarni film Paula Greengrassa *Krvava nedelja (Bloody Sunday)* iz leta 2004 obravnava enega najbolj mračnih dogodkov v sodobni irski zgodovini, tako imenovanega »obdobja težav« (*The Troubles*) pa se dotika tudi njegovo delo *Omagh* iz istega leta. Filmska pripoved *Sestre Magdalenke (The Magdalene Sisters)* iz leta 2002 spremlja zgodbo štirih mladih deklet, ki živijo v obupnih razmerah magdalenskega

zavetišča. Film *Veter, ki trese ječmen* (*The Wind that Shakes the Barley*) iz leta 2006 je postavljen v čas irske vojne za neodvisnost, ki v boju Ircev proti britanski nadoblasti za vedno razdeli življenji dveh bratov. Delo nemškega režiserja Oliverja Hirschbiegla *Five Minutes of Heaven* iz leta 2009 se neposredno nanaša na iskanje sprave in miru po dolgotrajnem obdobju nemirov in državljanske vojne na Severnem Irskem.

Velik pečat v irski filmski umetnosti je vtisnila tudi svetovna gospodarska kriza, saj se v njej neposredno odseva družbena problematika nekdanjega »keltskega tigra«. Drama *8,5 hours* iz leta 2010 govori o propadu računalniškega podjetja in s tem življenj zaposlenih, film *Parkiran* (*Parked*) iz leta 2011 pa o izseljencu, ki se vrne na otok, vendar je zaradi razpada javnega socialnega sistema prisiljen v životarjenje.

Ne pozabimo omeniti niti pravega irskega črnega humorja, ki se zrcali tudi v nekaterih novejših filmih. Glavna junaka v komediji *A Film With Me in It* iz leta 2008 se po nizu nesrečnih dogodkov znajdetata v težavah, saj se zdi, kot da sta morilca, farsa *Zonad* iz leta 2010 pa v središče postavi zunajzemeljskega junaka, v resnici le razgrajača in alkoholika, ki se želi naseliti v malo irsko vasico. Komični triler *Policist* (*The Guard*) iz leta 2011 je postal najuspešnejši neodvisni irski film, ki so ga prikazovali tudi na ljubljanskem mednarodnem filmskem festivalu LIFFE; v njemu je vlogo hrvaške priseljenke upodobila slovenska igralka Katarina Čas.

S svojim osupljivim pejzažem je Irska stalna postaja filmskih producentov v njihovem iskanju popolne scene za dovršeno filmsko izpoved. Eden prvih na Irskem posnetih filmov, v katerem se je gibljivim slikam pridružil zvok, je bila dokumentarna drama *Man of Aran* iz leta 1934, ki opisuje težaško življenje ribiča z Aranskih otokov. Skoraj dve desetletji pozneje, leta 1950, si je slavni irsko-ameriški režiser John Ford zamislil komedijo in dramo *Mirni človek* (*The Quiet Man*) ter v njej predstavil zgodbo izseljenca, ki se je vrnil v majhno irsko vasico in se zaljubil v tamkajšnje dekline. Velik uspeh je doživel tudi film *Ryanova hči* (*Ryan's Daughter*) iz leta 1970, v katerem je angleški režiser David Lean zgodbo o romanci in izdajstvu postavil v kontekst irske vojne za neodvisnost. To je eden izmed filmov, zaradi katerega so ameriški producenti še raje prihajali na Irsko in jo izbirali za scene svojih milijone dolarjev vrednih filmov ter pri tem zaposlovali lokalne talente in tako posredno vzgajali novo generacijo irskih filmskih umetnikov. Mnoge novejšje svetovne filmske uspešnice so bile vsaj deloma posnete tudi na Irskem. Naj omenimo le Mel Gibsonovo dramo *Pogumno srce* (*Braveheart*) iz leta 1995 o škotskem vojščaku iz 13. stoletja, mladinsko fikcijo *Harry Potter in Princ mešane krvi* (*Harry Potter and the Half Blood Prince*) iz leta 2009 ter doživeto vojno dramo *Reševanje vojaka Ryana* (*Saving Private Ryan*), posneto leta 1998.

Arhitektura

Najpomembnejša arhitekturna dediščina zgodnjekrščanskega obdobja so okrogli stolpi. Običajno so jih gradili znotraj samostanov in so bili verjetno razgledišča ter zatočišča v primeru vpadov Vikingov. Zato je bil njihov vhod precej visoko nad tlemi. Sčasoma so Vikingi za stalno poselili otok in ustanovili večja mesta. Stavbe iz tistega obdobja niso ohranjene,

Približno 30 metrov visok okrogli stol je del samostanskega kompleksa v dolini Gendalough. Foto: Nataša Pavšek.

Eden največjih irskih gradov je grad Cahir (Cahir Castle) iz 12. stoletja, postavljen na otoku reke Suir. Foto: Nataša Pavšek.

Tradicionalna, s slamo krita hiša, kakršne so nekoč prevladovala na irskem podeželju. Foto: Klemen Kastelic.

Značilen portal nad vhodom v georgijansko poslopje v Dublinu. Foto: Nejc Trpin.

Pogled z razgledne ploščadi Guinness Storehouse na severovzhodni del Dublina. V ospredju je stavba Four Courts, zgrajena v georgijanskem slogu, za njo v nebo kipi Tisočletna konica. Foto: Peter Kumer.

zato pa so se marsikje ohranili značilni vikinški tlorisi ulic. Značilna primera sta ulica *Wood Quay* v Dublinu in Grad kralja Johna (*King John's Castle*) v Limericku.

Najbolj viden **srednjeveški arhitekturni preostanek** na irskem podeželju so verjetno gradovi. Med bolje ohranjene spadajo *Carrickfergus* na severni obali jezera Belfast Lough, *Cahir* na jugu Irske, oba iz 12. stoletja, in grad *Bunratty* v grofiji Clare na zahodu otoka iz 15. stoletja. V tem obdobju so bile zgrajene tudi številne ohranjene cerkve, tak primer je Katedrala svete Marije (*Saint Mary's Cathedral*) v Limericku. Prevladoval je romanski stil, gotskega so na otok zanesli šele Normani. Značilna primera sta Kristusova cerkev (*Christ Church Cathedral*) in Katedrala svetega Patrika (*Saint Patrick's Cathedral*) v Dublinu. V srednjem veku so bila zgrajena in utrjena tudi nekatera mesta. Obzidje okrog Limericka je razpadlo v 18. stoletju, obzidje v Londonderryju pa se je ohranilo. Gradovi, cerkve in obzidja spadajo med redko ohranjeno arhitekturo iz tistega časa.

Gradnjo v 18. stoletju je zaznamovalo **paladijansko slogovno obdobje**. Poimenovano je po beneškem arhitektu Andrei Palladiu (1508–1580). Slog, ki se je razvil iz njegovega načina gradnje, je temeljil na simetriji, perspektivi ter značilnostih grških in rimskih svetišč. Na Irsko ga je zanesel arhitekt Edward Lovett Pearce (1699–1733), ki je študiral italijansko arhitekturo. Prvi irski dvorec po paladijanskih pravilih je bil zgrajen leta 1722 v Celbridgu. Pearce je načrtoval tudi stavbi irskega parlamenta, tisto, v kateri so zdaj prostori Irske banke (*Bank of Ireland*), in *Leinster House*, kjer je njegov aktualni sedež.

V drugi polovici 18. stoletja se je na Irskem pojavil **georgijanski slog**, poimenovan po prvih štirih britanskih monarhih dinastije Hannover. Poglavitne značilnosti tega sloga so odmik od strogih paladijanskih matematičnih pravil, ki so jih upoštevali pri gradnji, kot so simetričnost, pravilna razmerja in podobno. V tem slogu je bil obnovljen velik del Dublina, zato ga mnogi imenujejo kar »georgijanski Dublin«. Pomembnejši objekti iz tega obdobja so predsedniška rezidenca v Phoenix parku (*Áras an Uachtaráin*), Carinarnica (*The Custom House*), stavba sodišča *Four Courts*, stavba glavne pošte in Merrionski trg (*Merrion Square*).

V 19. stoletju je imel velik vpliv v irski arhitekturi britanski **viktorijanski slog**, ki je bil na višku v času vladavine kraljice Viktorije in je temeljil na oživitvi številnih arhitekturnih slogov iz preteklosti. V tem obdobju so gradili monumentalne stavbe v Dublinu, kot so Findlaterjeva cerkev (*Findlater's Church*) in tiste, v katerih domujejo Irski narodni muzej (*National Museum of Ireland*), Irska narodna knjižnica (*National Library of Ireland*) in Irska narodna galerija (*National Gallery of Ireland*).

Za **ljudsko arhitekturo** (*vernacular architecture*) je značilna gradnja tako imenovanih črnih hiš (*blackhouse*), to je kamnitih hiš, v katerih je bilo v središču odprto ognjišče brez dimnika, strehe pa so bile krite s slamo. Tovrstna gradnja ima na Irskem že 9000-letno tradicijo; znanje o njej se je prenašalo iz roda v rod. V takšnem slogu so gradili kmečke domove, gostišča, kolibe in vaške trgovinice. Marsikje na irskem podeželju jih še vedno vzdržujejo v turistične namene.

Kulinarika

Irška kulinarčna dediščina se je razvila skozi stoletja družbenih in političnih sprememb. Temeljila je na mesu živine in kulturnih rastlinah, ki so jih lahko gojili v vlažnem zmernem podnebju, značilnem za otok. Po seznanitvi prebivalstva s krompirjem v drugi polovici 16. stoletja in njegovi poznejši široki, celo prevladujoči uporabi v prehrani, je to živilo postalo pomemben del irške kulturne dediščine.

Najbolj znane irske jedi so *fry-up*, irska obara, zelje s slanino, *colcannon* in krompirjeva palačinka. Pijače, s katerimi je Irška osvojila svet, pa so irski *stout*, irska kava in irski viski.

Tradicionalni irski zajtrk (*Irish breakfast*, tudi *fry-up*) povsem sledi staremu reku »zajtrku kot kralj, jej kosilo kot princ in večerjo kot siromak«. Navadno vsebuje kuhano meso, praviloma slanino, hrenovke, jetrno klobaso (*white pudding*) ali krvavico (*black pudding*), ocvrta jajca, krompir in zelenjavo. V preteklosti so ga pripravljali zjutraj, preden so se kmetje podajali na težaško delo. V sodobnosti ob hitrem življenjskem ritmu za pripravo takšnega zajtrka ni časa, zato si ga Irci navadno privoščijo le ob vikendih.

Irsko obaro (*Irish stew*) se lahko pripravi na različne načine; nič čudnega, da ima skoraj vsaka gospodinja zanj svoj recept. Najpogosteje vsebuje jagnjetino ali ovčetano, krompir, korenje, čebulo in peteršilj.

Zelje s slanino (*bacon and cabbage*) sestavljajo slanina, skuhana skupaj z zeljem in krompirjem. Včasih ga postrežejo skupaj z repo, čebulo in korenjem ter belo omako, pripravljeno iz moke, masla, mleka in zelišč.

Na Irskem so zaradi obmorske lege priljubljene tudi dobrote iz morja, ki pa niso poceni. Foto: Lucija Lapuh.

V dublinski destilarni viskija. Foto: Lucija Lapuh.

Viski zori in se stara v sodčkih. Foto: Lucija Lapuh.

Tradicionalna pribežališča pivcev so bari, od razkošnih . . . Foto: Nataša Pavšek.

. . . do zelo skromnih, skoraj neuglednih, kakršen je ta na Aranskih otokih. Foto: Lucija Lapuh.

Eden najstarejših pubov Johnnie Fox's Pub v hribovju Wicklow Mountains deluje že od leta 1798. Foto: Peter Kumer.

V ospredju cider – fermentiran jabolčni sok, v ozadju znameniti Guinness. Na zdravje! Foto: Peter Kumer.

Irsko pivo Guinness proizvajajo v več kot 150 državah po svetu. Foto: Nejc Trpin.

Colcannon je jed iz krompirjevega pireja z dodano čebulo (ali čemažem) in zelenim ohrovtom ali zeljem.

Krompirjeva palačinka (*boxty*) ali krompirjev kruh (*potato bread*), kot ga imenujejo na Severnem Irskem, je iz krompirjevega pireja, ki ga vmešajo v zmes jajc, mleka, moke in soli ter postrežejo s poljubno zelenjavo in drugimi dodatki.

Irski viski je žgana pijača iz ječmena, ki ima na otoku že dolgo tradicijo proizvodnje, saj Irska skupaj s Škotsko velja za domovino viskija. Za razliko od škotskih so irski viskiji prepoznavni po bolj sladkobnem okusu, kar je posledica tega, da pri sušenju ječmena uporabljajo več premoga in manj šote kot na Škotskem, med katerimi sta najbolj znana *Bushmills* in *Tullamore Dew*.

Irski stout je temno pivo, bogato v barvi in pogosto z okusom po praženem oziroma kavi. Med najbolj priljubljenimi proizvajalci te vrste piva so pivovarne *Guinness*, *Murphy's* in *Beamish*.

Irška kava je ime za kavo, običajno *espresso*, ki vsebuje še tolčeno smetano, sladkor in ključno sestavino – irski viski. Navadno jo postrežejo v visokem steklenem kozarcu.

Značilna irska športa

Med najbolj priljubljene športe na Irskem spadata gelski nogomet (angleško gaelic football, irsko Peil Ghaelach) in hurling. Prvi naj bi izhajal iz srednjeveške igre z žogo, imenovane caid. Pravila sodobnega gelskega nogometa so postavili šele leta 1886.

Hurling se igra s palicami, ki se imenujejo hurleys, in z žogo, imenovano sliotar. Igralec enega moštva mora s palicami zadeti žogo med vratnice nasprotnikovega moštva. Zadetek nad prečko šteje eno točko, pod prečko, torej v mrežo, ki jo varuje vratar, pa tri točke.

GOSPODARSTVO

NAJPOMEMBNEJŠI GOSPODARSKI KAZALNIKI:	Republika Irska	Severna Irska
Aktivno prebivalstvo leta 2013 (ocena):	2.161.000	878.300
Stopnja brezposelnosti leta 2013 (ocena):	13,5 %	7,2 %
BDP (po kupni moči) leta 2013 (ocena):	190,4 milijarde USD	67,6 milijarde USD
BDP (nominalni) leta 2013 (ocena):	220,2 milijarde USD	71,7 milijarde USD
BDP (po kupni moči) na prebivalca leta 2013 (ocena):	41.560 USD	37.307 USD
BDP (nominalni) na prebivalca leta 2013 (ocena):	48.065 USD	39.567 USD
Letna rast BDP leta 2013:	0,6 %	1,6 %
Kmetijstvo (delež BDP leta 2013; delež aktivnih leta 2011):	1,6 % BDP; 5 % aktivnih	2,4 % BDP; 6 % aktivnih
Industrija in rudarstvo (delež BDP leta 2013; delež aktivnih leta 2011):	28,0 % BDP; 19 % aktivnih	26,7 % BDP; 16 % aktivnih
Storitve (delež BDP leta 2013; delež aktivnih leta 2011):	70,4 % BDP; 76 % aktivnih	70,9 % BDP; 78 % aktivnih
Stopnja inflacije leta 2013 (ocena):	0,6 %	2,0 %
Proračunski dohodki leta 2013 (ocena):	75,3 milijarde USD	/
Proračun izdatki leta 2013 (ocena):	91,3 milijarde USD	/
Proračunski primanjkljaj leta 2013 (ocena):	7,2 %	/
Višina zunanjega dolga kot delež BDP leta 2013 (ocena):	124,2 % BDP	/
Vrednost izvoza leta 2013 (ocena):	113,6 milijarde USD	6,0 milijarde USD
Vrednost uvoza leta 2013 (ocena):	61,5 milijarde USD	5,8 milijarde USD
Zunanjetrgovinski presežek leta 2013 (ocena):	52,1 milijarde USD	0,2 milijarde USD
Glavni izvozni artikli:	stroji in oprema, računalniki, kemikalije, medicinski pripomočki, farmacevtski izdelki, prehranski izdelki, živalski proizvodi	stroji in oprema, prometna sredstva, hrana in pijača, računalniki, gospodinjnski aparati, farmacevtski izdelki, kemikalije
Glavni uvozni artikli:	programska oprema, drugi stroji in oprema, kemikalije, nafta in naftni derivati, tekstil, oblačila	drugi stroji in oprema, vozila, prehranski izdelki, nafta in naftni derivati, industrijski izdelki
Glavni zunanjetrgovinski partnerji:	Združeno kraljestvo, Združene države Amerike, Nemčija, Nizozemska	Republika Irska, Združene države Amerike, Nemčija, Kanada, Švica

Glede na gospodarski razvoj je Irsko mogoče razdeliti na razvitejši vzhodni del in manj razviti zahodni del. Značilnosti zahodnega dela otoka so razmeroma velika odvisnost od primarnega sektorja, slabše razvita infrastruktura, nižji dohodki, višja stopnja brezposelnosti in nižja stopnja inovativnosti. V zadnjih desetletjih so opazni napori za zmanjšanje razlik v možnostih zaposlitve, dohodkih in življenjskem standardu.

Prvi ukrepi za uspešnejši razvoj zahodnega dela Irske segajo v leto 1952, ko je bil sprejet Zakon o manj razvitih območjih (*Undeveloped Areas Act*), s katerim so finančno spodbujali lociranje industrije ob zahodni obali. Toda dejansko je bila ob omejenih možnostih investiranja prioriteta krepitev industrije v urbanih središčih, njena razpršitev pa zaradi nezadovoljive infrastrukture ter slabših možnosti za zaposlitev in nastanitev ni ravno uspela. Medtem ko ta zakon ni imel pomembnejših učinkov, se je za razvoj celotne države pokazal kot precej pomembnejši vstop Irske v Evropsko unijo leta 1973. Pridružitve ji je omogočila črpanje sredstev iz Evropskega regionalnega razvojnega sklada (*European Regional Development Fund*) in sredstev, namenjenih za izvajanje ukrepov Skupne kmetijske politike (*Common Agricultural Policy*).

S tem, ko je bila znotraj Evropske unije Irsko uvrščena med manj razvita območja, je otok dobil dostop do obsežne denarne pomoči, ki je v devetdesetih letih 20. stoletja spodbudila močno gospodarsko rast. Zaradi trajne visoke gospodarske rasti, primerljive z državami, ki sestavljajo skupino tako imenovanih azijskih tigrov, so Irsko mnogi poimenovali kar »keltski tiger«. Rast je trajala vse do leta 2007. V tem obdobju se je v vseh regijah povečalo število zaposlenih v storitvenih dejavnostih. Irsko je spadala med najbogatejše članice Organizacije za gospodarsko sodelovanje in razvoj (OECD). Mnogi Irci, ki so se zaradi revščine izselili, so se spet vrnili domov. V Dublinu so rasle poslovne stavbe za velike tuje družbe, ki jih je privlačil nizek davek na obdavčljive dobičke družb ali korporacijski davek (12,5 %). Veliko se je gradilo, vrednost nepremičnin pa je rasla. Banke so dajale visoka in ugodna posojila. Leta 2005 je britanski tednik *The Economist* ocenil, da Irci uživajo najbolj kakovostno življenje na svetu.

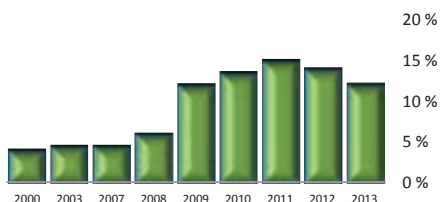
Leta 2008 je država zašla v globoko gospodarsko krizo, predvsem zaradi tako imenovanega poka irskega nepremičninskega balona, ki se je dolgo napihoval zaradi nenadzorovane rasti cen nepremičnin in s tem povezanega vzpona gradbeništva. Gospodarska rast se je z visokih 4,7 % leta 2007 v enem samem letu prelevila v nazadovanje, saj je bil leta 2008 zabeležen njen upad za 1,7 %. Tega leta je bil dolg irskih gospodinjstev najvišji na svetu, povprečno kar 190 % njihovih prihodkov. Leta 2009 je gospodarstvo nazadovalo za nadaljnjih 7,1 %. Občutno se je zmanjšala potrošnja, gradnja je zastala, brezposelnost pa poskočila na 15 %. Ljudje so se spet začeli množično izseljevati.

Leta 2010 je Irsko zaprosila za približno 85 milijard evrov mednarodne pomoči in v zameno morala pristati na stroge varčevalne ukrepe. Potem, ko je izvedla obsežne reforme in spodbudila zaposlovanje, je konec leta 2013 izstopila iz programa pomoči.

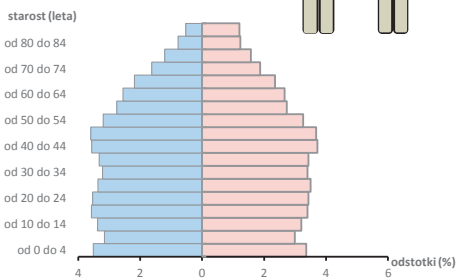
Razlike med vzhodom in zahodom se za zdaj niso kaj prida zmanjšale, čeprav so še vedno živa prizadevanja po enakomernejšem regionalnem razvoju.

IZBRANE DEMOGRAFSKE IN GOSPODARSKE ZNAČILNOSTI

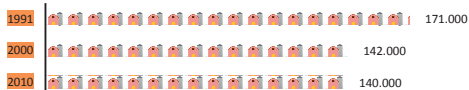
IRSKA

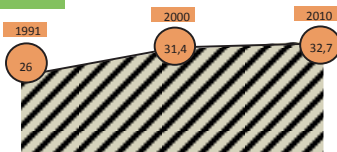
DEMOGRAFSKA PIRAMIDA (2011)

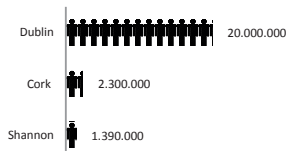
ŠTEVILO KMETIJ

POVPREČNA VELIKOST KMETIJ (ha)

ŠTEVILO POTNIKOV NA LETALIŠČIH (2012)

SEVERNA IRSKA

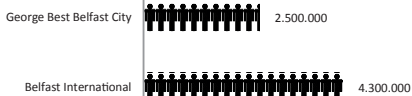
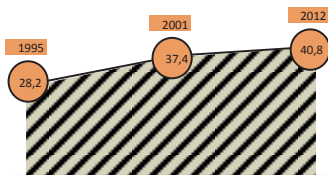
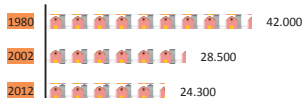
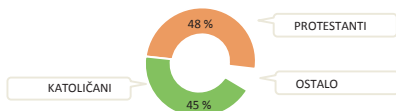
BREZPOSELNOST

BREZPOSELNOST MED MLADIMI (2011)

VERSKA SESTAVA (2011)

Preglednica 4: Zaposlitvena sestava po sektorjih dejavnosti v Republiki Irski med letoma 1926 in 2011.

leto	primarni sektor	sekundarni sektor	terciarni sektor	skupno število zaposlenih
1926	54	13	33	1.220.284
1936	50	16	34	1.235.424
1951	42	22	36	1.219.722
1961	37	23	40	1.052.539
1971	27	30	43	1.054.839
1981	17	31	52	1.134.798
2002	8	29	64	2.120.000 (2006, ocena)
2011	5	19	76	1.869.300 (2013, ocena)

Kmetijstvo, gozdarstvo in ribištvo

Pomen primarnega sektorja na Irskem je nazadoval skladno z vzponom sekundarnega in storitvenega sektorja. V obdobju nagle gospodarske rasti je njegov delež tako v bruto domačem proizvodu (BDP) kot zaposlenosti nenehno nazadoval, medtem ko sta se ostala sektorja krepila. Kljub temu so leta 2010 kmetijstvo, ribištvo in gozdarstvo k BDP-ju še vedno prispevali 6,3 %, od tega kmetijstvo 2,5 %, kar je dvakrat več od povprečja v Evropski uniji. Leta 2011 je v teh treh dejavnostih delalo 7,2 % od vseh zaposlenih (v kmetijstvu leta 2012 4,9 %). Primarni sektor ima velik pomen tudi zato, ker kmetijska zemljišča zavzemajo skoraj dve tretjini irskega ozemlja.

Število kmetij se zadnja tri desetletja neprestano zmanjšuje (leta 1991 jih je bilo 171.000, leta 2000 142.000 in leta 2010 140.000), njihova povprečna velikost pa povečuje (leta 1991 je bila 26,0 ha, leta 2000 31,4 ha in leta 2010 32,7 ha). Izboljšuje se tudi starostna struktura kmetov, saj se delež starejših od 55 let postopoma zmanjšuje.

Najrodovitnejša območja so v nižjih predelih na vzhodu in jugu otoka, kjer so okrog večjih mest številni rastlinjaki. Na njivah pridelujejo predvsem ječmen, pšenico, oves, krompir in sladkorno peso. Pomembna je tudi živinoreja – v osrednjem delu Irske mesna govedoreja, na jugu in jugozahodu mlečna govedoreja ter v hribovitih predelih ovčereja. Zelo ugodna okoliščina je, da se živina lahko zaradi milega podnebja vse leto pase na prostem.

Kmetijstvo je imelo velik vpliv na oblikovanje kulturne pokrajine (tako so na primer zaradi pašne živinoreje postavljali kamnite zidove, s katerimi so ograjevali parcele) in je pomembno tudi za ohranjanje biotske raznovrstnosti.

Za primerno organiziranost kmetijstva so pomembne velike zadruge, ki obvladujejo trgovino na debelo in izvoz kmetijskih pridelkov. Po vstopu Irske v Evropsko unijo so se dobro prilagodile razmeram. Največ kmetijskih pridelkov in proizvodov se izvozi v Združeno kraljestvo (43 %), v preostale države EU pa 34 %. Zanimivo je, da je Irska leta 2011 izvozila kar 90 % pridelane govedine, s čimer je bila največja izvoznica govedine v Evropski uniji in četrta največja na svetu.

Kmetijstvo na Irskem je leta 2010 prispevalo kar 29,1 % izpustov toplogrednih plinov

Kmetijska pokrajina s kamnitimi zidovi, ki ločujejo parcele, značilna za zahodni del otoka. Foto: Peter Kumer

Za obalno pokrajino na Severnem Irskem je značilna intenzivna govedoreja. Foto: Nejc Trpin.

Ponekod so velike parcele zasajene z žitom, ki ob zorenju in žetvi pokrajinsko podobo neznatno rjavkasto obarvajo. Foto: Petra Gostinčar.

Irsko ribištvo je glede na oceansko lego razmeroma skromno razvito. Foto: Nataša Pavšek.

v državi, kar je v primerjavi z devetimi odstotki v Evropski uniji bistveno več in je seveda posledica intenzivne, izvozno usmerjene živinoreje. Med razvitimi državami je delež kmetijstva v izpustih toplogrednih plinov večji le na Novi Zelandiji.

Leta 2010 so 10,8 % površja Irske prekrivali gozdovi. Kar 90 % je umetnih nasadov hitro rastočih iglavcev. 78 % gozdov je v državni lasti.

Irsko ribištvo zaposluje 4805 ljudi, dodatnih 2000 je zaposlenih v storitvah, povezanih z ribolovom. Ribiška flota, ki jo je leta 2012 sestavljalo 2188 ladij, je leta 2010 nalovila okrog 314.200 ton morske hrane, največ skuš, slanikov, polenovk, molov in vahenj. Glavna ribolovna območja, ki spadajo med najbolj produktivna v Evropski uniji, so pred zahodno-irsko obalo. Najpomembnejša ribiška pristanišča so Killybegs, Dunnamore, Rathmullan, Castletownbere in Rossaveal. Zaradi preloma se ribištvo preusmerja v marikulturo, posebno v gojenje lososov in školjk.

Na Severnem Irskem kmetijstvo prispeva 4,5 % regionalnega bruto domačega proizvoda in zaposluje 3,3 % delovne sile, kar je največ v Združenem kraljestvu, kjer je povprečje samo 1,2 %. Število kmetij se je z 28.500 leta 2002 do leta 2012 zmanjšalo na 24.300, vendar se je v tem času njihova povprečna velikost s 37,4 ha povečala na 40,8 ha.

»Sočni pašniki«. Foto: Nataša Pavšek.

Suhi zidovi med pašniki irskega krasa. Foto: Petra Gostinčar.

Govedoreja. Foto: Petra Gostinčar.

Ovčereja. Foto: Petra Gostinčar.

Rudarstvo in energetika

Na Irskem so precejšnja nahajališča svinčeve in cinkove rude. Irsko je sedma največja proizvajalka cinka in dvanajsta največja proizvajalka svinca na svetu. Pomemben energetski vir je šota, ki jo uporabljajo v termoelektrarnah. Zemeljski plin črpajo pred zahodno in južno obalo otoka, uvažajo ga tudi po podmorskem plinovodu iz Škotske. 95 % električne energije pridobijo v termoelektrarnah, ki poleg šote uporabljajo domači zemeljski plin ter uvožena premog in nafto. 2,5 % električne energije pridobijo v hidroelektrarnah na reki Shannon, 1,6 % pa v vetrnih elektrarnah.

Industrija

Čeprav so se tradicionalne živilska, tekstilna, steklarska in obutvena industrija v Republiki Irski v zadnjih desetletjih posodobile in preusmerile v izvoz, se je njihov pomen relativno zmanjšal. To je posledica razvoja novih delovno in tehnološko zahtevnih industrijskih panog, ki so večinoma v lasti tujih družb, predvsem ameriških, britanskih, nemških in japonskih. Velik del industrije je lociran na širših območjih Dublina in Corca, veliko tovarn je zraslo načrtno tudi v manjših mestih v notranjosti otoka.

Elektronska industrija je veljala za eno najhitreje razvijajočih industrijskih panog na Irskem. Do konca devetdesetih let 20. stoletja je država v svetovnem merilu izvozila okrog pet odstotkov računalnikov in šest odstotkov sestavnih delov za računalnike. V tistem času naj bi bila tretjina vseh osebnih računalnikov, prodanih v Evropi, sestavljena na Irskem. Ta industrijska panoga je v več kot 300 podjetjih zaposlovala nad 50.000 ljudi. Proizvodnja je doživela hud udarec s selitvijo tovrstne industrije na vzhod, predvsem na Kitajsko ter v srednjo in vzhodno Evropo. Podjetja, kot so Apple, Gateway, Intel, Dell in IBM, so svojo poslovno strategijo na Irskem večinoma spremenila, saj so se s proizvodnje strojne opreme (*hardware*) preusmerila v storitve z višjo dodano vrednostjo.

V zadnjih letih je Irsko postala vodilna v Evropi v proizvodnji računalniške **programske opreme**. Podobno kot berlinski *Silicon Allee* ali londonski *Silicon Roundabout* se tudi jugovzhodni del Dublina preobraža v tehnološki park (*technological hub*), zaradi bližine reke Liffey imenovan Silicijev dok (*Silicon Dock*). Tu imajo svoje prostore vse pomembnejše svetovne računalniške in internetne korporacije, ki razvijajo računalniške programe, kot so Google, Facebook, LinkedIn, Twitter, Zynga, HP, Dropbox in Amazon. Samo Google na Irskem zaposluje okrog 2000 ljudi. Vse te svetovno znane korporacije naj bi, kljub finančni krizi, na Irsko zvalili uspešno delo in lobiranje Urada za industrijski razvoj (*Industrial Development Authority*), visoko izobražena, mlada, angleško govoreča delovna sila, dobra prometna in sorodstvena povezanost z Združenimi državami Amerike, nizek, le 12,5 % korporacijski davek. Po pisanju britanskega dnevnika *The Guardian* naj bi svoje prispevalo tudi ugodno zmerno podnebje, saj naj bi pomagalo znižati stroške hlajenja naprav za shranjevanje elektronskih podatkov.

Mojster obdelovanja kristalnega stekla v Waterfordu, zamirajoče industrijske panoge, katere izdelke kupujejo večinoma turisti. Foto: Francisco Antunes, flickr.

Predel Ringsend v Dublinu, ki se ga je zaradi številnih visokotehnoloških podjetij oprjel vzdevek Silicijev dok (Silicon Dock). Foto: William Murphy, flickr.

Zaradi propada tradicionalne industrije so številna poslopja opuščenih tovarn preurejena za druge namene. Foto: Leni Ozis.

Pomnik protestantske delovne etike pred nekdanjo ladjedelnico Harland & Wolff v Belfastu. Foto: Peter Kumer.

Farmacevtska industrija, ki je vzniknila šele pred tremi desetletji, zaposluje več kot 20.000 ljudi in prispeva tretjino vrednosti izvoza. Največ je je v Corku in njegovi okolici ter Dublinu, deloma v okviru tujih multinacionalk, deloma v okviru domačih podjetij.

Pomembna je tudi **kemična industrija**, predvsem proizvodnja organskih spojin in predelava plastičnih mas.

Severnoirska industrija je bila v preteklosti usmerjena v ladjedelništvo, vrvarstvo ter izdelavo tekstila in oblačil. Sčasoma se je preusmerila v visokotehnološko (*hi-tech*) in kapitalsko intenzivno industrijo. Prednjačita kemijska in inženirska industrija. Inženirska je največja, osredotočena predvsem v proizvodnjo vesoljske tehnologije in težkih strojev (največji zaposlovalci so na primer podružnice podjetij Bombardier Aerospace, Caterpillar, Fujitsu, Seagate). Inženirska industrija dobro sodeluje tudi z lokalnimi univerzami, med katerimi Kraljičina univerza v Belfastu (*Queen's University Belfast*) spada med najboljše britanske univerze s tega področja.

Nekdanjega ladjedelniškega giganta Harland & Wolff je izpodrinila močna svetovna konkurenca, zato se je preusmeril v popravilo ladij ter proizvodnjo vetrnih turbin in turbin za elektrarne na morske valove. Med preostalimi industrijskimi panogami so nadpovprečno pomembne živilskopredelovalna, tekstilna in elektronska industrija. Omeniti velja še papirno, lesno in vesoljsko industrijo. Največ industrije na Severnem Irskem je na območjih Belfasta in drugih večjih mest. Del tradicionalne severnoirske tekstilne industrije so proizvodi iz lana, ki še vedno veljajo za ene boljših v Evropi.

Storitvene dejavnosti

Ena glavnih irskih storitvenih dejavnosti je turizem, ki postaja vse bolj pomemben. Na otoku kot svoje glavne adute izpostavljajo neokrnjeno naravo, kulturne znamenitosti, zdravo okolje za rekreacijo in prijazne ljudi. Že bežen ogled programov slovenskih turističnih agencij nas prepriča, da je Irsko tudi pri nas čedalje bolj priljubljen turistični cilj. Čeprav so cene razmeroma visoke, se veliko Slovencev odloči prav za pot na Irsko. Nič drugače ni drugod po Evropi. Pomen turizma v irskem gospodarstvu se je precej povečal po letu 1988, ko ga je vlada začela načrtno podpirati z vlaganjem v prometno infrastrukturo, telekomunikacije in turistične objekte. Tako se je v naslednjem petletnem obdobju dohodek od turizma realno povečal za 40 %.

Leta 2011 je Irsko obiskalo 6,2 milijona tujcev, kar je bistveno več, kot je število tamkajšnjih prebivalcev. Prihodkov od dejavnosti, neposredno povezanih s turizmom, je za približno pet milijard evrov letno, kar je sicer le slabe tri odstotke bruto domačega proizvoda, vendar turizem zagotavlja delo več kot 200.000 ljudem.

Severno Irsko je leta 2009 obiskalo 3,3 milijona ljudi, tamkajšnji prihodek od turizma je bil 1,8 milijarde evrov ali 2,8 % severnoirskega bruto domačega proizvoda. Zaradi turizma ima delo približno 40.000 Severnih Ircev. Izboljšanje političnih razmer in podobe Severne Irske v tujini bo zagotovo pripomoglo, da bo turizem v prihodnje ena od gospodarskih

POMEMBNEJŠA ZAVAROVANA OBMOČJA

● zavarovano območje

Vir podatkov: National Parks and Wildlife Service; Northern Ireland Environment Agency

Velikane stopinje (Giant's Causeway) na Severnem
Irskem privlači množico turistov. Foto: Leni Ozis.

PROMETNO OMREŽJE

- glavna cesta
- železnica
- plovna pot
- mednarodno letališče
- Dublin Airport* ime letališča
- pristanišče
- pomorska povezava

Vir podatkov: Natural Earth, DIVA-GIS

Mednarodno letališče Shannon (Shannon Airport) v bližini Limericka je bilo pred časom, ko letala še niso zmogla naenkrat preleteti zelo dolgih razdalj, strateško pomembna točka, kjer so se oskrbela z gorivom pred poleti na vzhod Severne Amerike, in v obratni smeri, po preletu Atlantika. Foto: Paul Nelhams, flickr.

panog z največjo rastjo. Poleg naravnih zanimivosti sta turistom posebej privlačna dediščina ladjedelništva in etnični oziroma z njim povezan politični spor.

Kljub legi na robu Evrope je pomembna dejavnost **promet**, kar velja še posebej za prevoze po morju in zraku.

Največja pristanišča so Dublin, Dún Laoghaire, Cork, Limerick, Rosslare in Waterford. Zelo dobre so trajektne zveze z Veliko Britanijo, pri čemer so glavne linije Dublin–Holyhead, Rosslare–Fishguard in Cork–Swansea.

Notranje plovne poti so pomembne le za turizem. Najbolj znane so vodna pot Shannon–Erne (*Shannon-Erne Waterway*, 63 km), Veliki prekop (*Grand Canal*, 249 km) in Kraljevi prekop (*Royal Canal*, 146 km).

Največji mednarodni letališči sta Dublin (leta 2012 je na njem vzletelo ali pristalo 19,1 milijona potnikov) in Belfast (leta 2012 so na njem naštehi 4,3 milijona potnikov). Irski nacionalni prevoznik je podjetje Aer Lingus, zelo uspešno in v mednarodnem merilu najbolj znano pa je zasebno letalsko podjetje za nizkocenovne prevoze Ryanair, ki mu je sorodno manjše severnoirsko, prav tako nizkocenovno podjetje Flybe.

Na Irskem je okrog 92.500 km cest in 1947 km železniških prog; mnoge so v zadnjih letih opustili.

V Merriionskem parku v
Dublinu. Foto: Peter Kumer.

PRIPOROČENE POTI

Zaradi izredne slikovitosti pravega vtisa o celotni Irski ni mogoče dobiti na eni sami nekajdnevni ekskurziji, zato za kolikor toliko poglobljen ogled priporočamo tri poti. Te je seveda mogoče združiti v eno samo in ji dodati tudi obiske preostalih zanimivih območij, ki jih vodnik podrobneje ne predstavlja. Prva pot je osredotočena na glavno mesto Dublin, ki je skupaj z okolico poselitveno težišče otoka. Druga pot po severnem delu otoka je namenjena ogledu Severne Irske, svojevrstne politične tvorbe v okviru Združenega kraljestva. Tretja pot nas vodi skozi zeleno podeželsko pokrajino ter znamenita mesta in mesteca v južnem delu otoka. Popotnik naj se sicer zgleduje po priporočilih, vendar si lahko skladno z osebnimi nagnjenji, potrebami in razpoložljivim časom pot prikroji po svoje. Čar Irske je namreč prav v tem, da s svojimi lepotami preseneča obiskovalca tudi v krajih, ki so daleč od uhojenih turističnih poti.

DUBLIN Z OKOLICO (2 DNI)

Irsko glavno mesto Dublin je nesporno trgovsko, upravno, kulturno in izobraževalno središče države. V njem živi nekaj več kot pol milijona prebivalcev, na njegovem metropolitanskem območju pa skoraj štirikrat toliko. Dublin je tudi priljubljena turistična destinacija, ki jo letno obiše kar 3,8 milijona tujih obiskovalcev. Širše mestno središče je prepredeno s turističnimi znamenitostmi, zato je njihovemu ogledu priporočljivo nameniti vsaj dva dneva. Obvladljivo je peš, dobre so tudi avtobusne povezave, uporabna sta tramvaj (LUAS) in hitra primestna železnica (DART), vožnja z avtomobilom pa zaradi pogostih prometnih zamaškov ni priporočljiva.

Reka Liffey deli mesto na severni in južni del. V 18. stoletju je bogatejši sloj živel v severnem delu, pozneje se je položaj spremenil in elitne soseske so se izoblikovale na jugu. Zaradi razdeljenosti, ki jo povzroča Liffey, Dublin dolgo ni imel enotnega središča. Zato je peš ogled mesta smiselno začeti v zgornjem delu **O'Connelllove ulice** (*O'Connell Street*) **1**, ki poteka v smeri sever–jug in je osrednja os v mestu. Oblikovana je bila v 18. stoletju, bila prizorišče številnih narodnobuditeljskih srečanj, zdaj pa je ena najpomembnejših dublinskih trgovskih ulic. Doživela je številne pretrese, njene neoklasicistične stavbe, ki so bile uničene v državljanski vojni, so bile obnovljene na začetku 20. stoletja. Ulica, ki malce spominja na pariško avenijo Elizejske poljane, je poimenovana po irskem političnem voditelju

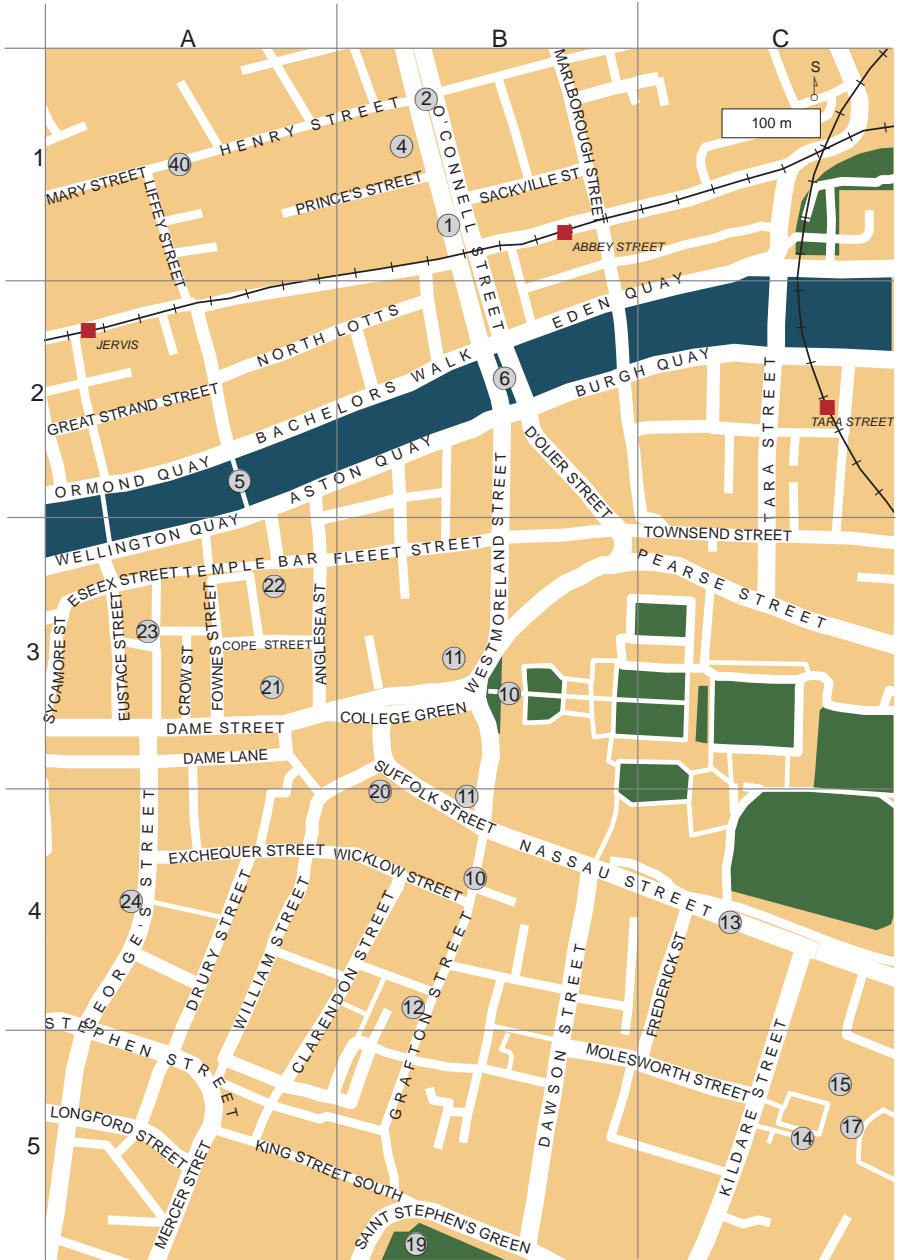

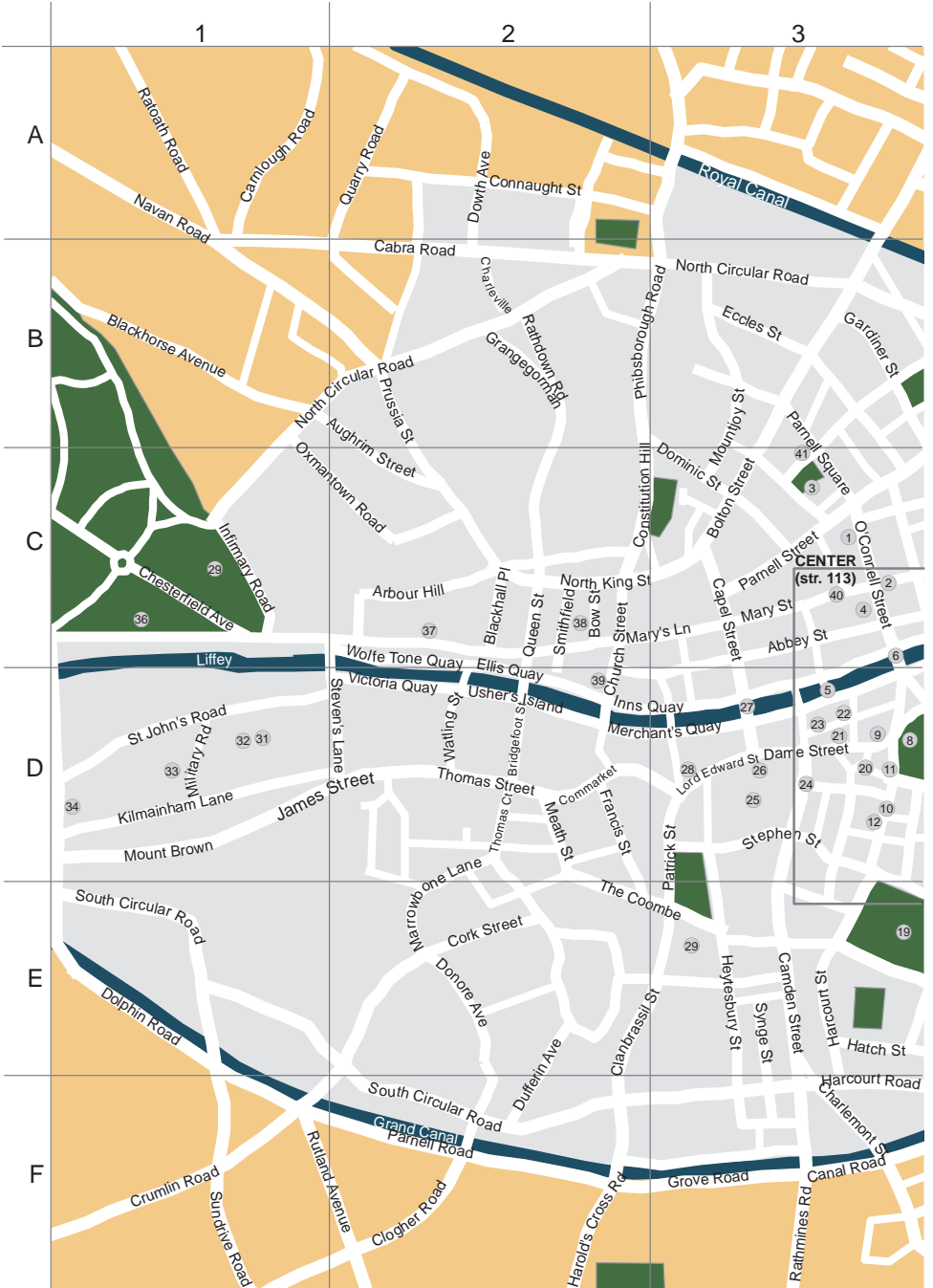
Dublinski mestni avtobus je dober način za premagovanje malo daljših razdalj. Foto: Nejc Trpin.

Danielu O'Connellu (irsko *Dónall Ó Conaill*, 1775–1847), dejavnemu v prvi polovici 19. stoletja. Njemu v čast so ob južnem delu ulice postavili spomenik, ki je delo kiparja Johna Henryja Foleyja. V sedemdesetih in osemdesetih letih prejšnjega stoletja so na izgubljanje nekdanjega sijaja ulice vplivali odsotnost urbanega načrtovanja, velika moč nepremičninskih špekulantov in gradnja neestetskih stavb na mestu porušениh viktorijanskih zgradb. Na začetku 21. stoletja je ulica doživela popolno prenovu, med katero so razširili pločnike, postavili svetilke in obnovili pročelja zgodovinskih stavb, ki so jih tudi spomeniško zavarovali. Na O'Connellovi ulici ima že nekaj let dominantno vlogo vitka, 121,2 m visoka stvaritev, imenovana **Tisočletna konica** (*Millenium Spire*, tudi *Monument of Light* in *Spire of Dublin*) **2**, najvišje javno umetniško delo iz nerjavečega jekla na svetu, ki so si ga zamislili, da bi ob njem proslavili prihod novega tisočletja. Žal je bil spomenik, ki so se ga oprijeli številni hudomušni vzdevki, dokončan šele tri leta pozneje. Kljub temu je postal priljubljeno srečevališče Dublinčanov in osrednja točka v mestu, kjer so mogoča javna zborovanja in državna praznovanja. V severnem delu O'Connellove ulice je priporočljivo obiskati še **Spominski park** (*Garden of Remembrance*) **3**, posvečen vsem, ki so umrli v vojnah za irsko neodvisnost, vključno z Velikonočno vstajo leta 1916 in Vojno za neodvisnost leta 1919.

O'Connellovo ulico v smeri proti reki Liffey z desne zaključuje **Stavba pošte** (*General Post Office*) **4**, ki velja za eno najmlajših zgradb georgijanskega obdobja. Odlikujejo jo stebriščni portik s kipi Merkurja na desni, Zvestobe oziroma Hekate na levi in Hibernije, ki poseeblja

PRIPOROČENE POTI

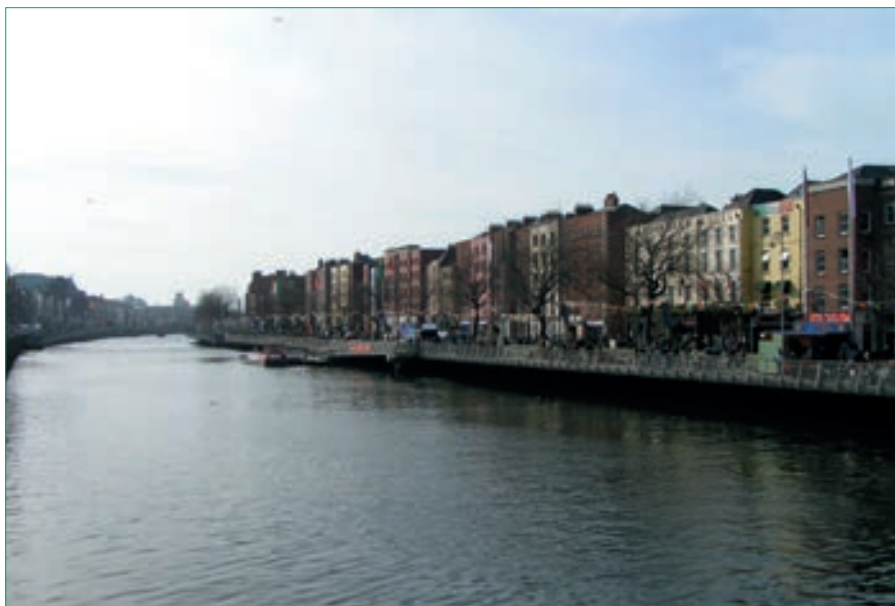

PRIPOROČENE POTI

Tisočletna konica (Millenium Spire). Foto: Klemen Kastelic.

Reka Liffey deli Dublin na severni in južni del. Foto: Lucija Lapuh.

Glavna »žila« Dublina je O'Connelova ulica (O'Connell Street). Foto: Jerneja Milost.

Slab kilometer vzhodno od O'Connellove ulice stoji na bregu Liffeyja neoklasicistična palača Carinarnica (The Custom House) iz 18. stoletja, v kateri so zdaj prostori mestne uprave. Foto: Klemen Kastelic.

Irsko, na sredi. Stavba je bila v času Velikonočnega upora sedež vodstva upornikov, zato je bila močno poškodovana. Pozneje so ji povrnili prvotni sijaj.

V mestnem središču vodi čez reko Liffey kar 13 mostov. Med najbolj znamenitimi je litoželezni **most Ha'penny** (*Ha'penny Bridge*, uradno *Liffey Bridge*) **5**, ki so ga zgradili leta 1816, da bi nadomestili sedem dotrajanih brodov. Sprva je bil poimenovan po britanskem vojvodi Wellingtonu, nato pa se ga je zaradi pol penija, kolikor je znašala mostnina, oprijelo ljudsko ime Ha'penny. Sosednji kamniti **O'Connellov most** (*O'Connell Bridge*) **6** naj bi bil edini most za motoriziran promet v Evropi, čigar širina je enaka dolžini, to je približno 50 metrov. Prvotnega, zgrajenega konec 18. stoletja, so zaradi povečanega prometa med severnim in južnim delom mesta razširili, tako da je njegova širina ustrezala širini ceste, s katero je bil povezan. Leta 2004 sta hudomušneža v most vgradila spominsko ploščo očetu Patu Noiseu, izmišljenemu katoliškemu duhovniku. Potegavščine niso odkrili kar dve leti, ko pa se je to zgodilo, je plošča postala predmet živahnih polemik med predstavniki mestne oblasti, ki so se na koncu odločile, da jo kot svojevrstno turistično zanimivost ohranijo na svojem mestu. Elegantni dvizni **Most Samuela Becketta** (*Samuel Beckett Bridge*) **7** podpira 31 železnih drogov, ki naj bi ponazarjali harfo, irski narodni instrument. Most ima vgrajen poseben mehanizem, s katerim se dvigne cestišče in omogoči prehod tudi večjim ladjam.

Nedaleč od južnega brega reke stoji elitni **Kolidž svete Trojice** (*Trinity College*) **8**. Ustanovila ga je kraljica Elizabeta I., ki je Irce želela »civilizirati« in jih oddaljiti od papeškega vpliva. Katoliški študentje vanj niso imeli vstopa vse do konca 19. stoletja. Največ turistov

Kolidž svete Trojice. Foto: Klemen Kastelic.

Martinčkanje v Merriionskem parku (Merrion Square). Foto: Leni Ozis.

obišče knjižnico in slovito čitalnico, v kateri hranijo več kot 200.000 antičnih besedil, eno najlepših knjig na svetu, Knjigo iz Kellsa (*Book of Kells*), in tudi najstarejšo keltsko harfo.

Nasproti kolidža stoji nekdanja stavba dvodomnega irskega parlamenta (*Irish Houses of Parliament*), ki je bil ukinjen leta 1800, po uveljavitvi unije z Britanijo. Zdaj so v njej poslovni prostori **Irske banke** (*Bank of Ireland*) **9**, prostori Irskega parlamenta pa so v bližnjem Leinster Housu južno od kolidža.

O'Connellova ulica se proti jugu prek ulice Westmoreland nadaljuje v živahno **Graftonovo ulico** (*Grafton Street*) **10**, ki je zaprta za motoriziran promet in kot taka ena glavnih nakupovalnih ulic v mestu. Poleg običajne množice ljudi, ki tamkaj nakupujejo, je ulica znana tudi po uličnih glasbenikih, umetnikih in pantomimikih. Ob njenem severnem robu stoji bronasti **Kip Molly Malone** (*Molly Malone Statue*) **11**, osrednje figure istoimenske pesmi, ki je postala neuradna himna Dublina in opeva lepo prodajalko rib in prostitutko, ki naj bi v 17. stoletju tudi dejansko živela. Mnogi obiskovalci se med nakupovanjem v trgovinicah ustavijo še v **Bewley's Oriental Cafe** **12**, sloviti kavarni, v kateri so si skodelico kave privoščili tudi nekateri nosilci irske literarne umetnosti, kot so James Joyce, Samuel Beckett ali pesnik in romanopisec Patrick Kavanagh (1904–1967). V kolikor ne vozite, si tu nikakor ne pozabite naročiti skodelice prave irske kave, podprte s slastnim pecivom.

Po krajšem postanku se podamo naprej po **Nassauski ulici** (*Nassau Street*) **13**, kjer je James Joyce srečal ljubezen svojega življenja Nora Barnacle (prav njej so namenjena njegova tudi v slovenščino prevedena Pisma Nori). Pot nas vodi mimo **arheološkega oddelka Irskega narodnega muzeja** (*National Museum of Ireland*) **14** z največjo svetovno zbirko keltskih starin in **Irske narodne galerije** (*National Gallery of Ireland*) **15**, v kateri hranijo obsežno zbirko slik irskih umetnikov, posebno zanimivi pa sta stalni razstavi del znamenitih italijanskih in nizozemskih slikarjev.

Preden zavijete na **Merrionsko ulico** (*Merrion Street*), si na vogalu **Merrionskega parka** (*Merrion Square*) oglejte **Kip Oscarja Wilda** **16**, elegantno in ekscentrično oblečenega književnika, ki brezskrbno počiva na granitni skali in se ozira proti svoji stari družinski hiši z naslovom **1 Merrion Square**. Wilde, ki velja za enega najpomembnejših irskih literatov, je sicer večino svojega odraslega življenja preživel v Angliji, kjer je bil, dokler ni bila razkrita njegova istospolna usmerjenost, ljubljenec višjega razreda, katerega je zabaval s svojo neizmerno duhovitostjo in pronicljivostjo.

Nasproti Merrionskega parka stoji **Leinster House** **17**, nekdanji dvorec leinsterskega vojvode, v katerem ima dandanes prostore **Irski parlament** (*Oireachtas Éireann*). Vsekakor velja obiskati hišo **Številka 29** (*Number 29*) **18** na bližnji ulici Lower Fitzwilliam Street. Stavba je ena najboljših primerov georgijanske arhitekture, v njej pa je urejen **Georgijanski hišni muzej** (*Georgian House Museum*), kjer se obiskovalec lahko pobleže seznaniti z vsakodnevnim življenjem nekdanjega dublinskega meščanstva.

Pot nadaljujemo proti zahodu, proti enemu največjih parkov v mestnem središču **St. Stephen's Green** **19**. Razprostira se na mestu nekdanjega močvirja ob tedanjem južnem robu Dublina. V drugi polovici 17. stoletja je dublinska mestna oblast (*Dublin Corporation*) nekdanji pašnik na takrat skupnem zemljišču zamejila in prodala ozemlje okrog njega. Okrog pašnika so kmalu zrastle nove stavbe, zgrajene v georgijanskem slogu, zelene površine pa so

Ulični utrip v Temple Baru. Foto: Peter Kumer.

Lokal s tradicionalno irsko glasbo v Temple baru. Foto: Lucija Lapuh.

začeli preobražati v parkovne. Zato se je v ta del mesta naselil premožnejši sloj. Na pobudo vplivne družine Guinness so park za javnost odprli šele v 19. stoletju.

Na poti do Dame Streeta na križišču treh cest stoji nekdanja **Cerkev svetega Andreja** (*Saint Andrew's Church*) **20**, ki ima po mnogih rušenjih, gradnjah in prenovah zdaj gotsko podobo. Leta 1995 jo je kupilo podjetje *Dublin Tourism*, jo restavriral, da bi ponovno zaživela v nekdanjem sijaju, in v njej uredilo osrednje dublinsko turistično-informacijsko središče.

Mimo razvpite stavbe nekdanje **Irske centralne banke** (*Central Bank of Ireland*) **21**, ki je pred uvedbo evra izdajala bivšo nacionalno valuto irski funt, se podamo v labirint ozkih in z granitom tlakovanih srednjeveških ulic, ki se jih je oprijelo ime **Temple Bar** **22**. Tamkaj so številne galerije, starinarnice, trgovinice z oblačili, spominki in rokodelskimi izdelki ter seveda mnogi pubi in restavracije. Tu je središče dublinskega nočnega življenja, ki z barvitimi lučmi, uličnimi umetniki in živo glasbo zaživi takoj, ko se zmračí. Posebna zanimivost Temple Bara je **Stena slavnih** (*Wall of Fame*) **23**, na kateri visijo fotografije irskih glasbenih talentov. V stavbi za njo je imel prostore muzej, posvečen irski glasbi, ki pa je trenutno zaprt in ga nameravajo preseliti na novo lokacijo. Ker je Temple Bar najbolj turistično oblegani del mesta, se mu marsikateri popotnik izogne in raje obišče stranske ulice na drugi strani Dame Streeta, ki ima podobno ponudbo trgovinic in restavracij, le da je gneča manjša, cene pa so precej bolj dostopne. Irski pubi poleg najrazličnejših piv za moški svet in ciderjev za nežnejši spol nudijo tudi tople menije z večinoma ocvrto irsko hrano.

Po odmoru za kosilo se po Dame Streetu odpravimo proti zahodu. Pot nas mimo **George Street** **24**, bohemske ulice s številnimi kavarnami, starinarnicami, klubi za istospolno usmerjene, trgovinami z zdravo prehrano in blagom iz druge roke, ter viktorijanske stavbe pokrite tržnice **George's Street Arcade** vodi do **Dublinskega gradu** (*Dublin Castle*) **25**. Grad je bil vse do leta 1922, ko so podpisali anglo-irsko pogodbo in je nastala Irska svobodna država, sedež britanske uprave na Irskem. Zdaj ima v stavbah, ki so večinoma iz 18. stoletja, prostore Vlada Republike Irske. V 18. stoletju je bila zgrajena tudi neoklasicistična **Dublinska mestna hiša** (*Dublin City Hall*) **26**. Stoji na koncu ulice Parliament Street, ki je južno nadaljevanje ulice Capel Street na severni strani reke Liffey; spaja ju širok **Grattanov most** (*Grattan Bridge*) **27**, ki se je nekdanj imenoval Essex Bridge. Stavbo mestne hiše odlikuje ogromna kupola nad prostorno sprejemno dvorano, ki jo podpira 12 stebrov.

Malo naprej proti zahodu stoji katoliška **Kristusova katedrala** (*Christ Church Cathedral*) **28**, imenovana tudi **Katedrala svete Trojice** (*The Cathedral of the Holy Trinity*). Ustanovljena je bila daljnega leta 1028 in je najstarejša od treh katedral v Dublinu. Kot romarska cerkev je eden najbolj obiskanih objektov v mestu; v njej pogosto prirejajo tudi koncerte. V eni največjih kript na Britanskem otočju stoji grobnica Strongbowa (1130–1176), voditelja Normanov, ki so Dublin zasedli leta 1170.

Nedaleč v stran, proti jugu, stoji **Katedrala svetega Patrika** (*Saint Patrick's Cathedral*) **29**, ki Kristusovo katedralo prekaša v velikosti in se bohota s 66-metrskim koničastim zvonikom. Kot nacionalna katedrala irske Cerkve je s 74 m dolžine najdaljša cerkvena stavba v državi.

Dober kilometer proti zahodu stoji na mestu nekdanje fermentacijske tovarne St. James's Gate Brewery za proizvodnjo piva turistična zanimivost **Guinnessovo skladišče** (*Guinness Storehouse*) **30**. Osrednja stavba kompleksa ima sedem nadstropij, ki obdajajo atrij v obliki

Kristusova katedrala (Christ Church Cathedral). Foto: Klemen Kastelic.

Katedrala svetega Patrika je ena najbolj mogočnih cerkvenih stavb na Irskem. Foto: Nejc Trpin.

Skladiščenje piva v Guinnessovi pivovarni. Foto: Nejc Trpin.

kozarca za Guinness. V posameznih nadstropjih se obiskovalec seznanja s postopkom izdelave tega »žametnega zlata« in njegovimi poglavitnimi sestavinami, z življenjem družine Guinness ter zgodovino oglaševanja tega piva. V najvišjem nadstropju je *Gravity Bar*, kjer obiskovalcem postrežejo s pintom (0,57 litra) slovitega irskega Guinnessa. Skozi stekleno steno se odpira prelep pogled na mestno panoramo.

Še dlje proti zahodu je **Kraljeva bolnišnica Kilmainham** (*Royal Hospital Kilmainham*) **31**, ki stoji v istoimenskem dublinskem predelu. Zgrajena je bila v 17. stoletju kot dom za upokojene vojake in je to vlogo ohranila še več kot 250 let. Stavbo v enakem slogu kot kompleks stavb v pariškem sedmem okrožju odlikujeta formalna fasada in široko dvorišče. Na začetku 20. stoletja, ko se je osamosvojila Irska svobodna država, je bila stavba v igri, da bi gostila irski parlament. Na koncu je prevladalo mnenje, naj parlament ostane tam, kjer je začasno že deloval, torej v *Leinster Housu*. Zdaj v stavbi nekdanje bolnišnice deluje **Irski muzej sodobne umetnosti** (*Irish Museum of Modern Art, IMMA*) **32**. Nekaj sto metrov zahodno od bolnišnice je nekdanje javno pokopališče **Bully's Acre** **33**. Slovi predvsem po tem, da so iz njega množično kradli trupla, ki so končala bodisi v zasebnih zbirkah kirurgov ali pa v dublinskih secirnicah.

V istem predelu Dublina je tudi **Kilmainham Gaol** **34**, nekdanji zapor, ki je preurejen v muzej. V zaporu so bili med letoma 1796 in 1924 zaprti številni irski uporniki, zato ima med Irci velik zgodovinski in simbolni pomen. Znotraj slikovitega muzeja so posneli tudi številne filme, med njimi *The Italian Job* (1969), *The Babe* (1992) in V imenu očeta (*In the Name*

Osrednja dvorana zapora Kilmainham Gaol, v kateri so posneli tudi prizore za glasbeni videospot A Celebration skupine U2. Foto: Peter Kumer.

Wellingtonov spomenik v parku Phoenix je postavljen v čast in spomin britanskega državnika Arthurja Wellesleyja, prvega grofa Wellingtonskega (1769–1852). Foto: Klemen Kastelic.

of the Father, 1993), leta 1982 pa je v njem skupina U2 posnela sloviti videospot za svojo uspešnico *A Celebration*.

Nedaleč od železniške postaje Heuston (*Heuston Station*), ki velja za eno pomembnejših na Irskem, je eden od mnogih vhodov v **park Phoenix** (*Phoenix Park*) **35**, ki s površino 707 hektarjev in obsegom 11 kilometrov velja za enega največjih ograjenih mestnih parkov v Evropi. Vključuje skrbno negovane travnike, drevorede, že od 17. stoletja pa se v njem pase tudi čreda jelenjadi. Od 12. stoletja so si ga iz rok v roke podajali številni plemiči. Za javnost ga je šele leta 1745 odprl grof Chesterfield. Med najbolj znamenitimi objekti v parku so **Rezidenca predsednika Republike Irske** (angleško *The residence of the President of Ireland*, irsko *Áras an Uachtaráin*), 35 metrov visok **Papeški križ** (*Papal Cross*), postavljen ob obisku papeža Janeza Pavla II. leta 1979, ko se je maše na prostem udeležilo več kot milijon ljudi, **Wellingtonov spomenik** (*Wellington Monument*) **36**, granitni obelisk, ki je z višino 62 m največji obelisk v Evropi, ter **dvorec Deerfield** (*Deerfield Residence*), v katerem je rezidenca veleposlanika Združenih držav Amerike.

V parku je tudi dublinski živalski vrt, ki je bil kot tretji na svetu odprt leta 1831 in je seveda največji na Irskem. Med živalmi so najbolj obiskani levi. V tem živalskem vrtu se je skotil lev *Slats*, katerega podobo so uporabili za slavno maskoto ameriškega filmskega studia *Metro Goldwyn Mayer*.

Po ogledu parka, ki je na severnem, levem bregu reke Liffey, se po isti strani reke podamo nazaj proti središču mesta. Na poti je v nekdanji Collinsovi vojašnici (*Collins Barracks*)

Oddelek za okrasne umetnosti in zgodovino (*Department for Decorative Arts and History*)

37 Irskega narodnega muzeja. V vojašnici so bili tri stoletja neprekinjeno nastanjeni najprej britanski in nato irski vojaki. V muzeju med drugim hranijo zbirko irskega denarja, srebrnino, pohištvo, keramiko, izdelke iz stekla in eksponate iz ljudskega življenja ter ljudskih šeg, navad in običajev.

Naslednja postaja je **Destilarna Old Jameson** (*Old Jameson Distillery*) **38**, priljubljena predvsem med ljubitelji viskija, v bližini pa je tudi povsem nov **Billion Euro House**, muzej, posvečen izključno evrski valuti.

Obiska vredna je anglikanska protestantska **Cerkev svetega Michana** (*Saint Michan's Church*) **39** na Cerkveni ulici (*Church Street*). Zgrajena je bila v 17. stoletju na mestu nekdanjega vikinškega svetišča. Čeprav je njena zunanost dokaj nezanimiva, se notranost ponaša z odličnim lesenim okrasjem in orglami iz 18. stoletja, na katerih naj bi nastajalo delo *Mesija* baročnega skladatelja Georga Friedricha Händla. V cerkveni kripti hranijo mumificirana trupla redovnic, ki so umrle pred 400 leti, dvometrskega moža, ki naj bi bil križar, ter bratov Shears, odvetnikov, ki so ju britanski vojaki usmrtili med uporom leta 1798.

Pot proti središču severnega dela mesta nas vodi po **Henryjevi ulici** (*Henry Street*) **40**, kjer so mnoge veleblagovnice. To je ena bolj obljudenih ulic v Dublinu, z živahnim dogajanjem, ki ga dodatno popestrijo različni glasbeniki in igralci.

Izlet po Dublinu je smiselno zaključiti na **Parnellovem trgu** (*Parnell Square*) **41**, kjer je **Dublinski pisateljski muzej** (*Dublin Writers Museum*), posvečen slavnim irskim literatom, kot so James Joyce, George Bernard Shaw in William Butler Yeats.

Po ogledu mesta je čas za oddih v enem izmed bližnjih pubov, kake restavraciji ali trgovini, morda pa tudi za obisk bližnjega športnega stadiona **Croke Park** **42** na bregu Kraljevega prekopa (*Royal Canal*), kjer med drugim prirejajo tekme v gelskem nogometu, ene od najbolj priljubljenih športnih panog na Irskem.

Zatem se odpravimo v okolico mesta. **Howth** je majhno ribiško mestece severovzhodno od Dublina. Priljubljena točka nedeljskih izletnikov je predvsem zaradi bližnjega polotoka, ki ga z vseh strani obdajajo strme pečine. Kraj je najlažje dosegljiv z DART-om, hitro železniško povezavo iz središča prestolnice. Po polotoku je urejena krožna pot, ki ponuja osupljivo panoramo. Na poti je tudi 13 m visok **svetilnik Baily** (*Baily Lighthouse*), ki je opazen celo iz Dublina. Odprt je samo enkrat letno, med poletnim festivalom *Howth Peninsula Festival*. V lepem vremenu se proti jugu odpira pogled proti Dublinu in zalivu pred njim. Ob prihodu nazaj na postajališče se je med čakanjem na vlak priporočljivo na hitro sprehoditi po mestecu z dobro ohranjeno tradicionalno arhitekturo, lahko pa obiščete tudi **Narodni prometni muzej** (*National Transport Museum*), ki hrani 100 pomembnih eksponatov iz zgodovine irskega prometa.

Dún Laoghaire je obmorsko mesto na suburbanem območju Dublina, 12 km južno od središča glavnega mesta. Dún je irski izraz za pristanišče, Laoghaire pa je bil kralj, ki si je v petem stoletju ta kraj izbral za svoj sedež, še preden so na otok pripluli Vikingi iz Skandinavije. Angleži so ga v 11. stoletju preimenovali v Dunleary, da so lahko lažje izgovarjali njegovo ime. V 19. stoletju ga je britanski kralj Jurij IV. preimenoval v Kingstown. Leta

SATELITSKI POSNETEK DUBLINA Z OKOLICO

Malahide

Vir posnetka Landsat 8: Ameriški geološki zavod (U. S. Geological Survey)

mednarodno letališče

Howth

Dublin Northside

Bull Island

Dublin

Dublinski zaliv

Dublin Southside

Blackrock

Dún Laoghaire

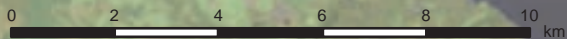
Tallagh

Sandyford

obvoznica

Bray

Wicklow Mountains

1921, leto preden so se Irci osvobodili izpod britanskega jarma, je mestni svet izglasoval, naj kraj prevzame prvotno ime Dún Laoghaire.

Mesto je od nekdanj vstopna točka v Dublin z britanske strani. Središče mesta je pristanišče, ki ga varujeta **granitna pomola**. Med sprehajalci je posebno priljubljen **Vzhodni pomol** (*East Pier*), kjer je tudi **glasbeni paviljon**, ki so ga nazadnje obnovili leta 2010. Južno od pristanišča je Scotsman's Bay, kjer je bilo nekoč viktorijansko zabavišče z urejenimi sprehajalnimi potmi, zavetišči in kopališči. V zadnjih letih so vse glasnejše pobude za obnovo teh zapuščenih kopaljš ob promenadi.

Daleč od dublinske urbane džungle je **Malahide**, nekdanja samostojna vasica s pristaniščem. Pred širitvijo dublinskega predmestja jo varuje posestvo barona Talbota Malahidskega z lepo negovanim parkom, ki se širi na površini dobrega kvadratnega kilometra. V njegovem središču stoji **dvorec Malahide** (*Malahide Castle*) iz 12. stoletja, ki ga je dala zgraditi vplivna rodbina Talbot in ga imela v lasti kar 791 let. Zdaj je dvorec odprt tudi za obiskovalce. Vasica ostaja dokaj lepo ohranjena, nekoč mirna marina pa se je razvila v živahno središče s prijetno promenado, restavracijami in trgovinami. Marino je mogoče obiskati s hitrim čolnom iz Dublina, ki vas lahko popelje tudi po Dublinskem zalivu (*Dublin Bay*).

Dlje proti jugu se pne hribovje **Wicklow Mountains**, najobsežnejše neprekinjeno hribovito območje na Irskem. Sestavljeno je večinoma iz granita, ki ga obdajata blestnik in starejši kvarcit. Njegov najvišji vrh je Lugnaquilla (925 m). Hribovje se je izoblikovalo v kaledonski orogenezi na začetku devona in sestavlja del granitne Leinsterske verige (*Leinster Chain*), ki se na Irsko razteza z Velike Britanije. Hribovje so preoblikovali ledeniki v zadnji ledeni dobi. Najpomembnejši rudi, ki so ju tamkaj kopali, sta baker in svinec. V 18. stoletju je izbruhnila tudi kratka epizoda zlate mrzlice. V hribovju izvirajo reke Liffey, Dargle, Slaney in Avoca, tamkajšnji slap Powerscourt pa je z 121 metri vodnega padca najvišji na Irskem. Voda iz teh rek se izkorišča v hidroelektrarnah, namenjenih oskrbi z električno energijo Dublina in okolice. Pomembnejši naravni habitati so šotišča, resave, pašniki in mešani gozdovi.

Običajno izhodišče za pohode po hribovju je ledeniška dolina **Glendalough**, po naše 'Dolina dveh jezer'. Tamkajšnji samostan, ki je postal središče zgodnjekrščanske Cerkve na Irskem, naj bi v šestem stoletju ustanovil sveti Kevin. Samostan in spremljevalne stavbe so bile v 14. stoletju uničeni, nekateri objekti iz tega obdobja so se vendarle ohranili. Mednje spada **okrogli stolp**, ki je visok kar 34 metrov, njegov obseg pa je 16 metrov. To je eden najbolj znanih primerov tovrstnih stolpov, ki so jih gradili skoraj izključno na Irskem. Čeprav se strokovnjaki o njihovem namenu še niso povsem zedinili, so bili stolpi najverjetneje namenjeni opazovanju, v primeru napada pa so se vanje zatekli ogroženi ljudje. V nekaterih stolpih so bili tudi prostori za zvonove. V Glendaloughu so ostali ohranjeni tudi **katedrala**, **kamnita cerkev** in **okrašeni križi**. Samostanska vas, ledeniška jezera in okrogli stolp so blizu parkirišča, zato so zelo primerna destinacija za nedeljske izletnike. Po hribovju so urejene poti tudi za zahtevnejše pohodnike.

V Dublinskem zalivu, nedaleč od središča Dublina, leži **Bull Island**, pravilneje **North Bull Island**, kar lahko poslovenimo v 'Bikov otok' oziroma 'Severni Bikov otok'. Razpotegnjeni otok je dolg približno pet kilometrov in širok 800 metrov. Dosegljiv je z mestnim avtobusom. Lesen most, ki ga povezuje s **Parkom svete Ane** (*Saint Anne's Park*) v severovzhodnem delu

Pogled na ledeniško preoblikovano osrčje hribovja Wicklow Mountains. Foto: Peter Kumer.

Za Wicklow Mountains so značilni tudi barja, resave in smrekovi nasadi. Foto: Nataša Pavšek.

Samostanski kompleks z okroglim stolpom v ledeniško preoblikovani dolini Glendalough. Foto: Peter Kumer.

Kamnita Cerkev svetega Kevina (Saint Kevin's Church) v Glendaloughu. Foto: Nataša Pavšek.

Dublina, je bil zgrajen leta 1819. V bližini je že od konca 19. stoletja golf igrišče, na otoku je tudi nekaj stalnih prebivalcev. Otok, ki je med Dublinčani izredno priljubljen cilj nedeljskih izletov, se povečuje na račun kopičenja morskega mulja iz zaliva. Njegova peščena plaža Dollymount Strand je nastala zaradi človekove dejavnosti v zalivu. Ob lepem vremenu si obiskovalci otoka privoščijo piknike, pogumnejši in bolj zagnani pa se lotijo vodnih športov. Na plaži Dollymount se mnogi Dublinčani učijo voziti avto; v ta namen so postavljene opozorilne table z omejitvijo hitrosti. Na plaži so posneli tudi mnoge filme, med drugim irski glasbeni film Enkrat (*Once*, 2007), ki je bil nagrajen z oskarjem za najboljšo originalno skladbo.

SEVERNI DEL OTOKA (4 DNI)

Severna Irska je državna tvorba, ki je nastala, ko je leta 1921 britanski parlament odobril razdelitev otoka na dva dela. Medtem, ko se je v naslednjih letih na jugu oblikovala Irska svobodna država, je manjši severni del otoka ostal pod okriljem Združenega kraljestva, vendar s precejšnjo politično avtonomijo. Ta del so stoletja pretresali krvavi nemiri z vrhuncem v trideset let trajajoči državljanski vojni, ki se je končala s premirjem paravojaških skupin leta 1994. Kljub pretresljivi preteklosti Severno Irsko vsako leto obišče več tako domačih kot tujih turistov. Poleg bogate kulturne dediščine v mestih so zanje izredno privlačne naravne znamenitosti, zlasti tiste vzdolž Antrimске obale (*Antrim Coast*), ki obrobja skrajni severovzhodni del otoka, medtem ko je svetovno znana naravna znamenitost Velikanove stopinje (*Giant's Causeway*) na njegovi severni obali.

1. dan: Belfast

Ob obisku Belfasta se je skoraj nemogoče izogniti njegovi težavni preteklosti, saj je mesto prepredeno z območji, kjer so v polpretekli zgodovini potekali krvavi medetnični ulični spopadi in nemiri, ter obeležji, ki spominjajo nanje. A mesto, ki se je razvilo ob izlivu reke Lagan v Severni preliv (*North Channel*), obiskovalcu ponuja še marsikaj. Za sprehode mimo muralov, ogleda odličnih primerkov edvardijske, viktorijanske in sodobne arhitekture ter obiske številnih kulturnih ustanov, kakršna je spektakularni muzej, posvečen Titaniku, si je smiselno vzeti ves dan in v Belfastu nemara celo prenočiti. Da bi bolje doživeli mesto in razumeli probleme meščanov, je priporočljivo prebrati romana *Making Sense of the Troubles* (David McKitterick 2012) in *Belfast Diary* (John Conroy 1995), saj trideset let trajajoči severnoirski konflikt obravnava na svojstven način. Med filmi izstopa *Boksar* (*The Boxer*, 1997), zgodba o političnem zaporniku, ki se vrne iz zapora in želi v Belfastu zaživeti normalno življenje, a okoliščine temu niso naklonjene.

Belfast se je začel hitreje razvijati in konkurirati Dublinu šele ob pojavu industrializacije v 17. in 18. stoletju. Trgovanje s kmetijskimi izdelki v pristanišču je zamenjalo izvažanje industrijskih izdelkov, saj se je Belfast ponašal s številnimi predilnicami lanu, bombažno

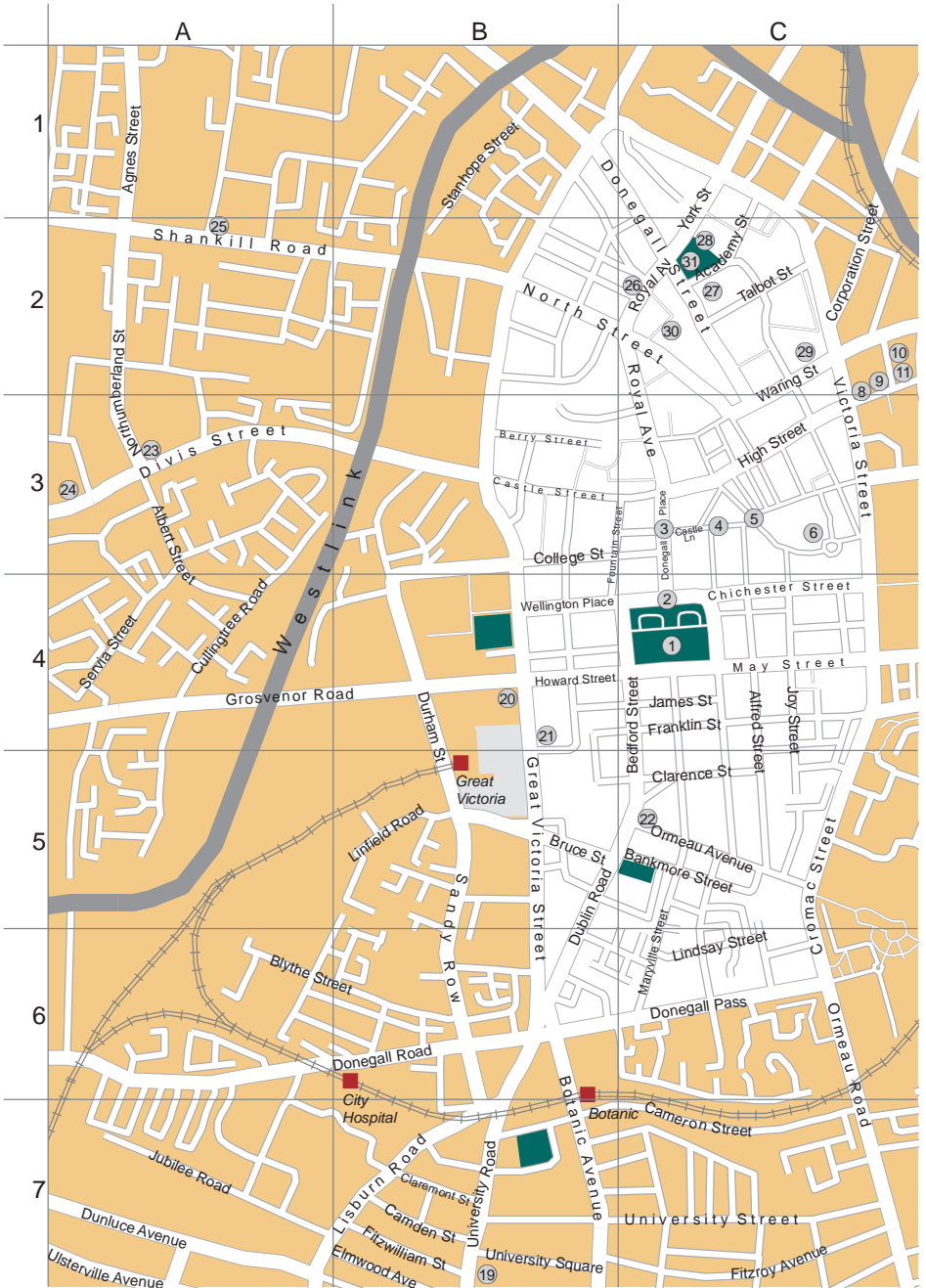
V belfastki ladjedelnici Harland & Wolff so naredili tudi nesrečno potniško ladjo Titanik. Foto: Peter Kumer.

industrijo, livarnami in plinarnami. Do srede 19. stoletja je postal glavno pristanišče na Irskem; skozenj je šla kar polovica irskega izvoza platna.

Izjemnega pomena za mesto je tudi ladjedelništvo, ki se je začelo razvijati konec 18. stoletja. Prvi leseni parnik je bil dokončan leta 1820, prva železna ladja pa leta 1838. Leta 1845 so poglobili pristanišče, leta 1849 pa zgradili Viktorijin prekop (*Victoria Channel*), ki je omogočil plovbo iz pristanišča v jezero Lough Neagh. Velikega pomena za tamkajšnje ladjedelništvo je bilo podjetje, ki ga je leta 1853 na bližnjem otoku Queens Island, nasproti dokov, ustanovil Robert Hickson. Pozneje ga je prodal in kmalu je prišlo v skupno last Edwarda Harlanda in Gustava Wilhelma Wolffa. V ladjedelnici so zgradili številne ladje, med katerimi imajo svetovni sloves White Star, Olympics, Britannic in seveda Titanik. Ostanek tega zgodovinskega obdobja sta rumena žerjava z napisom H&W, ki še vedno kraljujeta v mestni veduti. Zaradi njune mogočnosti se ju je oprijel vzdevek Samson in Goljat, kot sta se imenovala znana svetopisemska junaka.

Med letoma 1858 in 1900 se je število zaposlenih v ladjedelnicah povečalo s 100 na 9000, kar je Belfast postavilo na svetovni zemljevid. Izdelovali so tako bojne ladje kot potniške čezoceanke. Ko se je povpraševanje po tovrstnih izdelkih zmanjšalo, so se podjetja preusmerila v preurejanje plovil, izgradnjo naftnih ploščadi v Severnem morju ter letalsko (Shorts) in vojaško industrijo, ki je ohranila proizvodne hale v vzhodnem delu mesta, blizu letališča. Podjetje H&W se je specializiralo za gradnjo vetrnih elektrarn na morju.

Število predilnic lanu se je povečalo do te mere, da je Belfast na začetku 19. stoletja

PRIPOROČENE POTI

1	mestna hiša	C4
2	Donegalski trg	C4
3	Donegall Place	C3
4	Castle Lane	C3
5	Duh Belfasta	C3
6	Victoria Square	C3
7	Tržnica svetega Jurija	D4
8	Albert Clock Tower	C2
9	Queens Square	C2
10	Custom's House Square	C2
11	carinarnica	C2
12	Lagan	D4
13	Waterfront Hall	D4
14	Lagan Weir	D2
15	Odyssey Arena	D1
16	Titanic Belfast	E1
17	Short Strand	E3
18	pregrada	E3
19	Kraljičina univerza	B7
20	Grand Opera House	B4
21	Crown Liquir Saloon	B4
22	BBC Northern Ireland	C5
23	Mednarodni zid	A3
24	Falls	A3
25	Shankill	A2
26	centralna knjižnica	C2
27	Katedrala svete Ane	C2
28	Ulstrska univerza	C2
29	Bombažno dvorišče	C2
30	Pisateljski trg	C2
31	Katedralni vrtovi	C2

postal največji proizvajalec platna na svetu, zato si je prislužil vzdevek »Linenopolis«. Ročno tkanje v tekstilni industriji so v petdesetih letih 19. stoletja nadomestile strojne statve. V sedemdesetih letih je bilo povpraševanje po platnu večje od proizvedenih bombažnih tkanin, kar je spodbudilo razvoj strojne industrije. V šestdesetih letih 19. stoletja se je povečala tudi lokalna pridelava bombaža, saj je zaradi državljanske vojne ameriški bombaž postal nedostopen.

Kraljičina univerza (*Queen's University*) je začela delovati leta 1849, carinarnica (*The Customs House*) leta 1857, mestna hiša (*City Hall*) pa leta 1906. Status mesta je bil Belfastu podeljen šele leta 1888, četudi je bilo v njem že sedem let prej vzpostavljeno omrežje tramvajev, ki so jih vlekli konji. Sprva so tramvaji letno prepeljali milijon potnikov, do leta 1891 je njihovo število naraslo na 10 milijonov in do leta 1904 na 28 milijonov.

Med letoma 1757 in 1841 se je prebivalstvo Belfasta z 8500 povečalo na 75.000 (Dublin je imel takrat 233.000 prebivalcev). Največja absolutna rast je bila med letoma 1871 in 1901, ko se je število prebivalcev s 175.000 povečalo na 349.000.

V tem obdobju je prišlo do prave eksplozije stanovanjske gradnje, še posebej v južnem delu mesta. Korenite so bile tudi socialno-gospodarske in kulturne spremembe. Z naglo rastjo katoliškega mestnega prebivalstva so se od poznih petdesetih let 19. stoletja vseskozi pojavljali nemiri med katoliki in protestanti. V 20. stoletju, še posebej po letu 1950, sta tuja konkurenca in povečana raba bombaža v tekstilni industriji povzročili močno zmanjšanje delovnih mest v industriji platna. Med gospodarsko krizo v tridesetih letih prejšnjega stoletja je zašlo v težave tudi ladjedelništvo. Zaton industrije se je nadaljeval v drugi polovici 20. stoletja. Severni Irci so bili primorani za finančno pomoč zaprositi London, ob tem pa zaradi medetničnega nasilja niso zmogli slediti vzponu »keltskega tigr« v neposredni sosesčini.

Suburbanizacija, nemiri med prebivalstvom in reorganizacije v zadnjih desetletjih so prispevali k zmanjšanju števila prebivalcev v mestnem jedru, seveda pa Belfast ostaja gospodarsko središče Severne Irske. Kot takšno je tudi tamkajšnje vodilno zaposlitveno središče, saj zagotavlja delovna mesta skoraj 30 % delovno aktivnim prebivalcem, širša urbana regija Belfasta pa kar polovici. Že leta 1999 so na poti v mesto in iz njega našteji skoraj 300.000 vozil dnevno. Na delo v Belfast se vozijo iz bližnjih krajev Castlereagh, Newtownabbey in Lisburn, večina zaposlenih pa vendarle živi znotraj območja mesta.

Ogled Belfasta začnemo pri **mestni hiši** (*Belfast City Hall*) **1**, ki mestno središče deli na trgovski severni in poslovni južni del. Na njenem mestu je nekoč stalo poslopje *White Linen Hall*, sedež pomembne mednarodne korporacije za trgovanje z lanenim platnom. Načrte za mestno hišo so začeli pripravljati leta 1888, ko je Belfast od kraljice prejel mestne pravice. Poslopje v novobaročnem slogu so gradili v letih 1898–1906 in zidavo financirali s prihodki iz plinarske industrije. Po njegovem vzoru sta bili zgrajeni tudi mestna hiša v južnoafriškem Durbanu in glavna pristaniška stavba v angleškem Liverpoolu (*Port of Liverpool Building*). V stavbi imata prostore mestni svet in župan Belfasta. Njena fasada je prekrita s portlandskim apnencem. Stavba se ponaša tudi z zaprtim atrijem, štirimi stolpiči in kupolo, ki dominira v mestni silhueti. Poleti je park pred stavbo priljubljeno shajališče številnih meščanov in obiskovalcev, ki na negovani travi poležavajo v času kosila ali ob koncu delovnega dne. V

parku so tudi spomeniki, posvečeni kraljici Viktoriji, ameriškim vojakom v prvi svetovni vojni, Titaniku, Siru Edwardu Harlandu in drugim.

Mestna hiša stoji na **Donegallskem trgu** (Donegall Square) **2**, ki ga obdajajo številne stavbe, v katerih imajo prostore banke in druge storitvene dejavnosti. Proti severu se trg nadaljuje v **Donegall Place** **3**, osrednjo trgovsko ulico v mestu. Krasijo jo z bakrom obloženi stilizirani jambori, v katere so vgravirana imena nekaterih najbolj znanih ladij, zgrajenih v Belfastu – Titanic, Oceanic, Britannic, Laurentic, Celtic, Nomadic in Traffic. Jambori, ki naj bi pripomogli ustvariti povezovalno identiteto meščanov, temelječo na ladjedelniški tradiciji, so del projekta *Belfast Streets Ahead*, vrednega kar 28 milijonov funtov.

Zavijemo v **Castle Lane** **4** in pot peš nadaljujemo po ulici, na kateri so številne trgovine, vse do spomenika **Duh Belfasta** (*Spirit of Belfast*) **5**, ki se ga je oprijel vzdevek »čebulni kolobarji«. Spomenik, ki so ga slovesno odkrili leta 2009, simbolizira teksturo in belino lanenega platna ter moč in lepoto ladjedelništva, dveh pomembnih segmentov nekdanjega belfastskega gospodarstva. Izdelal ga je newyorški umetnik Dan George.

Nedaleč vstran je nakupovalno središče **Victoria Square** **6**. V središču zgradbe je steklena kupola s premerom 35 metrov. Kupola prekriva trg, kjer se stikajo številne nakupovalne uličice v kompleksu. Tik pod njenim vrhom je razgledna ploščad, s katere se odpira pogled na mesto in nekatere njegove znamenitosti.

Nekaj korakov južneje je **Tržnica svetega Jurija** (*Saint George's Market*) **7**, ki velja za eno boljše založenih pokritih tržnic na otoku in tudi v Združenem kraljestvu. V viktorijanskem slogu je bila zgrajena med letoma 1890 in 1896. Ob petkih je namenjena izključno prodaji mešanega blaga (*Variety Market*), denimo sadja, zelenjave, starin, knjig, oblačil in rib. Oddelek z ribami, ki ga sestavlja 23 stojnic, slovi kot vodilna drobnoprodajna ribja tržnica na otoku. Ob sobotah je tržnica namenjena prodaji kulinaričnih specialitet in ročnih izdelkov (*City Food and Craft Market*), na nedeljski tržnici (*Sunday Market*) je poudarek na lokalnih obrtniških in umetniških izdelkih. Pozornemu obiskovalcu ne uideata majhni skulpturi, posvečeni gosaku Alecu, ki je živel v dvajsetih letih prejšnjega stoletja, menda redno obiskoval tržnico in celo spremljal okoliške otroke v šolo. Leta 1926 je nesrečno poginil v prometni nesreči, ko ga je zbil voznik tovornjaka. Priljubljenemu ptiču v čast so pred vrati postavili **spomenik s podobo gosaka in dekletca**, ki ga boža po vratu, pa tudi spominsko ploščo.

Albert Memorial Clock Tower **8** je stolp z uro iz leta 1869, ki stoji na trgu Queen's Square. Stolp iz peščenjaka je zgrajen v gotskem slogu. V njegov zahodni del je vgrajen kip princa Alberta, v notranjosti je dvotonski zvon. Ker je bil zgrajen na lesenih kolih na močvirnatih tleh ob pritoku Lagana reki Farset se nagiba, tako da njegov zgornji del od navpičnice odstopa že za 1,2 metra. V bistvu gre torej za poševni stolp. V preteklosti so se pri njem zadrževale prostitutke, ki so vabile mornarje, zdaj pa sta tam nova trga **Queen's Square** **9** in **Custom's House Square** **10**, namenjena javnim prireditvam. Krasijo ju dresa, vodnjaki in kipi.

Carinarnica (*Customs House*) **11** je bila v viktorijanskem slogu zgrajena v 19. stoletju. Imela je ključno vlogo pri vzponu trgovine in industrije v mestu.

Tržnica svetega Jurija je v bližini reke **Lagan** **12** in njenega obrežja, ki je v zadnjih letih doživelo temeljito prenovu. Ob levem bregu stoji večnamenska dvorana **Waterfront Hall**

Mestna hiša v Belfastu ima funkciji primerno središčno lokacijo. Foto: Peter Kumer.

Stilizirani jambori na ulici Donegall Place so svojevrsten spomenik belfastskemu ladjedelnstvu. Foto: Peter Kumer.

Spomenik Titaniku (Titanic Memorial) pred mestno hišo. Foto: Nataša Pavšek.

Poševni urni stolp na trgu Queen's Square. Foto: Leni Ozis.

Stavba carinarnice v Belfastu je zgrajena v viktorijanskem slogu. Foto: Peter Kumer.

Muzej Titanic Belfast, posvečen Titaniku. Foto: Peter Kumer.

Pregrada ob ulici Bryson Street v vzhodnem Belfastu tako kot številne druge pregrade v mestu ločuje katoliško in protestantsko skupnost. Foto: Peter Kumer.

13, eden večjih objektov v mestu. Zgrajena je bila leta 1997 po načrtih lokalne arhitekturne pisarne Robinson McIlwaine. Gostila je že številne poslovne in kulturne prireditve.

Čez Lagan se lahko sprehodimo mimo zapornic **Lagan Weir 14**, ki vzdržujejo stalno raven vodne gladine, saj je razlika med plimo in oseko kar tri metre. To je eden od ukrepov, s katerim so uspeli izboljšati kakovost vode in tudi okolja ob reki. Nedaleč od zapornic stoji še ena velika dvorana za športne in zabavne prireditve, imenovana **Odyssey Arena 15**. Je del četrti Titanik (*Titanic Quarter*), ki je nastala kot del projekta prenove rečnega obrežja in nekdanjega zemljišča ladjedelnice. Vključuje kulturne spomenike o pomorski dediščini, filmske studije, izobraževalne ustanove, stanovanja in nenavadno zgradbo **Titanic Belfast 16**, v kateri je muzej, posvečen Titaniku. Odprli so ga leta 2012, ob stoletnici tragične nesreče te najbolj legendarne ladje sveta. Muzej stoji na mestu ladjedelnice Harland & Wolff, ki je bila zaslužna za izgradnjo takrat največje ladje na svetu ter njenih sestrskih ladij Olympic in Britannic. Natančneje, stoji na otočku *Queen's Island*, ki so ga iztrgali morju v 19. stoletju, ob izlivu reke Lagan v morje. Za potrebe ladjedelnice so zgradili velika suha doka, da so lahko ladji Titanik in Olympic gradili sočasno. Po zatonu ladjedelnništva je veliko prostora ostalo zapuščenega in neizkoriščenega, zato so med prenovo mnoge objekte porušili. Poleg dokov in žerjava Samson in Goljat so ohranili še projektne pisarne, sedež podjetja Harland & Wolf in SS Nomadic – zadnjo »preživelok« ladjo družbe White Star Line, ki ji je pripadal tudi Titanik.

Dizajn muzeja naj bi odseval belfastsko ladjedelniško zgodovino in bogato dediščino podjetja Harland & Wolff. Podoba stavbe naj bi se približala podobi ladje, njen »kljun« je

obrnjen proti doku in reki Lagan. Po mnenju drugih naj bi stavba predstavljala ledeno goro, zato se je že oprijel vzdevek *The Iceberg*. Visoka je 38 m, prav toliko kot trup Titanika, njena fasada pa je prekrita s 3000 posrebrenimi aluminijastimi ploščicami.

Notranjščina te osemnadstropne stavbe meri 12.000 kvadratnih metrov. V središču so galerije, namenjene prikazu muzejske stavbe, njenemu dizajnu in dediščini Titanika. V zgornjem nadstropju je največja konferenčna dvorana v Belfastu s 750-timi sedeži. Tu je tudi kopija osrednjega stopnišča na Titaniku, ki je postala še posebno slavna zaradi filmske uspešnice Titanik (*Titanic*), ki jo je leta 1997 ustvaril kanadski režiser James Cameron. Pred stavbo je bronasta skulptura Rowana Gillespieja, ki simbolizira utapljučo žensko. Nekaj dni pred odprtjem so jo muzeju skupaj podarile anglikanska, katoliška, metodistična in prezbiterijanska cerkev.

Short Strand 17 je katoliška enklava v večinoma protestantskem vzhodnem Belfastu (zahodni del mesta je večinoma katoliški). Območje, ki upravno spada v volilno okrožje Ballymacarrett, je zaradi izpostavljenosti medetničnim konfliktom skoraj z vseh strani obdano s pregradami z zloglasnim vzdevkom »črte miru« (*peacelines*). **Pregrada 18** ob ulici Bryson Street je dolga kar 275 metrov in visoka 7,5 metra.

Katoliki iz grofije Down so se na to območje priselili v 19. stoletju. Čeprav so živeli blizu ladjedelnice, jih tam praviloma niso zaposlovali. Vrhunec nasilnih medetničnih obračunavanj se je zgodil v »obdobju težav« (*The Troubles*), ki se je začelo konec šestdesetih let 20. stoletja in končalo s premirjem paravojaških skupin leta 1994. Posledica nemirov so bili ranjeni policisti ali civilisti, bilo je nekaj tudi smrtnih žrtev. Območje je še vedno prepredeno s prvinami, ki izkazujejo teritorialnost prebivalcev. Mednje spadajo imena ulic ter motivi na muralih in grafitih. Short Strand obkrožata protestantski območji Island in Cluan Place.

Oddelki **Kraljičine univerze v Belfastu** (*Queen's University Belfast*) imajo prostore v viktorskih hišah, razpršenih po južnem delu Belfasta. Univerzitetna upravna stavba **Lanyon Building 19**, zgrajena po načrtih angleškega arhitekta Sira Charlesa Lanyona, je tudi središče s kulturo zaznamovanega **Kraljičinega okrožja** (*Queen's Quarter*). Univerza je bila ustanovljena leta 1849, vendar njene korenine segajo že v leto 1810, tako da spada med deset najstarejših univerz v Združenem kraljestvu.

Po Univerzitetni cesti (*University Road*) je urejen dostop do **botaničnega vrta** (*Belfast Botanical Gardens*). Zdaj javni park se razteza na površini 110.000 m² in je še vedno del Kraljičinega okrožja. Osrednja stavba v parku je **Hiša palm** (*Palm House*), v kateri hranijo zbirko avtohtonih rastlin in nekatere zanimive primerke, kakršne so mesojedke. Rastlinjak je bil dokončan leta 1840, s čimer velja za enega najstarejših primerov ukrivljene železne konstrukcije na svetu. Hišo palm sestavljata dve krili, hladno in tropsko, ki vključuje kupolo. Z visoko kupolo je arhitekt Charles Lanyon želel narediti dovolj prostora za višje rastline. Med njimi je 11 metrov visoka Gynea Lily (*Doryanthes excelsa*), ki je po 23-tih letih prvič cvetela marca 2005. V rastlinjaku je tudi 400 let stara *Xanthorrhoea* iz družine zlatosokovk.

Na območju botaničnega vrta je **Ulstrski muzej** (*Ulster Museum*) z oddelkom, ki obravnava zgodovino prebivalcev Irske, vključuje pa tudi pomembni umetnostno in naravoslovno zbirko.

Iz južnega dela Belfasta se podamo nazaj proti središču mesta, do koder nas vodi

Viktorijansko poslopje Kraljčine univerze (Queen's University Belfast). Foto: Peter Kumer.

Hiša palm (Palm House) v Belfastškem botaničnem vrtu (Belfast Botanical Gardens). Foto: Nejc Trpin.

Simbolična skulptura Vzhod (Rise) je visoka 37 metrov. Foto: Peter Kumer.

Med mnogimi angažiranimi slikarjimi na Mednarodnem zidu (International Wall) je našel svoje mesto tudi Pablo Picasso. Foto: Peter Kumer.

Univerzitetna cesta. Na križišču, za katerim se ta preimenuje v Veliko Viktorijino ulico (*Great Victoria Street*), lahko zavijemo levo, na Donegallsko cesto (*Donegall Road*). Po dobrem kilometru in pol hoje skozi večinoma protestantske četrti prispemo do kovinske skulpture, imenovane **Vzhod** (*Rise*). Delo umetnika Wolfganga Buttressa predstavlja sončni vzhod in simbolizira začetek novega, bolj optimističnega poglavja v težavni zgodovini Belfasta. Spomenika, ki stoji tik ob južni vpadnici v mesto, so se zaradi značilne oblike oprijeli številni žgečkljivi vzdevki. Ta izredno prominenten spomenik je najlepši zvečer, ko ga osvetlujejo močni žarometi.

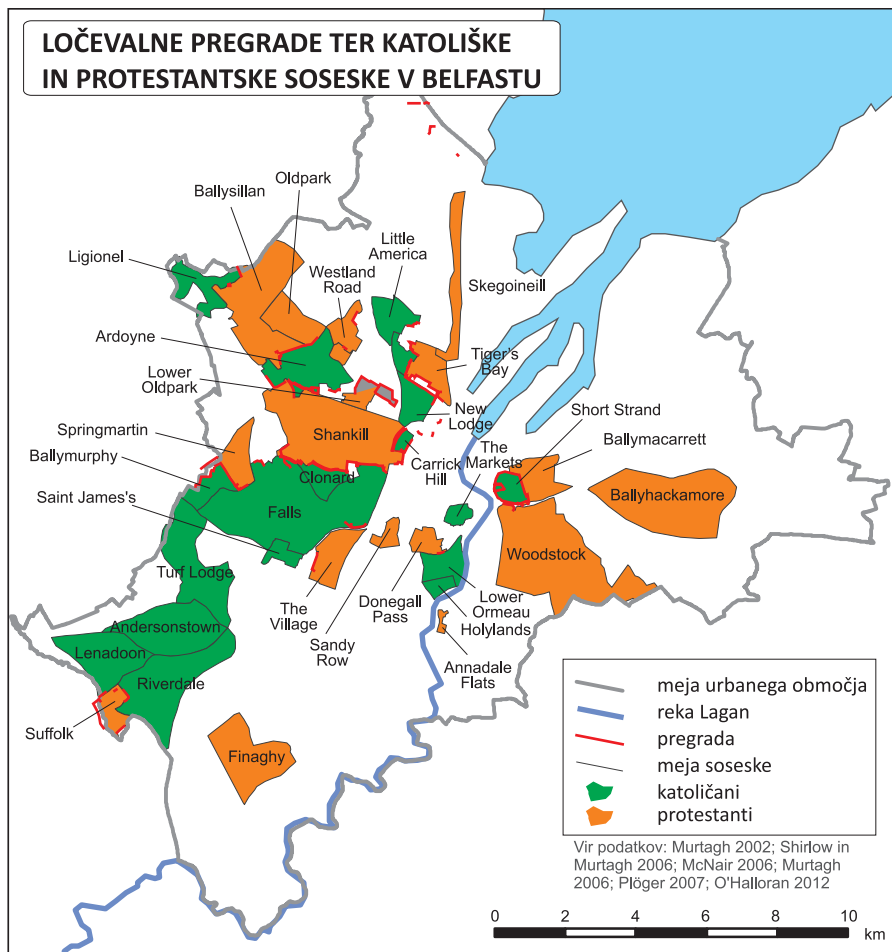
Po vrnitvi na križišče se do središča Belfasta vračamo po Veliki Viktorijini ulici, ob kateri so številne cerkve, poimenovane po kraljici Viktoriji, operna hiša **Grand Opera House 20** iz leta 1895, delo arhitekta Franka Matchama, znameniti pub **Crown Liquor Saloon 21** iz leta 1885, odličen primer viktorijanske *gin palace*, drugi pubi, restavracije in pisarne. V tej ulici je tudi druga osrednja železniška postaja v mestu (prva je glavna postaja *Belfast Central*), zgrajena na mestu lanene predilnice. Je del potniškega terminala, ki vključuje tudi glavno mestno avtobusno postajo, imenovano *Europa Buscentre*.

Vzporedno z Veliko Viktorijino ulico teče ulica Sandy Row, po kateri je poimenovano tudi bližnje stanovanjsko naselje. V njem prebivajo večinoma protestanti. Protestantska skupnost je prostorsko močno segregirana. Sestavlja jo delavski razred, ki slovi tudi po simpatiziranju s protestantskimi paravojaškimi skupinami.

Nedaleč od tod, na križišču med ulico Bedford Street in avenijo Ormeau Avenue, ima

Belfast je mesto fizičnih pregrad, nekaterih zelo, zelo visokih. Foto: Peter Kumer.

sedež britanska nacionalna medijska hiša **BBC Northern Ireland 22**. Stavba v novogeorgijanskem slogu je bila zgrajena leta 1936 po načrtih Jamesa Millarja. Ob predhodni najavi so mogoči vodeni ogledi po posloplju.

Ob vhodu v sosesko Falls, ki velja za katoliško območje in del kulturne četrti *Gaeltacht*, je postavljen **Mednarodni zid (International Wall) 23**. Velja za enega osrednjih turističnih znamenitosti, nedaleč od središča mesta, kamor se je mogoče podati peš, s črnimi taksiji, ki jih v okviru ponudnika *Black Cab Tour* vozijo nekdanji politični zaporniki na Severnem Irskem, ali s turističnim dvonadstropnim avtobusom. Zid, ki obdaja nekdanjo pekarno na meji s protestantskim območjem, prekrivajo murali, katerih vsebina je povezana s konfliktom na Severnem Irskem, etničnimi konflikti drugod po svetu in nekaterimi globalno pomembnimi tematikami. Nedaleč od zidu so daljinsko vodena in videonadzorovana dvojna

Protestantski mural v Belfastu. Foto: Leni Ozis.

Katoliški mural, posvečen Bobbyju Sandsu. Foto: Leni Ozis.

Protestantska Katedrala svete Ane (Saint Anne's Cathedral) v Četrtni katedral (Cathedral Quarter). Foto: Peter Kumer.

Poslopje severnoirskega parlamenta na posestvu Stormont v vzhodnem Belfastu. Foto: Peter Kumer.

železna vrata (*interface gates*), ki preprečujejo prehod iz protestantskega v katoliški del, in obratno, s tem pa tudi morebitna nasilna medsebojna obračunavanja med pripadniki obeh sprtih skupnosti.

Najbolj razvpita etnično segregirana predela v mestu sta **katoliški Falls 24** in **protestantski Shankill 25**, ki ju ločuje 13,5 metra visoka pregrada. Falls spada v kulturno četrt Gaeltacht, ki zajema dvojezično območje s poudarjeno še živo rabo irskega jezika, irski kulturni center Culturlann, letni irski festival Feile an Phobail, Carnegiejevo knjižnico ter nekatere murale, med katerimi je še posebej pomemben tisti, na katerem je upodobljen član Začasne irske republikanske armade (*Provisional Irish Republican Army*) Bobby Sands (1954–1981), ki je umrl za posledicami gladovne stavke v zaporu Maze. Protestantski predel Shankill na drugi strani pregrade sestavljata obsežno degradirano območje in stanovanjsko naselje, ki ga preveva duh teritorialnosti. Ta se kaže na vsakem koraku prek vsebine na muralih, zastavah in drugih simbolih, ter v navijaških majicah, ki jih nosijo nekateri prebivalci.

Med Kraljevsko avenijo (*Royal Avenue*) v bližini **Belfastske centralne knjižnice** (*Belfast Central Library*) **26** in cesto Dunbar Link se razteza Četrt katedral (*Cathedral Quarter*). V njenem središču stoji **Katedrala svete Ane** (*Saint Anne's Cathedral*) **27**, ki pripada protestantski irski Cerkvi. Status kulturne četrti je pridobila predvsem zaradi številnih umetniških in kulturnih organizacij, ki imajo tamkaj svoje prostore, ter kampusa **Ulstrske univerze** (*University of Ulster*) **28**. Tu potekajo številni festivali in prireditve, območje je natrpano s pubi, restavracijami in hoteli. Za zunanje prireditve največkrat uporabljajo trg pred **carinarnico** (*Custom House*) iz časa vladavine kraljice Viktorije, **Bombažno dvorišče** (*Cotton Court*) **29**, **Pisateljski trg** (*Writer's Square*) **30**, **Katedralne vrtove** (*Cathedral Gardens*) **31** in trg pred Katedralo svete Ane. Za katedralo je **Metropolitansko umetnostno središče** (*Metropolitan Arts Centre, MAC*), ki združuje vse zvrsti umetnosti. V njem prirejajo številne razstave, umetniške nastope in eksperimentalna dela. Tamkajšnji klubi in kavarne so prijazni istospolno usmerjenim obiskovalcem.

V vzhodnem delu Belfasta so na **posestvu Stormont** (*Stormont Estate*) veličastna **Stavba parlamenta** (*Parliament House*), protokolarni baročni **Stormontski dvorec** (*Stormont Castle*) in palača **Stormont House**, kjer so vladne pisarne. Dvodomni parlament je za javnost navadno odprt dvakrat dnevno.

2. dan: Antrim – Londonderry – Coleraine

Če severno od Belfasta krenemo po avtocesti A6, po približno 30 km prispemo v **Antrim**, mesto z okrog 20.000 prebivalci. Prva naselbina na mestu sodobnega Antrima je nastala že leta 495 okrog samostana, zgrajenega 30 let po smrti svetega Patrika. Mesto in okolica sta bila pogosto prizorišče spopadov med katoliki in protestanti. V »obdobju težav« (*The Troubles*) so tako kot druga mesta po Severni Irski tudi Antrim zajeli izbruhi nasilja, ki so zahtevali nekaj smrtnih žrtev. Zdaj je Antrim mirno delavsko naselje z nekaj znamenitostmi, kot so **Antrimski grad** (*Antrim Castle*), **Antrimski okrogli stolp** (*Antrim Round Tower*), ki spada med najlepše tovrstne stolpe na Irskem, in **Antrimska tržna hiša** (*Antrim Market House*).

Mesto je v neposredni bližini **Belfastskega mednarodnega letališča** (*Belfast International Airport*), prej imenovanega Aldergrove Airport, in jezera **Lough Neagh**, s površino 392 km² največjega jezera na Britanskem otočju. Razprostira se na nadmorski višini vsega 20 m, dolgo je 30 km, široko do 15 km in globoko do 25 m. Vanj se steka voda s kar 43 % ozemlja Severne Irske, jezernica Bann pa njegovo vodo odvaja proti severu, v Atlantski ocean.

Približno 80 kilometrov po avtocesti A6 v smeri proti severozahodu je **Londonderry** (irsko *Doire*), s skoraj 100.000 prebivalci drugo največje mesto na Severnem Irskem. Podobno kot Belfastu sta mu vtisnili globok pečat sperti katoliška in protestantska skupnost, ki se pogosto prepirata tudi okrog njegovega imena. Medtem ko se mestni svet uradno imenuje **Derry**, sta severnoirska vlada in vlada Združenega kraljestva mesto preimenovali v **Londonderry**. Na dvojezičnih irskih smerokazih sicer piše Derry-Doire, vendar je na znakih v severnem delu Ulstra izpisano daljše ime, ki je pogosto tarča vandalov. Kompromisni predlog predvideva, da naj bi bila grofija poimenovana Londonderry, mesto pa Derry, vendar za zdaj nima širše podpore.

Naselje ob reki Foyle velja za eno najdlje poseljenih območij na otoku. Domačini se pogosto šalijo, da je bilo mesto že takrat, ko je bil Belfast še močvirje. Njegova poselitev sega 1450 let v preteklost, ko je bila v bližini, v grofiji Donegal, zgrajena železnodobna trdnjava *Grianan of Aileach*. V šestem stoletju je v Derryju sveti Kolumban ustanovil samostan. Tisoč let pozneje je med kolonizacijo Ulstra kralj Jakob I. bogatim cehom iz Londona naročil, naj zgradijo mesto Derry (od tod ime Londonderry) in ga obdajo z obrambnim obzidjem. Mesto je oblegal Antrimski grof skupaj s katoliškimi silami Jakoba II., angleškega kralja, ki ga je odstavil protestantski voditelj Viljem Oranski. Protestantski prebivalci mesta so se zabarikadirali znotraj obzidja in tam vztrajali 105 dni, kar naj bi bilo najdaljše obleganje v britanski zgodovini. Zaradi boleznin in lakote naj bi umrlo kar 30.000 ljudi. Rešil jih je prihod ladje Mountjoy, ki je z vojaki na krovu priplula po reki Foyle. Ker mesto ni bilo nikoli zavzeto, se ga je oprijel vzdevek »deviško mesto« (*The Maiden City*), dobro ohranjena trdnjava pa je še vedno zelo pomemben simbol.

Zapuščina obleganja je še vedno zaznavna, saj sta katoliška in protestantska skupnost v mestu tako prostorsko kot tudi drugače močno razdeljeni. V »obdobju težav« se je v Londonderryju zgodilo nekaj najbolj krvavih dogodkov tistega časa. Tako so na primer v soseski Bogside britanski vojaki pobili 14 civilistov; dogodek je postal znan kot Krvava nedelja (*Bloody Sunday*). Nanj spominjajo številni murali v tem predelu mesta. Po podpisu mirovnega sporazuma Londonderry, ki ima mlado prebivalstvo, postopoma postaja optimistično večetnično mesto, z velikim potencialom za turistični razvoj. Leta 2013 je postalo britansko mesto kulture. Premore številne trgovine z oblačili, butike, pube, bare, klube, dobro so obiskane tudi prireditve s tradicionalno irsko glasbo.

Podobno kot v Belfastu protestante in katoličane deli reka Lagan, ima v Londonderryju to vlogo reka Foyle. Na njeni vzhodni strani, imenovani *The Waterside*, živi večinsko protestantsko prebivalstvo. Na zahodni strani reke, ki jo je mogoče prečkati po Mostu miru (*Peace Bridge*), je večinsko katoliško območje, imenovano *The Cityside*. Tu je tudi mestno obzidje z večino znamenitosti. Priporočljivo si je ogledati **The Tower Museum**, ki obiskovalca popelje skozi zgodovino mesta, **mestno hišo** (*Guildhall*) in, zaradi arhitekturnega pomena,

Londonderry – panorama. Foto: Leni Ozis.

Napis ob vstopu v mesto, ki nazorno kaže, kaj si o uradnem imenu mislijo njegovi prebivalci. Foto: Leni Ozis.

Značilna angažiranost v do nedavnega nemirnem mestu. Foto: Peter Kumer.

Politično angažirani mural v Londonderryju. Foto: Peter Kumer.

vsaj eno izmed cerkva, denimo **Katedralo svetega Kolumbana** (*Saint Columb's Cathedral*), **Katedralo svetega Evgenija** (*Saint Eugene's Cathedral*) ali **Cerkev svetega Avguščina** (*Saint Augustine's Church*). Londonderryja seveda nikakor ne gre zapustiti brez oglada politično motiviranih muralov v **sosedi Bogside**, ki so jo pretresali najbolj krvavi nemiri. Ogledati si velja še predel **Free Derry Corner** z murali, skulpturo **Hands Across the Divide**, ki je simbol povezovanja med sprtima skupnostma, in **Free Derry Museum**, v katerem je nazorno predstavljen severnoirski konflikt s poudarkom na Krvavi nedelji.

Coleraine je mesto z okrog 25.000 prebivalci ob izlivu reke Bann v Atlantski ocean, v neposredni bližini slovite naravne znamenitosti Velikanove stopinje (*Giant's Causeway*). Prav zaradi te turistične točke se vanj steka precej dnevnih obiskovalcev, bodisi skupinsko organiziranih bodisi samostojnih popotnikov. Tako je središče mesta čez dan precej živahno, v večernih urah pa omrtvi, saj se nočno življenje preseli v bližnji obmorski mesteci Portrush in Portstewart. V Colerainu je ena največjih poljskih skupnosti na Severnem Irskem. Turistično privlačni so mestni trg, imenovan **Diamant** (*The Diamond*), kjer je tudi **mestna hiša** (*City Hall*), **Cerkev svetega Patrika** (*Saint Patrick's Church*), **marina**, gledališče **Riverside Theatre** in **Colerainski kampus Ulstrske univerze** (*University of Ulster – Coleraine Campus*), zgrajen v šestdesetih letih 20. stoletja. V zadnjem času so v mestu odprle vrata številne umetniške galerije. V vzhodnem delu mesta je **gozdček Mountsandel** (*Mountsandel Wood*), sredi katerega stoji istoimenska trdnjava, ki naj bi pričala o najstarejši človeški naselbini na otoku. V »obdobju težav« sta Coleraine prizadela teroristična napada z avtomobilom-bombo, ki sta zahtevala 13 smrtnih žrtev. Pripisali so ju paravojaški skupini Irska republikanska armada (IRA).

Coleraine je del območja, kjer so najvišje cene nepremičnin, višje celo od tistih v bogatem predelu južnega Belfasta. Razlogi za to navidezno nelogičnost so slikovita pokrajina, številne naravne in kulturne znamenitosti v bližini in nenazadnje tamkajšnja profesionalna igrišča za golf.

3. dan: Bushmills – Velikanove stopinje – Carrickaree – Belfast

Nedaleč od Coleraina nas pot vodi mimo vasi **Bushmills**, kjer je najstarejša destilarna viskija na svetu, in naprej do razvalin **gradu Dunluce** (*Dunluce Castle*). Posebnosti srednjeveškega gradu sta lega na vrhu strme pečine in dostop, mogoč le po mostu, ki vzpetino povezuje s kopnim.

Po nekaj kilometrih vožnje po obalni cesti proti vzhodu prispemo do najbolj obiskane turistične točke na Severnem Irskem, imenovane **Velikanove stopinje** (*Giant's Causeway*). Gre za splet približno 40.000 spojenih šesterkotnih bazaltnih stebrov, ki so nastali zaradi strjevanja bazične lave po izbruhu ognjenika pred 50 do 60 milijoni leti. Po legendi naj bi stopinje naredil irski velikan Fionn mac Cumhaill, da bi prek Severnega preliva dosegel Škotsko in se boril s tamkajšnjim velikanom Benandonnerjem. Zanimivo je, da je znanstvena razlaga nastanka tega pojava skoraj povsem v senci legende, predstavljene in z dodatno izmišljenimi zgodbicami začinjene v slušnih napravah, ki si jih je mogoče sposoditi za sprehod po zavarovanem območju. V središču za obiskovalce, ki so ga zgradili leta 2012,

Slikovita severna obala otoka. Foto: Klemen Kastelic.

Razvaline gradu Dunluce iz 13. stoletja. Foto: Nejc Trpin.

Velikanove stopinje. Foto: Klemen Kastelic.

Velikanove stopinje. Foto: Peter Kumer.

Vrvni most Carrickarede. Foto: Nejc Trpin.

je poseben oddelek namenjen kreacionistični teoriji o nastanku Velikanovih stopinj. Leta 1986 je bilo območje bazaltnih stebrov vpisano na UNESCO-v seznam svetovne dediščine.

Ob povratku proti Belfastu ne gre obiti območja, kjer je otoček **Carrickarede** (iz irskega *Carraig a' Ráid*), privlačen zaradi istoimenskega 20-metrskega **vrvnega mostu**, speljanega 30 metrov nad gladino morja. Turistična atrakcija vsako leto privabi okrog 250.000 obiskovalcev. Nekoč je bila opora ribičev pri lovljenju lososov, ki so se med drstenjem običajno zadrževali med otočkom in celino.

Proti Belfastu, kjer zaključimo pot po Severni Irski, se je mnogo bolje kot po avtocesti prepeljati po panoramski ovinkasti cesti, speljani po Antrimski obali (*Antrim Coast*). S ceste se odpirajo eni najbolj spektakularnih pogledov na severnoirsko pokrajino.

4. dan: Belfast – Newgrange – Dublin

Newgrange (irsko *Brú na Bóinne*) je kompleks neolitskih grobnic in stoječih kamnov z osrednjo hodniško grobnico ob okljuku reke Boyne, nedaleč od Droghede. Odlikujejo jo popolnost gradnje, saj sta v 5000 letih v njej počila le dva kamna, in klesarije, ki verjetno prikazujejo nebesna telesa. V kompleksu so raziskovalci odkrili najstarejšo sončno uro na svetu. Skozi špranjo nad vhodom Sonce posije med vzhodom v času zimskega solsticija. Newgrange je urejen v arheološki park in od leta 1993 vpisan na UNESCO-v seznam svetovne kulturne dediščine. Park je urejen za obiskovalce, ki lahko sodelujejo v žrebu, da se z malo sreče odpravijo v grobnico v času, ko v njej posije sonce.

JUŽNI DEL OTOKA (6 DNI)

Pot po zahodnem in južnem delu otoka je daljša in bolj razgibana kot tista po severu Irske, zato ji za tamkajšnje najbolj nujne ogledde namenjamo dan več. Seveda pa si lahko obiskovalec čas odreja povsem samostojno, skladno s svojimi pričakovanji, hotenji in možnostmi.

1. dan: Dublin – Athlone – Connemara – Galway– Burren – Moherske pečine – Doolin

Iz Dublina se podamo proti zahodu. Najprej naredimo kratek postanek v mestu **Athlone** z dobrimi 20.000 prebivalci, ki ga reka Shannon deli na dva dela. Zahodni in vzhodni del povezuje Athlonski most, prek katerega so promet nekoč budno nadzorovali graščaki mestnega gradu. Ker ima središčno lokacijo na otoku, Athlone pogosto gosti različna srečanja in konference. vzdolž zahodne obale jezera Lough Ree se nato peljemo mimo dveh mest grofije Roscommon. Prvo, **Roscommon** je dobilo ime po gozdovih *Ros Comain*, ki so pripadali bližnjemu samostanu iz petega stoletja. Ime drugega, **Castlerea**, izhaja iz Caisleán Rí v pomenu 'Kraljevi grad'. Kraj je najbolj znan po rodbini O'Connor, iz katere je izhajalo kar 11 visokih kraljev Irske. V grofiji Mayo spoznamo njeno s kulturno ponudbo bogato prestolnico

Grobница Newgrange. Foto: Peter Kumer.

Špranja nad vhodom v grobnico Newgrange. Foto: Luc de Montvalon.

Narodni park Connemara. Foto: Klemen Kastelic.

Pokrajina Connemara je tudi raj za planince in ribiče. Foto: Jerneja Milost.

Castlebar, peljemo pa se tudi mimo Westporta ob vznožju romarske gore Croagh Patrick. Nato zavijemo proti jugu, v pokrajino **Connemara**, ki leži v grofiji Galway in je pravi raj za pohodnike. Na severu jo omejujejo hribi, ki se spuščajo proti zalivu Killary Harbour, od koder se proti zahodu odpira pogled na klasično connemarsko pokrajino neskončnih barij, šotastih polj, nešteti jezerc, razklanih gričev in divjih morskih obal. V svoji baladi *Les Lacs du Connemara* jo opeva tudi slavni francoski kantavtor Michel Sardou.

V zahodnem delu Connemare je viktorijansko letovišče **Clifden**, ki je tudi središče tega dela pokrajine. Priporočljivo se je ustaviti v mestecu **Roundstone** in obiskati delavnico roundstonskih glasbil. Tam namreč izdelujejo najboljše bobne iz kozje kože (irsko *bodhrans*) na svetu. Reke in jezera v Connemari so priljubljeni med ribiči, saj vodotoki slovijo po lososih, jezera pa po postrveh. Severno od Galwaya se odpira velikanski zatok Lough Corrib, zahodno od tod je območje, poimenovano **Joyceova dežela** (*Joyce Country*), v bližini se vzpenjata gorski verigi Maumturk Mountains in Twelve Bens (tudi *Twelve Pins*). Connemaro je vredno obiskati avgusta, ko poteka prireditve Clifden Show, na kateri kupčujejo z dolgodlakimi connemarskimi poniji. Connemarski poni je edina avtohtona irska pasma ponijev. Nastala je iz keltskega ponija, ki so ga križali s španskimi in orientalskimi pasmami, pozneje tudi z angleškimi polnokrvnimi konji. Znan je po veliki čvrstosti in prilagodljivosti najtežjim naravnim razmeram, zato se je uspešno razširil v številne evropske države, Združene države Amerike, Južno Afriko in Avstralijo.

Ogled Connemare zaključimo v Galwayu (irsko *Gaillimh*). Naselje na zahodni irski obali se je iz ribiške vasi razvilo v cvetoče mesto z živahnim vzdušjem, kar gre pripisati univerzi (kar četrtnina prebivalcev je študentov) in številnim tovarnam, ki zaposlujejo večinoma domačine. To četrto največje mesto v Republiki Irski slovi kot najbolj irsko od vseh, saj je na ulicah še vedno mogoče slišati irski jezik. Tudi vreme je običajno zelo »irsko«, torej oblačno.

Kraj, ki je mestne pravice dobil leta 1484, je bil v srednjem veku pomembno trgovsko središče. Zanimivo ga je obiskati proti koncu julija, ko poteka Galwayski poletni festival, ali v času konjskih dirk, ki mu sledijo. Septembra je v mestu tudi festival ostrig. Glavno dogajanje v mestu je na območju Spominskega parka **John F. Kennedy** (*John F. Kennedy Memorial Park*), ki se je prej imenoval **Irski trg** (*Eyre Square*). Po lesenih mostovih in slikovitih ulicah okrog trga se sprehodimo do srednjeveškega gradu **Lynch's Castle** in vodnih kanalov, imenovanih **Claddagh**, južno od mestnega središča. Za sproščeno pohajkovanje in nakupe je najbolj primerna za promet zaprta **Trgovska ulica** (*Shop Street*).

2. dan: Burren – Moherske pečine – Doolin

V severozahodnem delu grofije Clare je domala neposeljeno in večinoma z golim apnencem prekrito gričevnato območje **Burren**, ki se širi na površini približno 1300 km². Apnenčasta tla so polna globokih razpok, lokalno imenovanih *grykes*. Za to območje je značilna velika floristična raznovrstnost, saj na njem najdemo precejšen razpon rastlin v različnih rastiščnih razmerah. Tu so predstavnice kisloljubnih rastlinskih vrst, pa tudi drugih gorskih, sredozemskih in obmorskih vrst. O večtisočletni zgodovini človekovega bivanja na tem območju

Ulično-vodni kare v Galwayu. Foto: Lucija Lapuh.

Galwayske ulice so znane po živahnem dogajanju. Foto: Nejc Trpin.

Gola kraška planota Burren. Foto: Petra Gostinčar.

Trden spodnjekarbonski apnenec je marsikje razčlenjen s škrapljami. Foto: Petra Gostinčar.

Mogočne Moherske pečine, ki se raztezajo osem kilometrov v dolžino in so visoke več kot 200 metrov, so med turistično najbolj obleganimi predeli otoka. Foto: Peter Kumer.

V podnožja sten se ob vetrovnem vremenu silovito zaganjajo morski valovi. Foto: Nejc Trpin.

Izhodišče za obisk Moherskih pečin je kraj Doolin. Foto: Leni Ozis.

pričajo kamniti spomeniki. Najbolj znan je **Poulnabronski dolmen** (*Poulnabron dolmen*), ki ga sestavljajo pokončni nosilni kamni in na vrhu kamnita plošča, nekoč pokrita z zemljo, da so pod njo lahko uredili grobnico. Po hribih najdemo še mnoge druge grobove klinaste oblike ter kamnite trdnjave in druge utrdbe. Dober način za podroben ogled Burra je večdnevno pešačenje po Burraški pešpoti (*Burra Way*), dolgi 42 kilometrov.

Ena od najbolj markantnih točk na pešpoti so **Moherske pečine** (*Cliffs of Moher*) na skrajnem jugozahodnem koncu Burra. Najvišji klifi segajo tudi več kot 200 m nad morsk gladino. Na skalnih policah radi počivajo in gnezdiijo troprsti galebi. Moherske pečine so ena najbolj turistično obleganih in najbolj prepoznavnih znamenitosti Irske.

Središče pokrajine je **Doolin**, nekoč manjša irska vasica, ki se je začela razvijati sredi sedemdesetih let prejšnjega stoletja zaradi uspeha tamkajšnjih izvajalcev folk glasbe. V njej je živel tudi Micho Russell, eden boljših igralcev na piščal. Sprva so turiste v kraj privabljali prav glasbena dediščina in glasbeni nastopi, ki so se izvajali v pubih. Doolin se je kmalu prelevil v pomembno turistično naselje z nastanitvenimi zmogljivostmi za obiskovalce. Velja za izhodišče poti do Moherskih pečin in Aranskih otokov (*Aran Islands*), skupine treh otokov, ki slovijo po »filmski« kraški pokrajini, kamnitih trdnjavah in odmaknjenem življenju nekaj več kot tisoč domačinov, ki se še vedno sporazumevajo v irskem jeziku.

3. dan: Limerick – Dingle – Killarney

Zjutraj vožnjo nadaljujemo do **Limericka**, kjer se v estuariju v morje izliva najdaljša irska reka Shannon. Mesto, ki je z dobrimi 90.000 prebivalci tretje največje mesto Republike Irske, so ob rečnih bregovih začeli graditi vikinški priseljenci. Živahno industrijsko in trgovsko središče ima pomembno strateško lego, tudi zaradi bližine letališča, namenjenega v prvi vrsti medcelinskim letom. Najstarejša ohranjena zgradba v mestu je mogočna **Katedrala svete Marije** (*Saint Mary's Cathedral*) s konca 12. stoletja. Njena posebnost so mizerikordije oziroma rezbarije pod sedeži kornih klopi iz 15. stoletja, edine te vrste na Irskem. Nedaleč od katedrale stoji na bregu reke Shannon grad **King's John Castle** iz istega obdobja. Nekateri deli grajskih zidov pričajo o rušenju Limericka leta 1691, ko je mesto oblegala vojska Viljema III. Oranskega. Kljub junaškemu odporu se je mesto moralo predati in skleniti premirje, domnevno na »kamnu sporazuma« (*Treaty Stone*), ki stoji na zahodni strani mostu Thomond Bridge. V sodobnosti je Limerick živahno mesto, ki ponekod še vedno odseva georgijansko eleganco. Značilna primera sta trga Pery Square, ki gleda na Ljudski park (*People's Park*), kjer stoji mestna umetnostna galerija, in John's Square, kjer je **Limeriški mestni muzej** (*Limerick City Museum*). V predmestju Plassey je v prostorih tamkajšnje univerze **Huntov muzej** (*The Hunt Museum*), katerega zbirke sestavljajo primerki prazgodovinske, antične, srednjeveške in keltske umetnosti, tako irske kot evropske, nakit ter izdelki iz stekla in keramike iz 18. in 19. stoletja.

Pot nadaljujemo proti jugozahodni obali otoka, kjer v Atlantski ocean v zaporedju od severa proti jugu štrlijo izraziti polotoki Dingle, Iveragh in Beara. Po vseh so speljane turistične krožne poti, kamor se lahko odpravimo z avtomobilom, kolesom ali peš.

Polotok Dingle (*Dingle Peninsula*) je z osamljenimi zalivi, peščenimi plažami, prepadnimi stenami, travnatimi vrhovi in samotnimi vasmi eden od turistično najbolj privlačnih polotokov razčlenjene zahodne irske obale. Na njem se je ohranil otoški jezik gelščina, ki ga govori le še kaka desetina Ircev, vendar se zadnja leta zanimanje zanjo povečuje, tudi zato, ker ga vlada poskuša ohraniti s številnimi programi in je z vstopom Irske v Evropsko unijo postal eden od njenih uradnih jezikov. V gelščini so zapisana tudi krajevna imena na cestnih oznakah. Tako je na primer mestece Dingle na istoimenskem polotoku zapisano kot *An Daingean* ali *Daingean Ui Chuis*. Takšno uvajanje irščine je prineslo tudi nekaj zmede, saj so celo mnogi domačini poznali in uporabljali predvsem angleška krajevna imena. Glavno turistično središče polotoka je pristaniško **mestece Dingle** z nekaj več kot tisoč prebivalci. Njegova največja privlačnost se skriva v bližnjem zalivu, kjer se že več kot četrto stoletje zadržuje delfin z imenom Fungie, ki ves čas spremlja ribiške ladje in je tako postal prvovrstna turistična zanimivost. V mestu Dingle biva veliko umetnikov in oblikovalcev, zato je možno občudovati raznovrstno paleto izdelkov rezbarjev, zlatarjev, slikarjev in keramikov.

Na polotoku je tudi najvišji cestni prelaz na Irskem **Conor pass** (410 m), ki ga prečka serpentinasta cesta, speljana med krajema Dingle in Kilmore Cross. Bolj slikovita je vožnja po krožni cesti **Slea Head Drive**. V bližini je skupina otočkov Blasket, ki so pravcati raj za ptice in tjunlje. Na poti po polotoku je vredno obiskati še najzahodnejše ležečo evropsko

Strma obala na polotoku Dingle. Foto: Peter Kumer.

Močno razčlenjena obala končnega dela polotoka Dingle. Foto: Peter Kumer.

Slikovita pokrajina na polotoku Dingle je pritegnila mnoge ustvarjalce filmov. Foto: Klemen Kastelic.

vas **Dun Chaoin**. V bližini se pne **Mount Brandon** (951 m), ki je eden najvišjih irskih vrhov in priljubljen romarski cilj.

Polotok zaključujeta skalnata rta Dunmore in Clogher Head, katerih nadaljevanje so bližnji Blasketski otoki (*Blasket Islands*). Do leta 1954 je bil otok Veliki Blasket (*Great Blasket*) naseljen, ker pa država prebivalcem ni več zagotavljala normalnega življenja, so se prese-lili na kopno.

Na polotoku Dingle je okrog 2000 prazgodovinskih in zgodnjekrščanskih spomenikov, med katerimi velja izpostaviti pokončne kamne, krožne utrdbe, puščavniške celice in križe. Na njegovi severni obali je dobro ohranjen in lahko dostopen kamniti oratorij Gallarus, zgrajen v obliki prevrnjene ladje.

Manjše naselje Fahan slovi po kamnitih kočah v obliki panja, raztresenih po pobočju nad vasjo. Zgodovinarji so mnenja, da so najstarejše najbrž nastale že v bronasti dobi, najmlajše pa pred pol stoletja. O funkciji teh koč še vedno ugibajo, vendar so bile starejše skoraj zagotovo biva-lišča puščavnikov ali običajnih ljudi, mlajše pa so bile verjetno namenjene le shranjevanju kmečkega orodja. Naselje **Dunquin** na koncu polotoka je bilo prizorišče snemanja filma Ryanova hči (*Ryan's Daughter*) angleškega režiserja Davida Leana.

Killarney je bil leta 2011 razglašen za najbolj urejeno mesto Republike Irske. Foto: Jerneja Milost.

Killarney (irsko *Cill Airne*) je mesto v grofiji Kerry na jugozahodu otoka. Je najbolj turistično irsko mesto, predvsem zaradi bližine narodnega parka, in izhodišče za obisk Kerryjevega obroča (*Ring of Kerry*). Mesto je zelo amerikanizirano in znano tudi po okoliških igriščih za golf. Največ tujih turistov prihaja iz Združenih držav Amerike, Združenega kraljestva, Nemčije in drugih večjih evropskih držav.

4. dan: Killarney – Iveragh

Iz Killarneyja nadaljujemo pot na polotok Iveragh, kamor nas vodi najslavnejša irska panoramska cesta **Kerryjev obroč** (*Ring of Kerry*). Polotok Iveragh je dvorišče najvišjih irskih vrhov, med katere se zajedajo številne skrite doline, kar je bilo nekoč idealno za nelegalno kuhanje žgane pijače *poitin*. 179 km dolga krožna pot je speljana po in ob razčlenjeni atlantski obali, tako da se s ceste odpirajo čudoviti razgledi na obalno pokrajino.

Cesta vodi tudi mimo številnih predzgodovinskih in zgodnjekrščanskih spomenikov; med najlažje dostopnimi je okrogla kamnita utrdba *Staigue Fort* na južni obali polotoka, med naseljema Caherdaniel in Sneem. Zgrajena je bila v bronasti dobi, njen namen pa še vedno ni povsem znan. Po eni od teorij naj bi bila domovanje razširjene družine, ki se je z obzidjem zavarovala pred živalmi in morebitnimi človeškimi sovražniki. Druge teorije se

20 m visok slap Torc je ena pomembnejših znamenitosti v Killarneyjskem narodnem parku. Foto: Peter Kumer.

»Divja« pokrajina vzdolž panoramske ceste Kerryjev obroč (Rings of Kerry). Foto: Nejc Trpin.

Notranjost polotoka Iveragh je človek le skromno preoblikoval. Foto: Nejc Trpin.

S panoramske ceste se odpirajo vznemirljivi razgledi. Foto: Leni Ozis.

Mivkaste plaže in njihova okolica privlačijo rekreacije željne obiskovalce. Foto: Klemen Kastelic.

Grad Ross v Killarneyskem narodnem parku. Foto: Lucija Lapuh.

nagibajo k observatoriju, kraljevi rezidenci in podobnemu. Vsaka teorija je seveda podprta s »tehnimi« argumenti oziroma dokazi.

Vsako leto avgusta je živahno dogajanje v mestecu **Killorglin**, kjer organizirajo tridnevni Škratji sejem (*Puck Fair*), ki mu predseduje kronana koza. Med naselbinami na poti sta tudi **Waterville**, priljubljeno letovišče s tekmovalnim igriščem za golf, palmami in možnostjo ribolova v bližnjem jezeru, ter mestece **Cahersiveen**, rojstni kraj irskega političnega voditelja iz prve polovice 19. stoletja in borca za enakopravnost katoličanov Daniela O'Connella. S kraljičine razgledne točke so vidna jezera v Killarneyskem narodnem parku. Pot nas vodi v simpatično mesto **Kenmare**, ustanovljeno v sedemdesetih letih 18. stoletja. Kraj je odlično izhodišče za izlete na polotoka Iveragh in Beara. Njegova okolica je primerna za sprehode, zaradi rek z lososi pa slovi tudi med ribiči. Jugozahodno ležita jezera Cloonee in Inchiquin, na severu se dvigajo grebeni gorske verige Macgillycuddy's Reeks.

Na poti do mesta Killarney se nam odpre čudovita pokrajina **Killarneyskega narodnega parka** (*Killarney National Parc*), zaradi katere so ta konec Irske turisti obiskovali že v 18. stoletju. Ekološko zelo raznolik park meri več kot 100 km². K njegovi lepoti in pestrosti prispevajo jezera Lough Leane (tudi Lower Lake), Muckcross Lake (tudi Middle Lake) in Upper Lake, slap Torc (tako imenovano Srečanje voda, kjer se stekajo vode vseh treh jezer), hrastov gozd in v Evropi izjemno redek tisov gozd. Med živalskimi vrstami velja izpostaviti zelo redkega rdečega jelena. Na **Inisfallenu**, enem izmed približno 40 jezerskih otokov, je več kot tisoč let stala pomembna samostanska utrdba, vendar so zdaj vidne le še

razvaline tamkajšnjega avguštinskega samostana iz 12. stoletja in romanska cerkev. Poleti so priljubljeni izleti s ponji, dvokolesniki ali peš skozi 11-kilometrsko gorsko dolino **Gap of Dunloe**. Zaradi bogate biotske raznovrstnosti je Killarneyjski narodni park od leta 1981 del UNESCO-ve svetovne mreže biosfernih rezervatov. Zahodno nad parkom se dviga najvišji vrh Irske, 1038 m visoki Carrauntoohil (tudi Carrantuohill, irsko *Corrán Tuathail*).

5. dan: Cork – Waterford

Vzhodno od Killarneyja, v zaledju južne obale Irske, stoji **Cork** (irsko *Corcaigh*), z okrog 120.000 prebivalci drugo največje mesto v Republiki Irski in upravno središče istoimenske grofije. Leta 2005 je bilo evropska prestolnica kulture. Ustanovljeno je bilo v šestem stoletju kot samostansko naselje ob reki Lee, ki se na zahodnem koncu mesta razdeli na dva kraka, v njegovem vzhodnem delu pa izliva v jezero Mahon (*Lough Mahon*). Cork se ni nikoli zares sprijaznil z »nadvlado« Dublina. Čeprav so njegove georgijanske in srednjeveške zgradbe slabše ohranjene in nekatere četrti zanemarjene, deluje mesto kot celota zelo živahno in daje vtis razcveta ter moči. Cork je obvodno mesto, povezano z mostovi, čeprav sta se od glavnih rečnih kanalov ohranila le dva. V mestnem jedru si je vredno ogledati mestno galerijo (*Crawford Municipal Art Gallery*), ki domuje v nekdanji georgijanski Carinarnici (*Custom House*). Stalna zbirka vključuje dela irskih umetnikov iz 19. in 20. stoletja ter njihovih angleških sodobnikov.

Mesto Cork je zraslo ob reki Lee. Foto: Nejc Trpin.

Cerkev svete Ane (*Saint Anne's Church*) iz 18. stoletja, na gričku v okrožju Shandon (*Shandon District*), krasi mogočen nadstropni zvonik iz rdečega peščenjaka in belega apnenca ter z osmimi zvonovi. Kot dominantna točka v mestu je zvonik postal njegov simbol. Zanimivo je obiskati tudi **Katedralo svetega Finbarra** (*Saint Finn Barre's Cathedral*), ki so jo v 19. stoletju v novogotskem slogu zgradili po načrtih viktorijanskega arhitekta Williama Burgesa. Njena skromna notranjščina je popolno nasprotje bogate in razčlenjene zunanosti. Zunaj mestnega jedra je v dvonadstropni georgijanski stavbi na vzhodnem robu Fitzgerald Parka **Corški ljudski muzej** (*Cork Public Museum*), kjer so na ogled ročno izdelane čipke, srebrnina in steklovina iz Corka ter obrtni in trgovski eksponati iz 18. in 19. stoletja. Nekaj kilometrov od središča mesta stoji paladijski dvorec **Dunkathel** (*Dunkathel House*) s konca 18. stoletja. Njegove posebnosti so poslikana veža, zanimivo kamnito stopnišče in marmornati kamin. V dvorcu sta na ogled tudi zbirka viktorijanskih akvarelov in viktorijanska lajna s konca 19. stoletja.

Na poti do Waterforda je ob južnoirski obali ribiška vasica Ardmore (irsko *Aird Mhór*), iznad katere se dviga eden bolje ohranjenih okroglih stolpov na Irskem. V vasi stoji cerkva iz četrtega stoletja, ki jo je še pred prihodom svetega Patrika na Irsko postavil sveti Declán Ardmorški. V njej sta pokončna kamna, po robu popisana s staro keltsko pisavo *ogham*. Na Irskem je znanih kakih 400 takšnih kamnov, vendar naj bi imel prav kamen v Ardmoru najdaljši zapis.

Malo je mest na Irskem, ki bi bila tako močno povezana z enim samim izdelkom, kot je peto največje mesto v državi **Waterford**. Stoji na jugovzhodu otoka, v provinci Munster. Znano je po izdelkih iz kristalnega stekla, ki so jih tamkajšnji rokodelci ukvarjali že v 16. stoletju. Zaradi visokih davkov je v času gospodarske krize med svetovnima vojnama proizvodnja za nekaj let zastala, dokler je niso leta 1947 ponovno zagnali. Jugozahodno od mestnega središča stoji sodobna tovarna, ki je odprta za obiskovalce. Glavne mestne znamenitosti so osredotočene na majhnem območju okrog pristana. Tam sta tudi gledališči, kjer od leta 1959 prirejajo mednarodni festival komične opere s spremljajočimi prireditvami. Od leta 1956 na morju pred mestom prirejajo tekmovalno regato velikih jadrnic.

6. dan: Waterford – Kilkenny – Kildare – Dublin

Na povratku proti Dublinu se ustavimo v mestu Kilkenny (irsko *Cill Chainnigh*) z nekaj več kot 24.000 prebivalci, ki je sedež istoimenske grofije. Nekoč se je Kilkenny skupaj z Dublinom potegoval za sedež vlade. Mesto je gospodarsko najbolj cvetelo med 14. in 17. stoletjem, kar še vedno dokazujeta bogati srednjeveška in tudorska arhitekturna dediščina. Med vsemi mesti na Irskem se Kilkenny še najbolj približuje stereotipni predstavi o tipičnem irskem mestu, k čemer prispevajo mogočni **Kilkennyjski grad** (*Kilkenny Castle*) ob reki, ozke srednjeveške uličice, staromodna pročelja trgovin, publi, iz katerih odmevajo zvoki irske glasbe, in lenobna reka **Nore**, ki se vije skozenj. Zametki mesta s cerkvijo na vzpetini segajo v šesto stoletje, ko je naselbino dal zgraditi sv. Kanik, vendar je naselje začelo dobivati mestno podobo šele v 13. stoletju, ko ga je anglo-normanski vitez Viljem Marshall,

Prednja stran mogočnega Kilkennyjskega gradu (Kilkenny Castle). Foto: Klemen Kastelic.

Zadnja stran Kilkennyjskega gradu s prostranim dvoriščem. Foto: Lucija Lapuh

grof Pembroški, izbral za razgledno točko, od koder je lahko nadzoroval prečenje reke. V ta namen je ob njej zgradil preprost grad z obrambnim zidom, ki ga je v 14. stoletju kupila mogočna družina Butler oziroma grof Ormondski. Pozneje so grad prodali mestu, ga obnovili in spremenili v eno bolj obleganih turističnih točk na Irskem.

Ob gradu se je razvilo utrjeno mesto, ki je v obdobju anglo-normanske vladavine igralo eno vodilnih političnih vlog na otoku. Katedrala svetega Kanika (*Saint Canice's Cathedral*) je ostala zunaj obzidja. Zdajšnje zgodnjegotsko poslopje je bilo zgrajeno v 13. stoletju, v 19. stoletju pa so ga restavrirali. Veliko bolj zanimiv kot sicer mogočna cerkev je 30 m visok okrogli stolp, ki stoji ob njej. Nedaleč vstran je Črna opatija (*Black Abbey*), dominikanska meniška cerkev, v kateri so ohranjene srednjeveške prvine.

Preden pri Dublinu zaključimo pot po Irski, se odpravimo še v **Kildare** (Irsko *Cill Dara*, kar pomeni 'cerkev iz hrasta'). Mesto z okrog 8000 prebivalci, ki je dalo ime grofiji Kildare (njeno upravno središče je mesto Naas), je le 50 km oddaljeno od Dublina. Je eno najstarejših mest na otoku, saj njegova zgodovina sega v peto ali šesto stoletje, ko je bila ustanovljena Kildarska opatija (Kildare Abbey). Posebna je v tem, da jo je ustanovila ženska, sveta Brigita Irška (okrog 451–525). Samostan je postal najprominentnejša ustanova province Leinster, zato so ga večkrat napadli tako Vikingi kot irski kralji. Mesto so razvili Anglo-Normani, ki so na razvalinah prejšnjih cerkva zgradili katedralo. Mesto je v vojnah 16. in 17. stoletja utrpelo veliko škodo. V bližini katedrale so ohranjeni ostanki dveh samostanskih hiš: pri frančiškanih so pokopani člani rodbine Kildare, v drugi hiši pa je viteški red. V sedemdesetih letih 19. stoletja je bila katedrala temeljito prenovljena, vendar so deli prvotne zgradbe še ohranjeni. Za najstarejši ohranjeni spomenik velja 30-metrski okrogli stolp z romanskim portalom; originalni stolp je bil najbrž zgrajen že v šestem stoletju.

V posestvu Tully v Kildareu domuje Irška nacionalna kobilarna (*Irish National Stud*) oziroma konjerejski center, formalno ustanovljen leta 1946. Iz tega centra izhajajo najboljši irski dirkalni konji. Zraven je tudi zelo poseben japonski vrt, ki s svojim konceptom simbolizira potek človekovega življenja od rojstva do smrti.

VIRI IN LITERATURA

- Agriculture in Ireland. Medmrežje: <http://www.teagasc.ie/agrifood/> (januar 2014).
- Ask about Ireland. Medmrežje: <http://www.askaboutireland.ie/reading-room/environment-geography/physical-landscape/Irelands-physical-landsca/facts-about-physical-land/> (januar 2014).
- Belfast's Cultural Quarter. Medmrežje: <http://www.thecathedralquarter.com/about.aspx> (januar 2014).
- CAIN Web Service. Medmrežje: <http://cain.ulst.ac.uk/> (januar 2014).
- Central Statistics Office of Ireland. Medmrežje: <http://www.cso.ie/> (januar 2014).
- CIA. The World Factbook. Medmrežje: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2048.html> (januar 2014).
- Colin, T., Gabrovec, M., Rot Gabrovec, V. 1997: Irska. Ljubljansko geografsko društvo. Ljubljana, 63 str.
- Corine Land Cover 2006 raster data. European Environmental Agency. Medmrežje: <http://www.eea.europa.eu/data-and-maps/data/corine-land-cover-2006-raster-2> (avgust 2014).
- Davenport, F., Wilson, N., O'Carroll, E., Le Nevez, C., Ver Berkmoes, R. 2012: Ireland. Lonely Planet Publications. London, 736 str.
- DIVA-GIS. Free Spatial Data. Medmrežje: <http://www.diva-gis.org/Data> (avgust 2014).
- Drudy, P. J. 2012: Regional Development in Ireland: Towards a New Vision. Medmrežje: http://percyfrench.ie/wp-content/uploads/2012/08/Regional_Development_in_Ireland_Professor_PJ_Drudy_2012.pdf (januar 2014).
- Dublin, mestni načrt in vodnik. National Geographic Maps. Prevod in strokovni pregled Perko, D. in Kladnik, D. Rokus Klett, d. o. o., 2009.
- Encyclopaedia Britannica. Ireland. 2012. Medmrežje: <http://www.gutenberg.org/files/39775/39775-h/39775-h.htm#ar1> (januar 2014).
- Facts about Ireland. 2017. Medmrežje: http://www.cultureireland.com/Ireland_Facts.asp (januar 2014).
- Fair Employment Monitoring. 2011. Equality Commission for Northern Ireland. Medmrežje: <http://www.equalityni.org/archive/pdf/FairEmpMonitoringComptrendsovertimeDec11.pdf> (januar 2014).
- Geological Survey of Ireland. Medmrežje: <http://www.gsi.ie/Publications+and+Data/Digital+Data/> (avgust 2014).

- Global Administrative Areas 2.0. Medmrežje: <http://gadm.org/> (avgust 2014).
- Hijmans, R. J., Cameron, S. E., Parra, J. L., Jones P. G, Jarvis, A. 2005: Very high resolution interpolated climate surfaces for global land areas. *International Journal of Climatology* 25, str. 1965–1978.
- Infoplease. 2005. Medmrežje: <http://www.infoplease.com/country/ireland.html> (januar 2014).
- Ireland Age Structure. 2013. Medmrežje: http://www.indexmundi.com/ireland/age_structure.html (januar 2014).
- Irish Forests – a brief history. 2013. Medmrežje: <https://www.agriculture.gov.ie/media/migration/forestry/forests-service-general-information/about-the-forests-service/Irish-Forestry-A-brief-history-200810.pdf> (januar 2014).
- Jarvis A., Reuter, H. I., Nelson, A., Guevara, E. 2008: Hole-filled seamless SRTM data V4, International Centre for Tropical Agriculture (CIAT). Medmrežje: <http://srtm.csi.cgiar.org>. (avgust 2014).
- Košir, T. 2010: Irska lakota kot posledica krompirjeve plesni. Diplomsko delo. Oddelek za agronomijo Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani. Ljubljana, 24 str.
- Kumer, P. 2013: Socialno-geografske posledice prostorske segregacije v Belfastu. Diplomsko delo. Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Ljubljana, 99 str.
- Landsat 8. Medmrežje: <https://lta.cr.usgs.gov/L8> (avgust 2014).
- Lough Neagh Eel. Uredba sveta (ES). 2011. Medmrežje: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:047:0012:0016:SL:PDF> (januar 2014).
- Luštrek, J. 2012: Kakšne barve je irsko zelena? 22. 9. 2012. MMC RTV SLO. Medmrežje: <http://www.rtvlo.si/tureavanture/novice/foto-kaksne-barve-je-irsko-zelena/292030> (februar 2014).
- McKernan, M. (ur.). 2005: Northern Ireland Yearbook 2005. BMF Publishing. Lisburn, 519 str.
- Mali vodniki – Irska. DZS. Ljubljana, 1997, 128 str.
- Mann, C. C. 2011: How the Potato Changed the World. Medmrežje: <http://www.smithsonianmag.com/history/how-the-potato-changed-the-world-108470605/?no-ist> (februar 2014).
- McNair, D. A. 2006: Social and Spatial Segregation. Ethno-National Separation and Mixing in Belfast. Doktorska disertacija. School of Geography, Archaeology and Palaeoecology, The Queen's University of Belfast. Belfast.
- Met Éireann. Medmrežje: <http://www.met.ie/> (avgust 2014).
- Murtagh, B. 2002: The Politics of Territory. Antony Rowe Ltd. Wiltshire, 183 str.
- NASA Earth Observatory. Earth at Night 2012. Medmrežje: <http://earthobservatory.nasa.gov/Features/NightLights/page3.php> (avgust 2014).
- Natek, K., Natek, M. 2006: Družinski atlas sveta. Mladinska knjiga. Ljubljana, 710 str.
- Natek, K., Natek, M. 1999: Države sveta. Mladinska knjiga. Ljubljana, 704 str.
- National Parks. Medmrežje: <http://www.npws.ie/nationalparks/> (september 2014).
- Natural Earth. Medmrežje: <http://www.naturalearthdata.com/> (avgust 2014).
- NISRA. 2014. Medmrežje: <http://www.nisra.gov.uk/> (januar 2014).
- Northern Ireland Environment Agency. Medmrežje: http://www.doeni.gov.uk/niea/protected_areas_home/aonb.htm (avgust 2014).
- Numbers in Ireland's Catholic Church continue to drop - stigma attached to attending Mass. 27. 3. 2013. Medmrežje: <http://www.irishcentral.com/news/>

- numbers-in-irelands-catholic-church-continue-to-drop-stigma-attached-to-attending-mass-200315991-237575781.html#ixzz2uzGjynPY (januar 2014).
- Office for the Promotion of Migrant Integration. 2011. Medmrežje: <http://www.integration.ie/website/omi/omiwebv6.nsf/page/statistics-census2011-en> (januar 2014).
- Ogrin, D. 2005: Spreminjanje podnebja v holocenu. Geografski vestnik 77-1. Ljubljana, str. 57–66.
- O'Halloran, C. 2012: Belfast Interfaces. Security Barriers and Defensive Use of Space. Belfast Interface Project. Belfast, 130 str.
- Over half of Irish people attend Mass at least once a month, according to poll. 30. 11. 2012. Medmrežje: <http://www.ionainstitute.ie/index.php?id=2533> (januar 2014).
- Peček, A. 2002: Dežele na dlani – Irska. Mladinska knjiga. Ljubljana, 206 str.
- Phaidrag, M. 2009: Religion in Ireland: No longer an exception. Medmrežje: <http://www.ark.ac.uk/publications/updates/update64.pdf> (januar 2014).
- Plöger, J. 2007: Belfast City Report. CASE report 44. Centre for Analysis of Social Exclusion, London School of Economic and Political Science, London, 54 str.
- Popular science. 2013. Medmrežje: <http://www.popsoci.com/science/article/2013-05/cause-irish-potato-famine-has-been-discovered> (januar 2014).
- Rebernik, D. 2009: Osnove fizične geografije Evrope. Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Ljubljana, 184 str.
- Schulte, R., Lanigan, G. (ur.) 2011: Irish Agriculture, Greenhouse Gas Emissions and Climate Change. Teagasc. Carlow, 93 str. Medmrežje: http://www.teagasc.ie/publications/2011/61/61_ClimateBillSubmission.pdf (januar 2014).
- Sedghi, A. 2012: Census 2011. Northern Ireland. 11.12.2012. Medmrežje: <http://www.theguardian.com/news/datablog/2012/dec/11/2011-census-northern-ireland-religion-identity> (januar 2014).
- Semrau, J., Olivert Amado, A., Ogushi, T. 2013: Fisheries in Ireland. Medmrežje: <http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201302/20130211ATT60844/20130211ATT60844EN.pdf> (januar 2014).
- Shirlow, P., Murtagh, B. 2006: Belfast. Segregation, Violence and the City. Pluto Press. London, 202 str.
- Statistical Review of Northern Ireland Agriculture. Agriculture, Fishing and Forestry. 2012. Medmrežje: http://www.dardni.gov.uk/stats_review_2012.pdf (januar 2014).
- Šavko, A. 2012: Dublin. Mesto guinnessa in zabave. 9. 8. 2012. MMC RTVSLO. Medmrežje: <http://www.rtvsl.si/tureavanture/popotni-dnevnik/foto-dublin-mesto-guinnessa-in-zabave/289087> (januar 2014).
- True Marble™ Free Download. Uearthed Outdoors. Medmrežje: http://www.uneearthedoutdoors.net/global_data/true_marble/download (avgust 2014).
- Údarás na Gaeltachta. Medmrežje: <http://www.udaras.ie/> (avgust 2014).
- WorldClim - Global Climate Data 1.4. Medmrežje: <http://www.worldclim.org/> (avgust 2014).
- World Encyclopedia of History. Reader's Digest, 2000, 728 str.
- World Population Review. 2013. Medmrežje: <http://worldpopulationreview.com/countries/ireland-population/> (januar 2014).

KAZALO

Uvod.....	5
Regionalna razdelitev	11
Naravnogeografske značilnosti	15
Zgodovina	37
Prebivalstvo.....	55
Kultura.....	69
Gospodarstvo.....	93
Priporočene poti	111
Dublin z okolico	111
Severni del otoka	132
Južni del otoka	161
Viri in literatura.....	181

O AVTORJIH

Peter Kumer se je rodil leta 1988 v Idriji. Leta 2007 je maturiral na Poljanski gimnaziji in leta 2013 diplomiral na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. V času študija se je udeležil raziskovalnega projekta na razdeljenem Cipru in študijske izmenjave Erasmus na Irskem. Na Univerzitetnem kolidžu v Dublinu (*University College Dublin*),

kjer je prebil en semester, je pripravljaval diplomsko delo, posvečeno prostorski segregaciji v Belfastu. Po diplomi je nekaj mesecev stažiral v Baltimorskem uradu za promocijo in umetnosti (*Baltimore Office of Promotion and the Arts*) v Združenih državah Amerike. Po povratku v Slovenijo se je kot mladi raziskovalec zaposlil na Geografskem inštitutu Antona Melika ZRC SAZU. Pripravlja doktorsko disertacijo s področja geografije podeželja in kulturnih pokrajin. Aktivno sodeluje na domačih in mednarodnih znanstvenih srečanjih. V Ljubljanskem geografskem društvu je referent za ekskurzije po Sloveniji, v Društvu za Združene narode za Slovenijo pa je član upravnega odbora mladinske sekcije.

Jerneja Milost se je rodila leta 1986 v Kranju. Leta 2006 je maturirala na Ekonomski gimnaziji v Kranju, nakar je vpisala dvopredmetni študij geografije in zgodovine na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. V času aktivnega udejstvovanja v Društvu mladih geografov Slovenije je bila glavna urednica študentskega glasila Geomix in predstavnica društva v Evropski zvezi študentov geografije in mladih geografov EGEA (*European Geography Association for Students and Young Geographers*).

Aktivno je sodelovala na mnogih domačih in mednarodnih srečanjih. V okviru programa Erasmus se je udeležila dveh raziskovalnih projektov v Romuniji in na Cipru ter študijske izmenjave na Univerzitetnem kolidžu v Dublinu (*University College Dublin*). Pripravlja diplomsko delo, ki obravnava pojav krompirjeve plesni na Irskem v 19. stoletju, ter primerjalno študijo podnebnih in drugih zunanjih vplivov na naravne in družbene procese na Irskem in območju današnje Slovenije.

PRIPOROČENA POT – SEVER

- priporočena pot
- zanimivost/naselje ob poti
- ostala naselja

PRIPOROČENA POT – JUG

- priporočena pot
- zanimivost/naselje ob poti
- ostala naselja

Britansko otočje z Ars longo!

IRSKA Z ARANSKIM OTOČJEM

9 dni • letalo

Kot skrivnosten zaklad se iz megljenih tancic izvija zeleni otok. Njegovo prebivalstvo je na eni strani divje kot neukročen konj, na drugi pa tako pristno prijazno in dobro kot **mehko oblikovana irska pokrajina**. Ta pozornemu obiskovalcu ne ponuja le tisočih otenkov zelene, marveč tudi številne eksotične rastline, ki na Irskem uspevajo zaradi milega podnebja. Sedanjost se tu prepleta z ostanki nemirne preteklosti, ki je bila z otočani večkrat izredno kruta. Vabimo vas na potovanje skozi tisočletja irske preteklosti, prepletene z **miti** in **legendami**, ki še danes zaznamujejo življenje na otoku.

ŠKOTSKA

8 dni • letalo

Hribovita dežela na severu britanskega otočja že nekaj stoletij privablja obiskovalce zaradi **divje in prvobitne narave** ter številnih ostankov svoje burne preteklosti. Svet viteških romanov Walterja Scotta zaživi v slikovitih gradovih. Za debelimi srednjeveškimi zidovi pogosto srečamo razkošne sobane, v katerih še danes prebivajo ponosni pripadniki **škotskih klanov**. Blagodejni vplivi zalivskega toka botrujejo milemu podnebju in bujnemu rastlinju ob razčlenjenih obalah Škotske, ki so pravo nasprotje hribovitega Višavja, kjer prevladujejo travniki in barje.

ANGLIJA

8 dni • letalo

Ko zapuščamo London, se pred nami začne odpirati prostrana pokrajina. Bogata preteklost je tu zapustila številne sledove. Visoko pod oblake se sredi slikovitih mest vzpenjajo zvoniki **veličastnih stolnic**. Bogastva ne manjka niti v številnih **dvorcih in gradovih**, kjer nam bodo grofje radi dovolili ogled svojih dragocenosti. Na potovanju bomo številne zaklade narave in človeškega duha spoznavali v pristnem sobivanju. Če k temu dodamo še pravo **angleško gostoljubje**, se je na odkrivanje Anglije prav gotovo vredno podati.

LONDON

4 dni • letalo

Britanska prestolnica sodi med **najbolj obiskane** svetovne metropole, kjer se častivredna tradicija meša s futurizmom najsodobnejših urbanističnih projektov. Simboli mesta, kot so **Big Ben**, **Tower Bridge** in katedrala sv. Pavla, pričajo o veliki vlogi, ki jo je imel London v preteklosti ... Sijajni muzeji so polni dragocenosti, ki izvirajo iz vseh koncev sveta. **Mešanica narodov** s svojo lastno kulturo soustvarja posebno vzdušje, ki odlikuje veleno mesto pred vsemi drugimi prestolnicami sveta.

Prepusite se poznavalcem!

O LJUBLJANSKEM GEOGRAFSKEM DRUŠTVU

Ljubljansko geografsko društvo je stanovska organizacija, ki združuje geografe in geografinke ter vse ljubitelje geografske stroke, zlasti iz osrednjega dela Slovenije. Pod tem imenom in v obstoječi organizacijski obliki deluje od leta 1984, njegovi začetki pa segajo v daljno leto 1922, ko je bil ustanovljen njegov predhodnik, *Geografsko društvo Slovenije*. Omenjena organizacija se je večkrat preoblikovala, ljubljansko društvo pa je prevzelo povezovalno vlogo za geografe s širšega ljubljanskega območja in kot Ljubljansko geografsko društvo (LGD) postalo najmočnejši člen pozneje ustanovljene krovne slovenske geografske organizacije *Zveze geografov Slovenije*. LGD ima približno 300 članov in je največje geografsko stanovsko združenje v Sloveniji.

LGD je nosilec številnih dejavnosti, kot so na primer strokovna predavanja, geografski večeri, strokovne ekskurzije po Sloveniji in sosednjih pokrajinah, daljše prvomajske ekskurzije v tujino in krajši ogledi geografskih zanimivosti v osrednji Sloveniji. Geografsko znanje o obiskanih pokrajinah skrbno zapisujemo, urejamo in objavljamo v knjižni zbirki ***Vodniki ljubljanskega geografskega društva***, kjer se lahko bralec seznanil z geografskimi opisi pokrajin in dobi dobrodošle popotne informacije z vseh ekskurzij, ki jih je društvo organiziralo po letu 2002.

Knjige so dobrodošel sopotnik na potovanjih po Sloveniji in drugod po svetu. Vodniki enodnevnih ekskurzij, ki so bile organizirane na območju Slovenije in sosednjih dežel, vsebujejo orise posameznih strokovnih izletov. Za vsakega so opisane glavne pokrajinske značilnosti in zanimivosti, predlagana pa je tudi priporočena pot s poudarkom na ogleda vrednih točkah. Vodniki večdnevni potovanj v izbrano tujo državo so zasnovani malce drugače. V prvem delu so obravnavane njene temeljne naravno- in družbenogeografske značilnosti z zgodovinskim orisom, v nadaljevanju pa je predstavljena priporočena pot po posameznih dnevih s podrobnejšim prikazom vseh ogleda vrednih zanimivosti.

Podrobnejše informacije o društvu in njegovih dejavnostih lahko najdete na spletnih straneh <http://www.lgd-geografi.si/>. Veseli bomo vašega obiska.

EVROPA

IRSKA

<http://zalozba.zrc-sazu.si> 19 €

ISSN 1408-6395